

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

ΠΕΔΙΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ

5ο Τακτικό Συνέδριο

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Το Διεθνές, το Εθνικό και το Τοπικό:
Προκλήσεις για την Πολιτική,
την Οικονομία και την Κοινωνία

15-17 Δεκεμβρίου 2023

Club Hotel Casino Loutraki, Λουτράκι

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

**ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ ΕΙΝΑΙ ΧΟΡΗΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ.
ΚΑΜΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΔΕΝ ΒΑΡΥΝΕΤΑΙ ΜΕ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ.**

Απαγορεύεται η μερική ή ολική αναδημοσίευση του παρόντος έργου καθώς και η αναπαραγωγή του με οποιοδήποτε μέσο χωρίς γραπτή άδεια, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 15-12-2023

**Τελετή Αναγόρευσης του Καθηγητή Χαράλαμπου Γ. Τσαρτανίδη σε Επίτιμο
Καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων,
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου**

Ομιλία Επίτιμου Καθηγητή Χαράλαμπου Γ. Τσαρτανίδη
«Γεωπολιτική και η χρησιμότητα της οικονομικής διπλωματίας σήμερα»

Τεχνολογία και Διεθνής Πολιτική

Ειδική Συνεδρία προς τιμή της μνήμης του Καθηγητή Νικήτα - Σπύρου Κουτσούκη

Ομιλητές:

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο της Σορβόνης

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΣΤΡΟΓΕΩΡΓΙΟΥ

*Ειδικός Γραμματέας Μακροπρόθεσμου Σχεδιασμού,
Προεδρία της Κυβέρνησης*

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΙΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΘΩΜΑΣ ΔΑΣΑΚΛΗΣ

Επίκουρος Καθηγητής, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

ΣΑΒΒΑΤΟ 16-12-2023

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Α.1: Κατανοώντας την Ευρωπαϊκή διακυβέρνηση: προκλήσεις πολιτικής και ζητήματα θεωρίας

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΖΑΚΗΣ

*Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
kmhazaki@otenet.gr*

Συνεισηγήτρια:

ΜΑΡΙΑ-ΝΕΦΕΛΗ ΜΑΛΛΙΟΥ

*Υποψήφια Διδάκτορας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
nefmmaliou@gmail.com*

Η νομισματική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κατά την διάρκεια της πανδημίας

Η πανδημία COVID-19 ξέσπασε το 2020 και διατάραξε κάθε πτυχή της ζωής μας. Εκτός από τις οδυνηρές ανθρώπινες απώλειες, οι διαταραχές στις οικονομικές, εμπορικές και παραγωγικές δομές ήταν σοβαρές. Οι παρατεταμένες καραντίνες, οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί, η οικονομική ύφεση, καθώς και οι μαζικές απώλειες θέσεων εργασίας ήταν μόνο μερικές από τις επιπτώσεις της COVID-19.

Οι ευρωπαϊκές χώρες επλήγησαν σκληρά από την πανδημία COVID-19 και υπέστησαν μεγάλες ανθρώπινες και οικονομικές απώλειες. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαχείριση αυτής της κρίσης και επιβεβαίωσε για άλλη μια φορά ότι είναι εδώ για να κάνει ό,τι χρειαστεί, ώστε να προστατεύσει το ευρώ, εφαρμόζοντας μέτρα νομισματικής πολιτικής που αποσκοπούσαν στη σταθεροποίηση των αγορών και στην στήριξη των κρατών μελών της Ευρωζώνης.

Το παρόν κείμενο εξετάζει τον ρόλο της ΕΚΤ στην πανδημία COVID-19 και διερευνά τις βασικές αλλαγές στον ρόλο και την αντίδραση της ΕΚΤ στην κρίση. Συγκεκριμένα, εστιάζει στα νομισματικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν και ιδίως στην εισαγωγή του προγράμματος αγορών έκτακτης ανάγκης για την πανδημία (PEPP), καθώς και στην σύγκριση μεταξύ του PEPP και των άμεσων νομισματικών συναλλαγών (OMT), ενός νομισματικού εργαλείου που εισήχθη κατά την διάρκεια της κρίσης δημόσιου χρέους της Ευρωζώνης το 2012.

Το κείμενο διερευνά, επίσης, τους λόγους για τους οποίους οι OMTs δεν χρησιμοποιήθηκαν στην περίπτωση της κρίσης COVID-19 και εξετάζει κατά πόσον οι αλλαγές στον ρόλο και την αντίδραση της ΕΚΤ στην πανδημία συνιστούν αλλαγή παραδείγματος (paradigm shift) στην ευρωπαϊκή νομισματική ολοκλήρωση. Τα ευρήματα στοχεύουν στην κατανόηση της αντίδρασης της ΕΚΤ στην πανδημία COVID-19 και των αλλαγών που έχουν επέλθει μετά και την τελευταία κρίση.

Η δομή του κειμένου είναι η εξής: αρχικά λαμβάνει χώρα η θεωρητική συζήτηση με επίκεντρο την διαδικασία μάθησης κατά τη διάρκεια κρίσεων. Η επόμενη ενότητα αναφέρεται στα μέτρα

που έλαβε η ΕΚΤ για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων της πανδημίας στην Ευρωζώνη. Η τρίτη ενότητα επικεντρώνεται στην διερεύνηση και αξιολόγηση των αλλαγών που παρατηρήθηκαν κατά την αντίδραση της ΕΚΤ στην πανδημία, όπως επίσης και στην εξέταση των λόγων για τους οποίους η ΕΚΤ δεν χρησιμοποίησε τις OMT και επέλεξε να δημιουργήσει το PEPP.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΤΣΙΚΑΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
dkatsikas@eliamep.gr*

Η δημοκρατική νομιμοποίηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην εποχή των πολλαπλών κρίσεων

Ο χειρισμός της κρίσης χρέους της ευρωζώνης επηρέασε αρνητικά τη δημοκρατική νομιμοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Μετά την κρίση, η οικονομική ανάκαμψη βελτίωσε και πάλι την εικόνα της ΕΕ, επιβεβαιώνοντας την υπόθεση ότι η ολοκλήρωση της ΕΕ στηρίζεται στην ευημερία που προσφέρει στους ευρωπαίους πολίτες. Ωστόσο, η εμπιστοσύνη στην ΕΕ παρέμεινε πολύ χαμηλότερα από τα προ-κρίσης επίπεδα, ενώ η ζημιά στην αξιοπιστία των εγχώριων πολιτικών θεσμών ήταν ακόμη μεγαλύτερη. Ο χειρισμός της πανδημίας κατέδειξε ότι αντλήθηκαν ορισμένα διδάγματα από την προηγούμενη κρίση. Η δυναμική αντίδραση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η χαλάρωση των δημοσιονομικών περιορισμών και η αυξημένη συνεργασία στην Υγεία και τη Διαχείριση Κρίσεων, ήταν θετικά βήματα κατά τη διάρκεια μιας πρωτοφανούς κρίσης. Το αποκορύφωμα αυτών των προσπαθειών ήταν η πρωτοβουλία NextGenEU, η οποία προσέφερε στα κράτη μέλη σημαντικά χρηματικά ποσά, μεγάλο μέρος των οποίων με τη μορφή επιχορηγήσεων, για την καταπολέμηση της πανδημίας και των οικονομικών συνεπειών της. Η αντίδραση της ΕΕ στην πανδημία βελτίωσε περαιτέρω την εικόνα της ΕΕ και συνέβαλε στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στα προ της κρίσης χρέους επίπεδα. Ωστόσο, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία και η επακόλουθη ενεργειακή και πληθωριστική κρίση έθεσαν νέες προκλήσεις για την ΕΕ και έχουν εγείρει εκ νέου ανησυχίες σχετικά με την ικανότητα της να χειρίζεται τέτοιες κρίσεις. Αυτό είναι σημαντικό, διότι σε ένα παγκοσμιοποιημένο -αλλά όλο και πιο πολυπολικό- περιβάλλον, οι κρίσεις γίνονται όλο και πιο συχνές. Τα αποτελέσματα των εκλογών τα τελευταία χρόνια δείχνουν ότι τα λαϊκιστικά και ακροδεξιά κόμματα εδραιώνουν τη θέση τους στην Ευρώπη. Η ικανότητα της ΕΕ να χειρίζεται αποτελεσματικά τις κρίσεις θα καθορίσει εάν αυτές οι πολιτικές μετατοπίσεις θα καταστούν κυρίαρχες ή θα περιοριστούν με άγνωστες συνέπειες για την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΦΑΚΙΟΛΑΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
fakiolas@uop.gr*

Κυριαρχία και Ολοκλήρωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης άρχισαν, από τη δεκαετία του 1950, να μοιράζονται και να μεταφέρουν, σε τομείς της παραγωγής, μέρος της εθνικής κυριαρχίας σε υπερεθνικά όργανα στο πλαίσιο μιας διαδικασίας διασυννοριακής ολοκλήρωσης, που ξεκίνησε με τη δημιουργία τριών κοινοτήτων και συνεχίζεται με τη μετεξέλιξή τους σε μια όλο και πιο 'στενή' Ένωση. Αυτή η διαδικασία μετασχηματισμού είναι ιστορικά μοναδική, διότι αν και συχνά ανομολόγητη, εξελί-

σεται χωρίς ποτέ να έχει γίνει μέχρι σήμερα χρήση ή να έχει απειληθεί η χρήση στρατιωτικής βίας. Αυτό εξηγεί, εν μέρει, γιατί η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποκαλείται 'εγχείρημα ειρήνης'. Μια κρίσιμη διάσταση είναι ότι η Ένωση συγκροτείται θεσμικά σε έναν ενιαίο χώρο διαμόρφωσης και λήψης δημόσιων αποφάσεων που δεσμεύουν τα κράτη μέλη που έχουν μεταφέρει σε αυτήν με ίδια βούληση κυριαρχίας μια σειρά από δικές τους αρμοδιότητες και δικαιοδοσίες. Η Ένωση σήμερα, έχοντας δρομολογήσει διαδικασία συσσωμάτωσης σε πεδία άμυνας και ασφάλειας, που συνιστούν τον σκληρό πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας, φαίνεται να κυφορεί συνθήκες πολιτικής ολοκλήρωσης. Στο πλαίσιο αυτό ο Γάλλος Πρόεδρος Emmanuel Macron και ο Γερμανός Καγκελάριος Olaf Scholz έχουν μιλήσει για την προοπτική της ευρωπαϊκής κυριαρχίας. Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί, αναστοχαζόμενη τα χαρακτηριστικά και τις διαστάσεις της εθνικής κυριαρχίας, να ιχνογραφήσει το περιεχόμενο και τη λογική αυτής της κυριαρχίας στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΗΛΙΑΣ ΓΑΛΑΝΗΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
edgalanis@gmail.com*

Κριτική Ανάλυση Περιεχομένου και θεωρία Πλαισίων ερμηνεύουν Δημόσιες Ατζέντες Διακυβερνητικών Οργανισμών

Πως από δημόσια εκφορά λόγου και περιεχομένων Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης μπορούμε να εξορύξουμε και να προβλέψουμε τρέχουσες και μελλοντικές τάσεις sentiment analysis, PUBLIC AGENDA SETTING και ENNOIΕΣ ΠΡΩΤΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ, ανεξαρτήτως χώρου / δρώντων / περιβάλλοντος.

Παρουσίαση της Μεθόδου Επιστημονικής Ανάλυσης Αναλυσης Δημόσιου Περιεχομένου σε συνδυασμό με τη Θεωρία Πλαισίων

Προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως μεθοδολογικά εργαλεία η Ανάλυση Περιεχομένου συνδυαστικά με τη Θεωρία Πλαισίων, η συγκεκριμένη συγκριτική μελέτη περιπτώσεων τριών περιφερειακών διακυβερνητικών οργανισμών απαιτεί την ανάπτυξη μίας ερευνητικής μεθοδολογίας, η οποία να εντοπίσει, να αναλύσει, να κατατάξει και να συσχετίσει τις salient frequencies επίσημων δημοσίων κειμένων τους -εν προκειμένω οι δημόσιες υποσχέσεις τους, τα υλοποιηθέντα και οι ανατροφοδοτήσεις / αξιολογήσεις τους - μέσω των οποίων αναμένεται να αναδειχθούν αλλαγές, ομοιότητες, ερμηνείες και επαναλαμβανόμενα σημαίνοντα από τα corpora αναφοράς.

Από τη μέθοδο έρευνας που θα αναπτυχθεί και θα εμπεδωθεί με πρακτικά παραδείγματα, θα αναδειχθεί η ροή τυχόν διαχρονικά κυρίαρχων ιδεών, οι τρόποι που ερμηνεύονται, αναπαράγονται, μοντελοποιούνται σε πειραματικά πρότυπα, ώστε να ενοποιηθούν εντός του υφιστάμενου Constitutional Argument (Partlett, 2021) το ενδιαφέρον για το ευρύτερο (κοινωνικό / πολιτικό-οικονομικό / νομικό) πλαίσιο, τις συνέργειες της Υπερ-εθνικής Ισχύος και της πρωτανεύουσας συγχρονίας του Περιεχομένου. Από αυτή τη διαδικασία θα προκύψουν οι απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα, ιδίως η ύπαρξη, η αιτιολόγηση και το περιεχόμενο του διαστήματος μεταξύ Υπεσχημένων – Υλοποιηθέντων.

Μεθοδολογικά, επελέγη η χρήση των ακόλουθων εργαλείων:

Συστημική με χρήση υπολογιστικής ισχύος Αναζήτηση Key-Notions Salient Frequencies ώστε να εντοπισθούν, τα επαναλαμβανόμενα «σημαίνοντα» εντός των κειμένων. Από τον αριθμό των επαναλήψεων τους, με ποια «συχνότητα κορεσμού» απαντώνται στα κείμενα, προκύπτει και

η Βαρύτητα Τονισμού που το κάθε δημόσιο κείμενο των περιφερειακών διακυβερνητικών οργανισμών μεταφέρει στο ακροατήριο – δέκτες του.

Παράλληλα, αποτυπώνεται το δίπολο κατασκευής αφηγημάτων, αφενός δηλαδή το πως προβάλλεται εκ μέρους του κάθε ενός από τα αναλυόμενα δημόσια κείμενα το υπεσχημένο διακύβευμα/ζητούμενο έναντι του κοινού – δεκτών του (αναγνώστες ή/και ακροατές) και αφετέρου το πως το τελικώς υλοποιηθέν αφήγημα προσλαμβάνεται και γίνεται αντιληπτό από τα κοινά (αναγνώστες ή/και ακροατές) προς τα οποία απευθύνεται.

Κριτική Ανάλυση των key-Notions (Swedberg, 2005), ώστε με ποιοτική σύγκριση των νοηματοδοτήσεων (Alberto J., 2004) να εντοπισθούν και να αναδειχθούν τα συνδυαστικά ζεύγη επιτονισμού ή αντιθετικού λόγου, δομικών στοιχείων ενός Αφήγηματος. Το Αφήγημα θα επιβεβαιώσει την ύπαρξη και το εύρος του διαστήματος (Gap) μεταξύ υπεσχημένων – υλοποιηθέντων.

Ως Key-Notions (Cook, D, 2008) ορίζονται τα συνώνυμα των Key-Words (Rayson, 2008) που θα προκύψουν από την έρευνα παρουσίας μέγιστης συχνότητας εντός των κειμένων.

Συγκριτικής Σύθεσης των concept building blocks (Fazelinia, 2007) της αφήγησης και των επιχειρημάτων με χρήση της θεωρίας Πλαισίων, ώστε να αναπαραχθεί το ζητούμενο του Declaration - Implementation Gap, σε πραγματικούς χρόνους και σε προβολή μελλοντικής πρόβλεψης.

Αποτύπωσή των ερευνητικών ευρημάτων στους τέσσερεις πυλώνες της Πλαισίωσης, ήτοι της Πολιτικής, της Οικονομίας, του Κοινωνικού Γίνεσθαι και του Πολιτισμικού Γεγονότος, αναλόγως με τους "χρονισμούς θερισμού" / harvesting timings, έτσι ώστε να αποτυπωθεί μία αλληλουχία σημαινόντων και κυριάρχων εννοιών.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Α.2:

Ψηφιακός Μετασχηματισμός και Ευρωπαϊκές Πολιτικές

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΡΑΜΟΥΝΤΑΝΗΣ

Ερευνητής ΕΚΚΕ
atramou@ekke.gr

Η χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης (Α.Ι.) στη διακυβέρνηση της μετανάστευσης: επιπτώσεις στη διαχείριση του φαινομένου και στον έλεγχο των συνόρων της ΕΕ

Οι μεταναστευτικές ροές της περιόδου 2015-2016 υπογράμμισαν τη σημασία του ελέγχου των συνόρων ως κύριο παράγοντα της διακυβέρνησης της μετανάστευσης. Ταυτόχρονα, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται η ολόένα και μεγαλύτερη χρήση πληροφοριακών συστημάτων από την Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να βελτιωθεί η διαχείριση του φαινομένου.

Εντός του πλαισίου αυτού, η αναπόφευκτη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης (Α.Ι.) σε διαδικασίες που σχετίζονται με τον έλεγχο των συνόρων της ΕΕ, θέτει νέα ζητήματα και προκλήσεις. Τα οφέλη μπορούν να περιλαμβάνουν τη βελτιωμένη πρόβλεψη, τη βελτιστοποίηση των λειτουργιών και την καλύτερη κατανομή πόρων. Η κατάχρηση ωστόσο της τεχνολογίας μπορεί να επηρεάσει σοβαρά ανθρώπους που βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευάλωτη θέση και να απειλήσει τα θεμελιώδη δικαιώματά τους. Για τον λόγο αυτό, η επερχόμενη νομοθεσία της ΕΕ για την Τεχνητή Νοημοσύνη (EU Artificial Intelligence Act) ορθά χαρακτηρίζει τη χρήση των συστημάτων Τ.Ν. στη διαχείριση της μετανάστευσης, του ασύλου και του ελέγχου των συνόρων της ΕΕ ως "συστήματα υψηλού κινδύνου".

Σκοπός της παρουσίασης αυτής είναι να παρουσιάσει τις τελευταίες εξελίξεις αναφορικά με την χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στη διαχείριση των συνόρων της Ένωσης, όπως ενδεικτικά πρωτοβουλίες για τη βιομετρική αναγνώριση και την πρόβλεψη μελλοντικών μεταναστευτικών ροών. Η παρουσίαση επιπρόσθετα θα καλύψει ζητήματα που αφορούν την αξιοπιστία των συστημάτων Τ.Ν. και τις επιπτώσεις τους στα θεμελιώδη δικαιώματα.

ΜΑΡΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΑΛΑΝΗ

ΕΕΠ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

megalani@go.uop.gr

Ψηφιακός μετασχηματισμός και πολιτικές της ΕΕ για την εκπαίδευση ενήλικων και την εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Τα τελευταία χρόνια, η ΕΕ διαμορφώνει και προωθεί πολιτικές για την Εκπαίδευση Ενηλίκων και την εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση που εντάσσονται στο πλαίσιο του ψηφιακού μετασχηματισμού και καταλυτικός παράγοντας για την εξέλιξη αυτή στάθηκε η πανδημία COVID-19, η οποία επιτάχυνε την υιοθέτηση της ψηφιακής τεχνολογίας στην εκπαίδευση. Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να γίνει μία επισκόπηση των πρωτοβουλιών της ΕΕ για τον ψηφιακό μετασχηματισμό στην Εκπαίδευση Ενηλίκων και την Εκπαίδευση από απόσταση και να σχολιαστεί ο ρόλος τους στο νέο ψηφιακό εκπαιδευτικό τοπίο που διαμορφώνεται.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός στην εκπαίδευση ενήλικων αφορά στην ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών και πρακτικών ώστε να βελτιωθεί η μαθησιακή εμπειρία και η προσβασιμότητα των ενήλικων εκπαιδευομένων και παρουσιάζει διάφορες διαστάσεις όπως οι ακόλουθες:

Διαδίκτυακές πλατφόρμες μάθησης (Online Learning Platforms) που στηρίζονται σε συστήματα διαχείρισης μάθησης (LMS) καθώς και μαζικά ανοικτά διαδικτυακά μαθήματα (MOOCs).

Μικτή μάθηση (Blended learning) που συνδυάζει την δια ζώσης διδασκαλία (πχ. στο χώρο του Πανεπιστημίου) με τη μάθηση μέσω διαδικτυακών δραστηριοτήτων σε σύγχρονη ή ασύγχρονη μορφή με τη συνδρομή των Νέων Τεχνολογιών.

Εκπαίδευση ψηφιακών δεξιοτήτων (Digital Skills Training) καθώς πλέον πολλά προγράμματα εκπαίδευσης ενήλικων προσφέρουν κατάρτιση σε θέματα ψηφιακού γραμματισμού και ψηφιακών δεξιοτήτων με στόχο να καταστήσουν τους εκπαιδευόμενους περισσότερο ικανούς να ανταπεξέλθουν στις σύγχρονες απαιτήσεις της απασχόλησης.

Εξατομικευμένη μάθηση (Personalized Learning) με σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία που ανταποκρίνονται στις ατομικές ανάγκες και τον προσωπικό ρυθμό κάθε εκπαιδευόμενου.

Κατανοώντας την σημασία της εκπαίδευσης ενήλικων και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η ΕΕ έχει αναπτύξει σημαντικές πρωτοβουλίες και προγράμματα που προωθούν τον ψηφιακό μετασχηματισμό και βελτιώνουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση για τους ενήλικες όπως το πρόγραμμα Erasmus+, το Ευρωπαϊκό θεματολόγιο για την εκπαίδευση ενήλικων, το Πρόγραμμα Ψηφιακή Ευρώπη, το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Καινοτομίας και Τεχνολογίας (EIT), το Ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων, την Ευρωπαϊκή ατζέντα για τις δεξιότητες, το Σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027.

Όλες οι προηγούμενες πολιτικές και πρωτοβουλίες καταδεικνύουν τη δέσμευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αξιοποιήσει τις ψηφιακές τεχνολογίες για την ενίσχυση της εκπαίδευσης ενήλικων και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, καθιστώντας την εκπαίδευση πιο προσιτή, ευέλικτη και ανταποκρινόμενη στις ανάγκες των ενήλικων εκπαιδευομένων σε έναν ταχέως εξελισσόμενο ψηφιακό τοπίο.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΠΟΪΤΣΗΣ

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
impoitsis@hotmail.com, impoitsis@uom.edu.gr

Συνεισηγητές:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΑΓΙΑΝΟΣ

Ε.Δ.Ι.Π., Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
vagianos@uom.edu.gr

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΠΙΑΣ

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
nk@uom.edu.gr

Η ψηφιοποίηση του κράτους και η χρήση του διαδικτύου ως μέσα πολιτικοποίησης και προαγωγής της άμεσης δημοκρατίας. Συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση

Τις τελευταίες δεκαετίες η δεδομένη ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας σε συνδυασμό με την ευρεία χρήση του διαδικτύου έχουν δημιουργήσει νέα δεδομένα και συνθήκες σε σχέση με την αμεσότερη και πιο ενεργή συμμετοχή των πολιτών στις δημοκρατικές διαδικασίες. Σε μια περίοδο όπου η τεχνοκρατική προσέγγιση, λόγω των εξειδικευμένων δεξιοτήτων και γνώσεων που απαιτούνται για την άσκηση πολιτικής και λειτουργίας ενός σύγχρονου κράτους, έχει απομακρύνει τους πολίτες από την ενασχόλησή τους με την πολιτική, οι δυνατότητες που προσφέρει το διαδίκτυο δημιουργούν συνθήκες γεφύρωσης του χάσματος μεταξύ πολιτών και πολιτικής και λειτουργίας μίας μορφής άμεσης δημοκρατίας. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσφέρουν έναν χώρο άμεσης επικοινωνίας μεταξύ πολιτικών εκπροσώπων και πολιτών και αναπτύσσουν μία νέα, αχαρτογράφητη ακόμα δυναμική, στο πεδίο της ανάπτυξης πολιτικών δράσεων αλλά και συμμετοχής από τη μεριά των πολιτών. Την τελευταία δεκαετία πληθώρα πολιτικών κινημάτων και δράσεων όπως οι αγανακτισμένοι, τα κίτρινα γιλέκα κ.α. έχουν αναπτυχθεί και προωθηθεί αποκλειστικά από πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης. Η ψηφιοποίηση του κράτους έχει απλουστεύσει πολλές διαδικασίες και έχει δημιουργήσει συνθήκες και προδιαγραφές αμεσότερης συμμετοχής των πολιτών σε πολιτικές διαδικασίες. Όλα τα παραπάνω έχουν οδηγήσει σε μια αυξημένο ενδιαφέρον από τη μεριά των πολιτικών επιστήμων για ζητήματα που αφορούν στην άμεση δημοκρατία και τις δυνατότητες του διαδικτύου ως ένας νέος χώρος όσμωσης πολιτικών ιδεών και δράσεων.

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης που διεξαγάγαμε με τη χρήση του ελεύθερου λογισμικού πακέτου R. Σκοπός της έρευνάς μας ήταν να εντοπίσουμε και να χαρτογραφήσουμε τις τάσεις και το ενδιαφέρον των ακαδημαϊκών μελετών και δημοσιεύσεων σε σχέση με την άμεση δημοκρατία (Direct Democracy), την ηλεκτρονική δημοκρατία (E-democracy) και την συμμετοχή (Participation) στις πολιτικές διαδικασίες. Η χρονική περίοδος που καλύπτει η ανασκόπηση αφορά από το έτος 1974 έως και το έτος 2023 και μας δίνει πληθώρα στοιχείων σχετικά με την αύξηση του ενδιαφέροντος για ζητήματα άμεσης δημοκρατίας, τις δυναμικές και τους συσχετισμούς με παρεμφερείς θεματικές που φαίνεται να σχετίζονται με το συγκεκριμένο θέμα, αλλά και στοιχεία σχετικά με τις χώρες και τα ιδρύματα από τις οποίες προέρχονται μελέτες και δημοσιεύσεις και αρκετά ακόμα δεδομένα. Η χαρτογράφηση αυτή σε συνδυασμό με μείζονα πολιτικά γεγονότα, μπορούν να ερμηνεύσουν τις τάσεις και το αυξημένο ή και μειωμένο ενδιαφέρον των ακαδημαϊκών δημοσιεύσεων και μελετών σε ότι έχει να κάνει με την άμεση δημοκρατία.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΝΕΦΕΛΗ ΒΙΔΑΚΗ

*Υποψήφια Διδάκτορας, Vrije Universiteit Brussel
anastasiavid97@yahoo.gr*

**Οι προκλήσεις της ψηφιοποίησης της δικαιοσύνης
στα θεμελιώδη δικαιώματα**

Έχει υποστηριχθεί πως η πληροφορική αποτέλεσε την πρώτη επαναστατική τεχνολογία καθολικής εμβέλειας, αφού εισχώρησε σε όλους ανεξαιρέτως τους τομείς. Πράγματι, από την ορμητική της πορεία δεν μπορούσε να ξεφύγει αυτός της διακυβέρνησης, αλλά και, ειδικότερα, αυτός της δικαιοσύνης. Ως ψηφιοποίηση της δικαιοσύνης νοήθηκε η διεξαγωγή δικαστικών διαδικασιών ψηφιακά και η παροχή καλύτερης ψηφιακής πρόσβασης στη δικαιοσύνη στους πολίτες και τους ασκούντες συναφή επαγγέλματα.

Η υφιστάμενη πολυνομία και επαναληπτικότητα του νομοθετικού πλαισίου αντί να συνδράμει, τουναντίον, δυσχεραίνει τη ρύθμιση του πεδίου αυτού και πολλές φορές λειτουργεί κατασταλτικά και όχι προληπτικά των αλματωδών τεχνολογικών καινοτομιών. Η μη εμπέδωση των κανόνων και η έλλειψη ουσιαστικής ρύθμισης ενδεχομένως να αποβεί βλαπτική για τα θεμελιώδη δικαιώματα που κλονίζονται εκ βάθρων από την ακατάσχετη και ανεξέλεγκτη εισροή του ψηφιακού στοιχείου στον τομέα της δικαιοσύνης.

Πράγματι, η εμφάνιση και εμπέδωση της ηλεκτρονικής μεθόδου επίλυσης διαφορών προωθεί την συστηματική χρήση αλγορίθμων για την επίλυση προβλημάτων, τα οποία δεν εμπόδιζαν κατ' ανάγκη και κατ' αρχήν στο αντικείμενό τους. Ως εκ τούτου, η δικαιοσύνη φαίνεται να απολύει την εξισορροπητική δυναμική της και καταλήγει ένας απλός ψηφιακός «διευθετισμός». Ακόμη, η έλλειψη διαφάνειας της διαδικασίας λειτουργίας του αλγόριθμου που έχει σχεδιαστεί από ιδιωτικές εταιρείες, η εδραίωση του απορρήτου, η ύπαρξη ανταγωνισμού μεταξύ των εταιριών και δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας αποτρέπουν την διάχυση της γνώσης περί της συλλογιστικής μέσω της οποίας το σύστημα καταλήγει σε μια απόφαση και εμποδίζουν την αμφισβήτηση της επιστημονικής εγκυρότητάς του. Παράλληλα, υφίσταται το ενδεχόμενο απαίτησης ειδικής αιτιολογίας εκ μέρους του δικαστή που διαφοροποιείται από την αλγοριθμικώς ληφθείσα απόφαση. Ταυτόχρονα, η χρήση αλγορίθμων για την κατάρτιση προφίλ στην ποινική δικαιοσύνη υπονομεύει το ρόλο του δικαστή στην εξαιρέτικη της ποινής, ανατρέπει το τεκμήριο αθωότητας και συμβάλλει στο στιγματισμό.

Η ηλεκτρονική πρόσβαση σε νομοθεσία και νομολογία παρά το θετικό αντίκτυπο στο δικαιοδοτικό έργο ενέχουν τον κίνδυνο ταυτοποίησης υποκειμένων και παραβίασης της ιδιωτικότητάς τους δεδομένου του όγκου, της ποικιλίας και της ευαισθησίας των δεδομένων, σε συνδυασμό με την ευκολία διασταύρωσής τους. Με την αναφορά των μελών της σύνθεσης του εκδίδοντος την απόφαση δικαστηρίου ελλοχεύει ο κίνδυνος της δωροδοκίας ή της ανάδυσης παραδικαστικών κυκλωμάτων και αθέμιτων πρακτικών από μέρους των συνηγόρων. Ενόψει της θέσης της υποχρεωτικότητας των ηλεκτρονικών καταθέσεων και των τηλεδιασκέψεων, ο ψηφιακός αναλφαριθμητισμός τόσο των πολιτών όσο και των επαγγελματιών του χώρου της δικαιοσύνης θα δυσχεράνει σημαντικά την πρόσβαση τους στις διαδικασίες, ενώ η απουσία ασφαλών υλικότεχνικών υποδομών γεννούν ζητήματα κυβερνοασφάλειας.

Μεροληψία, κανονικοποίηση της πλειοψηφίας και υπερτέρησή της έναντι της *in concreto* και *ad hoc* στάθμισης και κρίσης, απεμπόληση της διακριτικής ευχέρειας και περιορισμός στην αρχή της ανεξαρτησίας και στα δικαιώματα πρόσβασης στην δικαιοσύνη και σε συνήγορο είναι μερικές από τις αρνητικές επιπτώσεις της κυριαρχίας συστημάτων προβλεπτικής δικαιοσύνης, των αποτελεσμάτων, δηλαδή, των μεθόδων ανάλυσης μεγάλου αριθμού δικαστικών αποφάσεων με την χρήση νέων τεχνολογιών.

Για την αντιμετώπιση των διακυβευμάτων αυτών χρειάζεται η θέσπιση των εγγυήσεων εκείνων που θα εξασφαλίσουν όχι απλώς ότι τα θετικά της ψηφιοποίησης θα υπερβαίνουν τα αρνητικά της αποτελέσματα, αλλά ότι τα ρίσκα της θα είναι τόσο μηδαμικά που θα εξυπηρετεί εκείνη την δικαιοσύνη και όχι το αντίστροφο.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Α.3: Ζητήματα Ανταγωνισμών Ισχύος στη Μεσόγειο και τη Νότιο-ανατολική Ευρώπη

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΗΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
gmaris@aegean.gr*

Συνεισηγητής:

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΗΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
gkalaitzidiss@gmail.com*

Κίνα, Νεομερκαντιλισμός και μικρά κράτη στη νοτιο-ανατολική Ευρώπη. Η περίπτωση της Ελλάδας

Η Κίνα έχει ξεκινήσει συνειδητά μια στρατηγική προσπάθεια να επεκτείνει την επιρροή της στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, προωθώντας μια στρατηγική εταιρική σχέση με την Ελλάδα, ενώ ταυτόχρονα απέχει από άμεσες προκλήσεις στην επικρατούσα επιρροή άλλων περιφερειακών δυνάμεων. Η οικονομική αναταραχή που γνώρισε η Ελλάδα την τελευταία δεκαετία έχει δημιουργήσει ένα ευνοϊκό σκηνικό για την προσέλκυση Κινεζικών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ). Το επίκεντρο της στρατηγικής εταιρικής σχέσης της Κίνας με την Ελλάδα επικεντρώνεται στην αύξηση των ΑΞΕ ως μέσο για την επίτευξη των οικονομικών της στόχων και άλλων πολιτικών φιλοδοξιών, με ορατά αποτελέσματα που εκδηλώνονται στην υποστήριξη της Κίνας σε θέματα που σχετίζονται κυρίως με την εφαρμοσμένη εξωτερική πολιτική της Ελλάδας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΖΟΥΜΠΟΣ

*Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
vaszoumbos@gmail.com*

Το ΝΑΤΟ ως διεθνής δρών στην Αν. Μεσόγειο: η εθνική ισχύς των κρατών της Αν. Μεσογείου και οι μεταρρυθμιστικές στρατηγικές της Νατοϊκής δράσης

Ως κεντρικό θέμα στις διεθνείς σχέσεις, η εθνική ισχύς έχει δεχτεί ένα αξιοσημείωτο επίπεδο εμπειρικής προσοχής και ένθερμης πολιτικής. Ωστόσο, παρά την ενδελεχή αυτή σχέση, η έννοια της ισχύος δεν μπορεί εύκολα να προσδιοριστεί, στερείται εννοιολογικής ομοιομορφίας και πάσχει από διαφορετικές προσεγγίσεις, οι οποίες συντείνουν στη λειτουργία του σύνθε-

του χαρακτήρα της. Οι στόχοι του άρθρου είναι αφενός να αντιμετωπιστεί αυτή δυσλειτουργική απροσδιοριστία του όρου και να χτιστεί ένα διαφορετικό μοντέλο υπολογισμού της εθνικής ισχύος και αφετέρου να αναλυθεί κατά πόσο αυτή η δυναμική της εθνικής ισχύος των κρατών στην ευαίσθητη περιοχή της Αν. Μεσογείου (Ελλάδα, Τουρκία, Κύπρος, Ισραήλ, Αίγυπτος, Λίβανος) όπως προκύπτει από το νέο μοντέλο υπολογισμού, επισκιάζεται από αλλαγές στην μεταρρυθμιστική στρατηγική του NATO. Ο οργανισμός αντιμετωπίζει ένα τρομακτικό σύνολο διαφορετικών προκλήσεων στη νότια πλευρά του. Η δυνατότητά να τις αντιμετωπίσει αποτελεσματικά περιορίζεται τόσο από την απουσία μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής και αλλαγών όσο και από την έλλειψη πόρων και εστίασης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Μεσόγειος, ή η νότια πλευρά του NATO, είναι κρίσιμης σημασίας και ιδιαίτερου στρατηγικού ενδιαφέροντος. Είναι ένα μέρος όπου εξωτερικές και εσωτερικές προκλήσεις συναντιούνται, δοκιμάζοντας τόσο τη συνάφεια όσο και την ενότητα της συμμαχίας. Το άρθρο θα ρίξει μια πιο προσεκτική ματιά στις τρέχουσες και μελλοντικές προκλήσεις που θέτει το περιβάλλον ασφαλείας της Αν. Μεσογείου στη Συμμαχία, θα συζητήσει την εξελισσόμενη στρατηγική του NATO προς την περιοχή και πώς αυτή γίνεται αντιληπτή με βάση τον υπολογισμό της εθνικής ισχύος των κρατών που αποτελούν την γεωγραφία της περιοχής και τέλος θα προτείνει αλλαγές που θα πρέπει να γίνουν σε επίπεδο Οργανισμού.

ÖZGÜR KURŞUN

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
kursunn.ozgur@gmail.com*

Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας έναντι των Δυτικών Βαλκανίων κατά την εποχή του AKP

Η μελέτη αυτή σκιαγραφεί την εξωτερική πολιτική της Δημοκρατίας της Τουρκίας έναντι των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων τις τελευταίες δύο δεκαετίες και αναλύει τις πολιτικές της στον πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό και διπλωματικό τομέα. Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας έναντι των Βαλκανίων κατά την εποχή του AKP Τα Βαλκάνια είχαν πάντα ιδιαίτερη θέση στην τουρκική εξωτερική πολιτική. Είναι ένας από τους τομείς προτεραιότητας, η σημασία του οποίου για το τουρκικό κράτος δεν έχει μειωθεί ποτέ. Οι ιστορικές, πολιτιστικές και κοινωνικές ομοιότητες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Χερσονήσου είναι οι λόγοι για τους οποίους τα Βαλκάνια αποτελούν έναν από τους απαραίτητους τομείς της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Για την Άγκυρα, πέραν του ότι τα Βαλκάνια είναι ο μόνος τρόπος σύνδεσης με την Ευρώπη, ο τουρκικός/μουσουλμανικός πληθυσμός που ζει στη χερσόνησο είναι ένας από τους παράγοντες στους οποίους η Τουρκία έχει επικεντρωθεί. Ο βαλκανικός καταγωγής πληθυσμός της Τουρκίας είναι ένα από τα στοιχεία που πυροδοτούν και ενθαρρύνουν την αυξανόμενη επιρροή της Άγκυρας στην περιοχή. Εκτός από τους οθωμανικούς κώδικες και την οθωμανική κληρονομιά που εξακολουθούν να είναι ορατές σε σημαντικό τμήμα της χερσονήσου, η Δημοκρατία της Τουρκίας έχει καινοτομήσει στη στρατηγική της, εμπλουτίζοντας την πολιτική της δίνοντας προτεραιότητα στην πολιτιστική διπλωματία, την ήπια ισχύ και, κυρίως, τις οικονομικές/εμπορικές σχέσεις. Η Τουρκία άδραξε τις ευκαιρίες στα Βαλκάνια και έγινε πιο ενεργός και αποτελεσματικός παίκτης από ό,τι στο παρελθόν, ιδίως στα Δυτικά Βαλκάνια, εφαρμόζοντας προσαρμοσμένη διπλωματία με ηγέτες, μεσολαβώντας μεταξύ Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και Σερβίας, διοργανώνοντας τριμερείς συνόδους κορυφής, αναλαμβάνοντας ένα συγκοινωνιακό έργο που συνδέει οδικά τις πρωτεύουσες των δύο χωρών στην καρδιά της περιοχής, χρησιμοποιώντας

σχεδόν όλα τα στοιχεία της ήπιας ισχύος και της δημόσιας διπλωματίας, δραστηριοποιούμενη στον πολιτιστικό τομέα καθώς και στην κοινωνική και οικονομική βοήθεια και πραγματοποιώντας σημαντικές επενδύσεις στη χερσόνησο γενικότερα. Συμπερασματικά, η παρούσα μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Τουρκία είναι πιο ενεργή και ορατή στα Δυτικά Βαλκάνια από ποτέ, ιδίως μετά την ανάληψη της εξουσίας από το ΑΚΡ το 2002, και ότι η Τουρκία έχει επιτύχει στον πολιτιστικό, κοινωνικό, πολιτικό και διπλωματικό τομέα, αλλά έχει ακόμη πολύ δρόμο να διανύσει στον οικονομικό τομέα.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

*Κάτοχος Μεταπτυχιακού, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
dimioiko@theo.auth.gr*

Θρησκεία και Αμερικανική εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή. Η προεδρία του Ντόναλντ Τράμπ

Η ιδέα των Ηνωμένων Πολιτειών, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο να χρησιμοποιήσει την θρησκευτική διπλωματία για την καταπολέμηση του άθεου κομμουνισμού ανά τον κόσμο επέφερε μια καθοριστικής σημασίας αλλαγή στις Διεθνείς Σχέσεις. Μαζί με άλλα σημαντικά γεγονότα όπως η άνοδος της Χριστιανικής Δεξιάς στη Αμερική το 1970, την ισλαμική επανάσταση στο Ιράν το 1979 και τον τρομοκρατικό χτύπημα από εξτρεμιστές ισλαμιστές τον Σεπτέμβριο του 2001 έφεραν στον φως μια νέα προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής διαμέσου της θρησκείας.

Η θρησκεία έχει μια ιδιαίτερη θέση στην ζωή των Αμερικανών, από τον καιρό του αποικισμού του Νέου Κόσμου, καθώς συνέβαλε στην οικοδόμηση της κοσμοθεωρίας ότι είναι το εκλεκτό έθνος που έχει αποστολή να δημιουργήσει τη «Νέα Ιερουσαλήμ» στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού και να σώσει τον κόσμο. Παρά το γεγονός ότι το αμερικανικό σύνταγμα υποστηρίζει τον διαχωρισμό εκκλησίας και κράτους, εντούτοις η θρησκεία είναι μέρος της πολιτικής και πολιτισμικής ταυτότητας των ΗΠΑ. Οι Αμερικανοί θεωρούν ότι έχει σημαντικό αντίκτυπο στη διεθνή συμπεριφορά της χώρας, καθώς έχει διαμορφώσει τον εθνικό τους χαρακτήρα, την αυτοπρόσληψη των ΗΠΑ και την αντίληψή για τον υπόλοιπο κόσμο.

Η παρούσα εργασία θα προσπαθήσει να διερευνήσει την επιρροή της θρησκείας στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, η οποία μπορεί να εμφανίστηκε αμυδρά μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου αλλά εντάθηκε μετά την 11η Σεπτεμβρίου, συμπεριλαμβάνοντας θρησκευτικές ιδέες και θεωρήσεις στον πολιτικό της λόγο. Ειδικότερα θα εξεταστεί η περίοδος διακυβέρνησης Τράμπ και πως η επίδραση θρησκευτικών αντιλήψεων και ανησυχιών συνέβαλε στην διαμόρφωση ή επανασχεδίαση της αμερικανικής πολιτικής στη Μέση Ανατολή.

Στο επίκεντρο της έρευνας βρίσκονται οι Ευαγγελικοί και η Νέα Χριστιανική Δεξιά στη Αμερική προκειμένου να εξεταστεί πώς και σε ποιο βαθμό επηρεάζουν την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στην επίμαχη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Θα καταγραφούν οι θρησκευτικές τους θέσεις και θα αξιολογηθεί ο αντίκτυπος τους στην οικοδόμηση και εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής και η επιρροή τους στις διεθνείς υποθέσεις.

Λέξεις κλειδιά: εξωτερική πολιτική ΗΠΑ, θρησκεία, Ευαγγελικοί, Μέση Ανατολή, Ισραήλ

Β' ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Προσκεκλημένος Ομιλητής

JAMES NIXEY

*Director, Russia and Eurasia Programme, Chatham House, UK
JNixey@chathamhouse.org*

How to end the war in Ukraine: the dangers of a false peace and safeguarding human security

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Γ.1:

Πανδημία του Κορονοϊού και Ανθεκτικότητα των Δημόσιων Οργανισμών: Προκλήσεις και Προοπτικές

ΙΩΣΗΦ ΠΛΥΜΑΚΗΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
s.plimakis@gmail.com*

Η τέλεια καταιγίδα; Διοικητική ανθεκτικότητα και πανδημία του κορονοϊού

ΦΩΤΕΙΝΗ ΚΟΜΣΕΛΗ

*ΣΕΠ, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ΕΚΔΔΑ/ΙΝΕΠ
fanikomseli@gmail.com*

Ανάπτυξη της ανθεκτικότητας (resilience) των δημοσίων υπαλλήλων για την αντιμετώπιση του απρόσμενου

Η πρόκληση της πανδημίας αλλά και προκλήσεις όπως η κλιματική κρίση κατέδειξαν την ανάγκη για την ανάπτυξη ανθεκτικότητας και στον δημόσιο τομέα. Αναπτύχθηκε ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες και επιστήμονες όπως ψυχολόγοι, πολιτικοί επιστήμονες οικονομολόγοι, οικολόγοι, αλλά και όσοι ασχολούνται με τις δημόσιες πολιτικές ασχολούνται κυρίως επειδή, όπως προβλέπεται, κρίσεις και προκλήσεις θα εμφανίζονται συχνότερα στο μέλλον και οι δημόσιοι οργανισμοί θα πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για να τις αντιμετωπίσουν με τρόπο που θα τους επιτρέψει να συνεχίσουν να λειτουργούν και μετά την κρίση. Στο απαιτητικό αυτό σύγχρονο περιβάλλον αναπτύχθηκε η έννοια της ανθεκτικότητας γνωστή στους ψυχολόγους πολλές δεκαετίες πριν. Ο όρος ανθεκτικότητα έχει θετικό πρόσημο, όπως υποστηρίζει ο Donoghue (2020), επειδή τονίζει τα θετικά στοιχεία, κυρίως στο επίπεδο του ατόμου και επειδή εστιάζει όχι μόνο στην αντιμετώπιση σύνθετων διαρθρωτικών κρίσεων, αλλά και στο τι μπορούν να κάνουν μεμονωμένες μονάδες για να προσαρμοστούν σε συνθήκες κρίσης. Ως εκ τούτου, σε συνάρτηση με τις προκλήσεις της

νέας εποχής του ψηφιακού μετασχηματισμού (Κομσέλη, 2020), η ανάγκη ανάπτυξης προσωπικών, διαπροσωπικών και οργανωτικών δεξιοτήτων που μπορούν να τονώσουν την ανθεκτικότητα θεωρείται κρίσιμη. Η έννοια της ανθεκτικότητας βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των κύριων ερευνητικών πολιτικών της ΕΕ την τελευταία δεκαετία και παρουσιάζει πλούσιες βιβλιογραφικές αναφορές (Boin & al., 2013, Donoghue M., 2020, Weick E.K. & Sutcliffe M. K., 2007) και διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στα μοντέλα ηγεσίας που χρησιμοποιούνται στη διοίκηση προκειμένου να προωθηθεί η ευημερία των εργαζομένων στην καθημερινή τους πρακτική (Franken E. & al., 2019, Fischer C., 2022, Flüter-Hoffmann et al., 2018).

Η επιμόρφωση μπορεί να συμβάλει στην τόνωση της ανθεκτικότητας των δημοσίων υπαλλήλων μέσα από ειδικά προγράμματα εμπλουτισμένα με τεχνικές και ασκήσεις που κρίνονται απαραίτητα για την αντιμετώπιση του «απρόσμενου». Η ενίσχυση των κοινωνικών και προσωπικών δεξιοτήτων συμβάλλει στην προσωπική ανάπτυξη αλλά και στην ανάπτυξη θετικού περιβάλλοντος στο χώρο εργασίας, στην καλύτερη συνεργασία και κατ' επέκταση και στην ανάπτυξη του οργανισμού. Το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης (ΙΝΕΠ) έχει εντάξει στο έργο του την βελτίωση των κοινωνικών και διοικητικών ικανοτήτων των δημοσίων υπαλλήλων, με βάση την ανθρωποκεντρική προσέγγιση, βοηθώντας παράλληλα και στην υλοποίηση δημόσιων πολιτικών δουλεύοντας με τους φορείς του δημοσίου.

Μέσα από την κριτική προσέγγιση του σχετικού επιμορφωτικού προγράμματος επιχειρείται να ιχνηλατηθούν τρόποι με τους οποίους μπορούν να ενισχυθούν άτομα και ομάδες στο δημόσιο τομέα με βάση τρία βασικά στοιχεία: κοινή επίγνωση των στόχων, ομαδική δουλειά και ικανότητα προετοιμασίας και ενεργοποίησης στην αντιμετώπιση μιας κρίσης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΑΡΑΝΤΟΣ

*Διδάσκων, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
grfrinark@gmail.com*

Οι Ελληνικές πολιτικές για το δημόσιο σύστημα υγείας στην COVID-19

Η παρούσα αφιερώνεται στη μνήμη του Εκλιπόντος Καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Νικήτα – Σπύρου Κουτσούκη, ο οποίος υπήρξε Επιβλέπων Καθηγητής των Διδακτορικών Σπουδών και της Μεταδιδακτορικής Έρευνας μου και που θα μείνει για πάντα στη μνήμη μας για την Ακαδημαϊκή προσφορά του.

Η πανδημία της COVID-19 ξεκίνησε από την Κίνα στα τέλη του 2019, όταν οι τοπικές αρχές της πόλης Wuhan περιέλασαν μια ομάδα ασθενών που διαπιστώθηκε ότι έπασχαν από άτυπη πνευμονία. Η ασθένεια COVID-19 εξαπλώθηκε ταχέως, με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) το Μάρτιο 2020 ως πανδημία. Η ασθένεια αυτή που οφειλόταν στον ιό SARS-CoV-2 δοκίμασε την λειτουργικότητα των Συστημάτων Υγείας (ΣΥ) και τα πίεσε στα όρια τους. Οι κυβερνήσεις, σε συνεργασία και επικοινωνία μεταξύ τους, επιχείρησαν να λάβουν συντονισμένα μέτρα στα πλαίσια πολιτικών για το μετριασμό των επιπτώσεων της πανδημίας. Οι πολιτικές αυτές διακρίνονταν σε μη φαρμακευτικές πολιτικές, εμβολιαστικές πολιτικές και πολιτικές αντιμετώπισης της νόσου με τη βοήθεια των συστημάτων υγείας. Μετά το Φεβρουάριο 2020, οπότε και διαγνώστηκαν τα πρώτα κρούσματα στην Ελλάδα, η Ελληνική κυβέρνηση, εφάρμοσε ανάλογες πολιτικές υγείας προκειμένου να περιορίσει την εξάπλωση της πανδημίας. Όπως διαπιστώθηκε, οι πολιτικές που αναπτύχθηκαν αρχικά, υλοποίησαν μέτρα κοινωνικής απομόνωσης και περιορισμού της κυκλοφορίας. Στη συνέχεια υλοποιήθηκαν εμβολιαστικές πολιτικές με μέτρα για τον εμβολιασμό του πληθυσμού εντός του Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ), αλλά και ειδικό-

τερα για τον εμβολιασμό του υγειονομικού προσωπικού, ο οποίος θεωρήθηκε ιδιαίτερα επιβεβλημένος. Ακόμη, ενισχύθηκε το ΕΣΥ προκειμένου να παρέχει αποτελεσματικότερες υπηρεσίες αντιμετώπισης της πανδημίας με μέτρα παροχής υπηρεσιών υγείας, αλλά και με συνέχιση της οικονομικής και διοικητικής μεταρρύθμισης του, προσανατολισμένης όμως στην αντιμετώπιση της πανδημίας. Ο συνδυασμός των μέτρων αυτών στα πλαίσια των πολιτικών υγείας για το ΕΣΥ, ο οποίος ετέθη σε αμφισβήτηση από την αντιπολίτευση, επιχείρησε να μετριάσει τις επιπτώσεις της πανδημίας και να περιορίσει την εξέλιξη της. Δεδομένου ότι η πανδημία έχει αντιμετωπιστεί, όμως όχι ακόμη ολοκληρωτικά, απαιτείται επιπλέον έρευνα για τις μελλοντικές πολιτικές υγείας που θα ασκηθούν στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση αυτής αλλά και επόμενων πανδημιών.

Keywords: Πολιτικές Υγείας, Ελληνικό Σύστημα Υγείας, πανδημία, COVID-19, πολιτικές εμβολιασμού.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ

*Προϊσταμένη Δ/σης ΚΕΠ Δήμου Τρίπολης
valialexoroulou@yahoo.gr*

Συνεισηγήτριες:

ΘΕΟΔΩΡΑ ΑΝΑΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

*Προϊσταμένη ΚΕΠ 0491 Δήμου Τρίπολης
la_doretaan@yahoo.com*

ΜΑΡΙΑ ΔΕΛΗ

*Προϊσταμένη Τμήματος Δήμου Τρίπολης
mariadelikost@gmail.com*

Τα ΚΕΠ ως παράδειγμα ανθεκτικότητας της δημόσιας διοίκησης στην εποχή της πανδημίας COVID 19

Η πανδημία Covid-19 ως μια συνθήκη κατέστησε την Ευρώπη και όλο τον κόσμο σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, αποτελώντας ταυτόχρονα έναν επιταχυντή του ψηφιακού μετασχηματισμού σε όλα τα επίπεδα και αναπόφευκτα στο χώρο της Δημόσιας Διοίκησης, κομμάτι της οποίας αποτελούν τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.). Η πανδημία μπορεί να θεωρηθεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα απέναντι στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση, που είναι η κινητήρια δύναμη πίσω από τη Δημόσια Διοίκηση. Μετασχημάτισε τους εργασιακούς χώρους και την εργασία του δημόσιου τομέα, με το ανθρώπινο δυναμικό να εκπαιδεύεται σε ψηφιακό επίπεδο.

Η ίδρυση των Κ.Ε.Π. αναμόρφωσε το Δημόσιο τομέα και αποτέλεσε την ουσιαστικότερη δράση για την εδραίωση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα με τη χρήση των Τ.Π.Ε. ως εργαλείων για τις διοικητικές πράξεις των πολιτών με το κράτος.

Τα λειτουργικά συστήματα των Οργανισμών και των επιχειρήσεων ενσωμάτωσαν νέες τεχνολογίες, νέα μοντέλα παραγωγής και παροχής υπηρεσιών ώστε να είναι συμβατά με τη νέα κατάσταση.

Η Δημόσια Διοίκηση, υπό την ιδιότητά της ως κράτος, εκτελεί από τη μια μεριά λειτουργική κυριαρχία και από την άλλη μια γενική λειτουργία κοινωνικού ελέγχου. Ωστόσο αυτές οι δύο συναρτήσεις συγχωνεύονται σε μια απόδοση γενικής ταξικής λειτουργίας. Κατά συνέπεια η Δημόσια Διοίκηση χρησιμεύει αποκλειστικά ως εργαλείο προκειμένου να επιτευχθούν οι κρατικοί στόχοι. Η Διοίκηση του δημοσίου είναι ένα συστατικό του κρατικού μηχανισμού καθώς και η γραφειοκρατική δομή της διοίκησης του δημοσίου συμβάλλουν στην ανάπτυξη μιας τάσης για αυτονομία στη Δημόσια Διοίκηση.

ΗΛΙΑΝΝΑ ΝΙΑΣΚΟΥ

Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
liannan139@gmail.com

Η διακυβέρνηση των προορισμών σε περιόδους κρίσης και η αντίδραση της πολιτείας στην ανάκαμψη του ελληνικού τουρισμού από την πανδημία Covid-19

Ο τουρισμός, ένας ιδιαίτερα ευάλωτος και ασταθής τομέας, ο οποίος επηρεάζεται από παράγοντες πέρα από τον έλεγχο των εμπλεκομένων στην τουριστική διαδικασία. Πολυάριθμες κρίσεις έχουν επηρεάσει βραχυπρόθεσμα την ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού, χωρίς όμως να θέτουν σε κίνδυνο τη συνεχή αναπτυξιακή του πορεία. Μια υγειονομική κρίση, ο ιός SARS-CoV-2, μια πρωτοφανής κατάσταση απόλυτης αβεβαιότητας, προκάλεσε μεγάλο αριθμό ανθρώπινων θυμάτων, παρέλυσε την τουριστική διαδικασία και οδήγησε σε ένα παγκόσμιο και αδιανόητο λουκέτο, ενώ το ενδεχόμενο του φαινομένου για παρατεταμένο χρονικό διάστημα δημιούργησε έντονα συναισθήματα στην κοινωνία, αλλά και στη βαλλόμενη τουριστική βιομηχανία. Για την ταχεία και αποτελεσματική ανάκαμψη από την κρίση, απαιτείται ένας αποτελεσματικός και ευέλικτος τρόπος διακυβέρνησης που να ανταποκρίνεται και να μπορεί να αξιοποιεί τις προσπάθειες των διαφόρων ενδιαφερομένων μερών. Μέσα από πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα, η παρούσα εισήγηση επιχειρεί τη διερεύνηση αντίδρασης της ελληνικής πολιτείας στην ενσκήψασα πανδημία του COVID-19, των θεσμών που δημιούργησε και των κυβερνητικών αποφάσεων που λήφθηκαν και ενεργοποιήθηκαν με σκοπό την ανακούφιση, αλλά και επανάκαμψη της βαλλόμενης τουριστικής βιομηχανίας της χώρας.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Γ.2:

Το Ελληνικό Κομματικό Σύστημα μετά τις Εκλογές – Ι

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Διδάκτορας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
alexandrapapanastasoulou@gmail.com

Το Ελληνικό Κομματικό Σύστημα στα τέλη του 19ου και αρχές του 20ού αιώνα. Στοιχεία σταθερότητας και λειτουργίας

Η μελέτη και η ανάλυση της πολιτικής και των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα αποτελεί ένα πεδίο με ξεχωριστή αναμφίβολα σημασία.

Σκοπός της παρούσας εισήγησης, όπως απορρέει και από τον τίτλο της, είναι η μελέτη των ελληνικών κομματικών σχηματισμών από το 1875 έως το 1909. Τα κριτήρια οριοθέτησης της περιόδου καθορίστηκαν με βάση την πρώτη περίοδο λειτουργίας του κοινοβουλευτικού συστήματος η οποία σηματοδοτήθηκε από τις μεταρρυθμίσεις του εκλογικού νόμου, τις προτάσεις αναθεώρησης του Συντάγματος, τη μετριασμένη εφαρμογή της δεδηλωμένης, την περίοδο του κλασικού δικομματισμού και την περίοδο του νοθευμένου δικομματισμού.

Στόχο αποτελεί, μέσω της ανάγνωσης του παρελθόντος, η εξήγηση, η ερμηνεία και η κατανοήση της λειτουργίας του χαρακτηριζόμενου ως αμιγώς πλειοψηφικού εκλογικού συστήματος.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις εξωτερικές επιρροές και στον τρόπο ενσωμάτωσής τους στο κομματικό σύστημα του τόπου μας.

Αξιοποιώντας τα χαρακτηριστικά- κριτήρια θεσμοποίησης ενός κόμματος του καθηγητή Θανάση Διαμαντόπουλου, θα παρουσιαστούν τα όποια διαχρονικά στοιχεία σταθερότητας και λειτουργίας του εκλογικού συστήματος του τόπου μας. Άλλωστε η πολιτική ιστορία της χώρας μας είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις έξεις του πολιτικού της παρελθόντος.

Τέλος να σημειωθεί ότι η παρούσα εισήγηση αποτελεί παρουσίαση της πρόσφατα δημοσιευμένης διδακτορικής διατριβής με θέμα: Οι κομματικοί σχηματισμοί στην Ελλάδα (1875 – 1909): Στοιχεία σταθερότητας & λειτουργίας του εκλογικού συστήματος – εξωτερικές επιρροές.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ

*Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
vogiasg@yahoo.gr*

Ζητήματα Λογοδοσίας στο Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα μετά τις Εθνικές Εκλογές του 2023

Μια εκ των βασικών αρχών του κοινοβουλευτικού συστήματος είναι αυτή του ελέγχου της εκάστοτε κυβέρνησης από την εθνική αντιπροσωπεία. Ερωτήσεις, επίκαιρες ερωτήσεις, εξεταστικές και προανακριτικές επιτροπές, προτάσεις δυσπιστίας και μομφής, είναι μερικά από τα μέσα που προβλέπει το Σύνταγμά μας και ο Κανονισμός της Βουλής, ώστε να μετουσιώνεται σε πράξη τόσο η κοινοβουλευτική, όσο και η αντιπροσωπευτική αρχή, της οποίας, ένα εκ των χαρακτηριστικών της, είναι ο έλεγχος της κυβέρνησης, συνολικά, αλλά και ατομικά ενός εκάστου των μελών της.

Τα αποτελέσματα των εκλογών του Ιουνίου 2023 δημιούργησαν μια πανίσχυρη κυβέρνηση και μια κατακερματισμένη αντιπολίτευση. Σημαντικά μέσα κοινοβουλευτικού ελέγχου, όπως οι προτάσεις δυσπιστίας, η σύσταση εξεταστικών ή/και προανακριτικών επιτροπών, δεν αποτελούν πλέον προνομία της αξιωματικής αντιπολίτευσης, όπως συνέβαινε από το 1975, μέχρι και την τελευταία κοινοβουλευτική περίοδο (2019-2023). Είναι η πρώτη φορά που η αξιωματική αντιπολίτευση δεν θα μπορεί από μόνη της να ασκήσει συγκεκριμένα, και μάλιστα τα πιο δραστηρικά, μέσα κοινοβουλευτικού ελέγχου και κυρίως να καταθέτει πρόταση δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης λόγω του περιορισμένου αριθμού βουλευτών που διαθέτει.

Ποια είναι λοιπόν τα μέσα δημοκρατικού και κοινοβουλευτικού ελέγχου της κυβέρνησης, για τα οποία απαιτείται πλέον η συνεργασία περισσότερων τους ενός κόμματος της αντιπολίτευσης, προκειμένου να λογοδοτεί η κυβέρνηση; Υπάρχουν τα περιθώρια συνεργασίας των κομμάτων της αντιπολίτευσης, με βάση την μέχρι σήμερα πολιτική πρακτική;

Ο κατακερματισμός της αντιπολίτευσης στην τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδο, δύναται να αναγκάσει τα κόμματα που βρίσκονται σε συγγενικούς ιδεολογικούς και πολιτικούς χώρους σε περαιτέρω συνεργασία, με σκοπό τον θεσμικό έλεγχο της κυβέρνησης. Αυτή η ενδεχόμενη κοινοβουλευτική συνεργασία θα μπορούσε να αποτελέσει προάγγελο και πολιτικής συνεργασίας στις επερχόμενες Ευρωεκλογές, ενώ θα έχουν προηγηθεί οι εκλογές της αυτοδιοίκησης. Δύναται οι θεσμικές ρυθμίσεις του Συντάγματος και του Κανονισμού της Βουλής να ενισχύσουν τον δημοκρατικό και κοινοβουλευτικό έλεγχο της Κυβέρνησης για την τρέχουσα περίοδο και να υποχρεώσουν την αντιπολίτευση σε μια ευρύτερη συνεργασία τιθέμενη απέναντι στην κυβέρνηση; Το ενδεχόμενο, η αλλαγή ηγεσίας στην αξιωματική αντιπολίτευση να επηρεάσει τη διαδικασία κοινοβουλευτικού ελέγχου και να φέρει πιο κοντά κόμματα συγγενικών χώρων

αποτελεί ερώτημα που θα πρέπει να απαντηθεί στο αμέσως προσεχώς χρονικό διάστημα. Και φυσικά ο ρόλος που διαδραματίζει το εκάστοτε εκλογικό σύστημα και το ποσοστό 3% για την είσοδο στη Βουλή. Τελικά θα έχουμε μια ανεξέλεγκτη κυβέρνηση ή μια συνεργαζόμενη και ισχυρή αντιπολίτευση; Τα ορόσημα των εκλογών της τοπικής αυτοδιοίκησης (Οκτώβριος 2023) και των ευρωεκλογών του 2024 και ο ρόλος τους για την εξέλιξη του κομματικού και πολιτικού συστήματος της χώρας θα έχουν τη δική τους σημασία στην τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδο; Θα γίνει πιο ισχυρή η αντιπολίτευση ή θα συνεχίσει κατακερματισμένη; Θα είναι η κυβέρνηση ελεγχόμενη ή ανεξέλεγκτη; Τα μέσα κοινοβουλευτικού ελέγχου και η ανάγκη λογοδοσίας της κυβέρνησης θα φέρουν τελικά πιο κοντά συγγενικούς πολιτικούς χώρους, αποτελώντας προάγγελο μελλοντικών εξελίξεων;

ΟΛΓΑ ΒΛΑΧΟΥ

*Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
psir2203sirg@go.uop.gr*

Συνεισηγητής:

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΙΜΠΟΣ

*Διδάκτορας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
c.tsimpos@parliament.gr*

Πολιτική ιστορία και κομματικός μετασχηματισμός μετά τις εθνικές εκλογές του 2023

Με σημείο καμπής το 2019 και την επιστροφή της συντηρητικής παράταξης στη διακυβέρνηση της χώρας έκλεισε η δεκαετία της κρίσης και άρχισε να ισχύει ο ασθενής δικομματισμός στο ελληνικό πολιτικό σύστημα. Μετά τη διπλή εκλογική αναμέτρηση του 2023 ο ασύμμετρος δικομματισμός εμφανίζεται και εδραιώνεται, με τον πόλο της εξουσίας να αποτελείται από την κεντροδεξιά παράταξη και τον πόλο της αντιπολίτευσης να εμφανίζεται εντελώς κατακερματισμένος και αμορφοποίητος ανάμεσα σε κόμματα της κεντροαριστεράς, στην ακροδεξιά και την ακροαριστερά. Στην παρούσα εισήγηση μέσω της ανάλυσης των εκλογικών αποτελεσμάτων θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε τον ασύμμετρο δικομματισμό και τη μετατόπιση του άξονα προς το κέντρο, αφήνοντας χώρο σε εξτρεμιστικές κομματικές εκφράσεις να τοποθετηθούν στα άκρα του πολιτικού φάσματος. Κατά δεύτερο λόγο, θα εξεταστεί το κατά πόσον και με ποιον τρόπο το ισχύον εκλογικό σύστημα επηρέασε το ποσοστό και την κατανομή εδρών των κομμάτων, διαμορφώνοντας το μοντέλο του ασύμμετρου δικομματισμού. Θα συζητηθεί επίσης σε ποιες περιφέρειες παρατηρείται μεγαλύτερη εκλογική σταθερότητα στην ανάδειξη συγκεκριμένων κομμάτων και πολιτικών προσώπων και σε ποιες περιοχές υπάρχει σημαντική ανανέωση του πολιτικού προσωπικού. Ο διάλογος θα ολοκληρωθεί με μια απόπειρα ένταξης της ελληνικής περίπτωσης στη θεωρητική συζήτηση για τον μετασχηματισμό των πολιτικών κομμάτων στην Ευρώπη.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Διδάκτορας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
asimakv@yahoo.gr

Η κίνηση στον αριστερό/ κεντροαριστερό χώρο του πολιτικού φάσματος μέσα από την εξέλιξη του κομματικού ανταγωνισμού των ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ και ΠΑΣΟΚ-Κινήματος Αλλαγής πριν και μετά τις εκλογές της 21ης Μαΐου/25ης Ιουνίου 2023

Στα χρόνια της Γ΄ Ελληνικής Δημοκρατίας την περίοδο 1974-2019, δύο ήταν οι εκλογικές αναμετρήσεις που διαμόρφωσαν, σε ένα σημαντικό χρονικό ορίζοντα, το κομματικό σύστημα από την οπτική του ρόλου των πολιτικών σχηματισμών. Οι εκλογές της 20ης Νοεμβρίου 1977 και οι εκλογές της 6ης Μαΐου/17ης Ιουνίου 2012. Τα βασικά στοιχεία δόμησης του ελληνικού κομματικού συστήματος την περίοδο 1977-2019 ήταν δύο, εκτός του ζητήματος του ποσοστού συμμετοχής στις εκλογικές αναμετρήσεις, που έχει διαφορετική περιοδολόγηση.

Πρώτο στοιχείο ήταν η δικομματική δυναμική του πολιτικού συστήματος. Κόμματα κυβερνητικής κλίσης και προοπτικής, βρίσκονταν ένα στο δεξιό/κεντροδεξιό (Ν.Δ.) και ένα στο αριστερό/κεντροαριστερό (ΠΑΣΟΚ, 1977-2009, ΣΥΡΙΖΑ, 2012-2019) μέρος του πολιτικού φάσματος. Δεύτερο στοιχείο ήταν η κεντροαριστερή πλειοψηφική τάση του εκλογικού σώματος.

Οι εκλογές της 21ης Μαΐου/25ης Ιουνίου 2023 επέφεραν ανατροπές και στα δύο βασικά στοιχεία δόμησης του ελληνικού κομματικού συστήματος. Αφενός καταγράφηκε μια κεντροδεξιό πλειοψηφική δυναμική του εκλογικού σώματος, με τάση μετάβασης από ένα πολυκομματικό σύστημα πολωμένου ή και ατελούς -σε κάποιες περιόδους- δικομματισμού, σε ένα σύστημα κυρίαρχου κόμματος. Αφετέρου στο αριστερό/κεντροαριστερό μέρος του πολιτικού φάσματος εμφανίζονται δύο σχετικά ισότιμοι - από την οπτική της εκλογικής καταγραφής- κομματικοί ανταγωνιστές που διεκδικούν την κυριαρχία στο συγκεκριμένο χώρο, δεδομένης της πρωτοφανών διαστάσεων για κόμμα αξιωματικής αντιπολίτευσης εκλογικής κατάρρευσης του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ. Τέλος ένα ακόμα στοιχείο που καταγράφηκε στις πρόσφατες εκλογές είναι η εμφάνιση της Δεξιάς πέραν της Ν.Δ., με τόσο σημαντικά ποσοστά και διάφορες κομματικές μορφές.

Η ανακοίνωση θα εστιάσει στη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των κομμάτων στο αριστερό/κεντροαριστερό μέρος του πολιτικού φάσματος. Αφού προηγηθεί μια αναφορά στη θεωρία των διαιρετικών τομών αλλά και πώς εξελίχθηκαν ΠΑΣΟΚ και ΣΥΡΙΖΑ (και τα προδρομικά του σχήματα), ως φορείς πολιτικοποίησης και ιστορικοποίησης των διαιρέσεων του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού, θα επιχειρηθεί να απαντηθούν τα ακόλουθα επιμέρους ερωτήματα :

- 1) Τι σηματοδότησαν οι εσωκομματικές εκλογές στο ΠΑΣΟΚ για την ανάδειξη ηγεσίας τον Δεκέμβριο 2021 ;
- 2) Πώς κινήθηκε το ΠΑΣΟΚ-Κίνημα Αλλαγής την περίοδο 2022-2023 και γιατί η άνοδός του στις πρόσφατες εκλογές ήταν οριακή, λαμβανομένης υπ' όψιν της εκλογικής κατάρρευσης του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ. ;
- 3) Πού οφείλεται η ραγδαία εκλογική υποχώρηση του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ ;
- 4) Τι σηματοδοτεί για τη σχέση των κομμάτων στο αριστερό/κεντροαριστερό μέρος του πολιτικού φάσματος, η ανάδειξη νέας κομματικής ηγεσίας στον ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
aloik1990@gmail.com

Η Μεταμνημονιακή Ακροδεξιά

Το αποτέλεσμα των εκλογών της 25ης Ιουνίου 2023 διαμόρφωσε ένα σκηνικό που η Ελλάδα είχε να το ζήσει από τις πρώτες εκλογές μετά την πτώση της στρατιωτικής δικτατορίας το 1974. Αυτό του ενός και μόνου κυρίαρχου κόμματος, καθώς η καθίζηση του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης δεν ισοφαρίστηκε από την άνοδο κάποιου άλλου κόμματος (όπως συνέβη το 2012, με την κατάρρευση του ΠΑΣΟΚ και την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ). Όμως, οι εκλογές αυτές χαρακτηρίστηκαν και από μία άλλη πρωτοφανή εξέλιξη. Την είσοδο στην Βουλή τριών κομμάτων που βρίσκονται χωρίς αμφιβολία δεξιότερα της Νέας Δημοκρατίας, με ένα συνολικό ποσοστό κοντά στο 13%.

Σίγουρα οι λόγοι για την πρωτόγνωρη αυτή εξέλιξη είναι αρκετοί και ξεπερνούν το στενό πλαίσιο της ακροδεξιάς, καθώς εφάπτονται της παραγμένης δεκαετίας (με οικονομική κρίση και COVID-19). Ποια είναι όμως τα χαρακτηριστικά των τριών αυτών κομμάτων; Κι αν για τα δύο εξ αυτών (Ελληνική Λύση και Σπαρτιάτες) ενδεχομένως να είναι λίγο πιο ξεκάθαρο λόγω της πολιτικής διαδρομής των στελεχών τους, θα χρειαστεί σίγουρα μια ιδιαίτερη αναφορά στην περίπτωση της Νίκης. Ο πολιτικός τους λόγος και η δομή τους είναι αυτή ενδέχεται να μας δώσει τις απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Γ.3:

Συζήτηση στρογγυλής τραπέζης (Round table)

Intercultural management and integration: what recent research projects reveal (in english)

The panel focuses on the theoretical discussion around migration and intercultural management. The panel will shed light on the ongoing academic discussions around integration of third country nationals and in general of cultural diversity. In addition, it will focus on more practical intakes from a series of projects implemented during the last couple of years. Through the presentation of the implementation and outcomes of a several projects funded under the European Union or other sources of funding the panel will elaborate on processes that provide value towards enhancing integration potential.

Participants:

SOTIRIS PETROPOULOS

Associate Professor, University of the Peloponnese

ROBERTA RICUCCI

Associate Professor, University of Turin

VIVIANNA PATTI

Associate Professor, University of Turin

ANNA MIGLIETTA

Associate Professor, University of Turin

VIVIANNA PREMAZZI

Global Mindset Development Malta

LEYLA SAFTA-ZECHERIA

Lecturer, West University Timișoara

STELLA PINNA PINTOR

Ph.D. student, University of Turin

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Δ.1: Ο Πολιτισμός ως μέσο ήπιας ισχύος

ΧΡΙΣΤΟΣ ΔΗΜΑΣ
Υφυπουργός Πολιτισμού

Ο Πολιτισμός ως ήπια ισχύς στην Ελληνική υψηλή στρατηγική

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ
Διδάκτορας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Δημοσιογράφος

Ο ρόλος του πολιτισμού στη διεθνή αλληλοκατανόηση και η επιδραστικότητα του στις αντιλήψεις των σύγχρονων τοπικών κοινωνιών. Αναλογίες και αποκλίσεις από τη θεωρία πολιτισμικού κεφαλαίου του Pierre Bourdieu

Μπορεί ο πολιτισμός να γεφυρώσει χάσματα ή και να δημιουργήσει μεγαλύτερες διαιρέσεις ανάμεσα στους λαούς; Δύνανται πολιτιστικά ιδρύματα να παρέμβουν αποφασιστικά στη δομή μιας κοινωνίας, στις αντιλήψεις και τελικά στις πράξεις των πολιτών; Στην παρούσα ανακοίνωση θα εστιάσουμε στο διπλό ρόλο φορέων πολιτισμού και συγκεκριμένα των μουσείων, ως εργαλεία ήπιας ισχύος αλλά και ως χώρος ζύμωσης κοινωνικοπολιτικών αντιλήψεων. Ειδικότερα, μέσα από βιβλιογραφικές αναφορές αλλά και παραδείγματα θα επιχειρηθεί μια κοινωνιολογική προσέγγιση με βάση τη θεωρία του «πολιτισμικού κεφαλαίου», που ανέπτυξε ο Γάλλος φιλόσοφος, κοινωνιολόγος και κοινωνικός επιστήμονας, Pierre Bourdieu. Σκοπός της παρέμβασης είναι να αναζητηθούν τόσο ταυτίσεις και αναλογίες, όσο και αποκλίσεις, ακόμη και χάσματα από την προσέγγιση Γάλλου στοχαστή, η οποία δομήθηκε έχοντας ως αιχμή το εκπαιδευτικό σύστημα. Αναγνωρίζοντας τον εκπαιδευτικό ρόλο των μουσειακών φορέων, θα διερευνηθούν οι «αντοχές» της θεωρίας του μαχητικού στοχαστή του περασμένου αιώνα, στο μουσειακό περιβάλλον. Συγκεκριμένα, θα εξεταστεί αν τα σύγχρονα, εξωστρεφή, συμπεριληπτικά, τεχνολογικά και κτιριακά έργα πολιτιστικά ιδρύματα επιτυγχάνουν να επηρεάζουν οριζόντια και ομοιόμορφα το σύνολο των πολιτών ή αν τελικά συμβάλλουν και αυτά στην κοινωνική αναπαραγωγή, επικυρώνοντας τη νομιμοποίηση των ανισοτήτων και τη διαίωνιση της δομής του καταμερισμού των προνομίων. Στο πεδίο της σύνδεσης των μουσείων με τη διεθνή αλληλοκατανόηση, θα δοθεί βάρος σε φαινόμενα όπως η παγκοσμιοποίηση και ο διεθνισμός, αλλά και σε ζητήματα που άπτονται της εθνικής ταυτότητας, τα οποία άλλοτε λειτουργούν ως συνδετικός κρίκος και άλλοτε έως τροχοπέδη στις σχέσεις των κρατών. Στο τέλος του άρθρου θα κατατεθούν προτάσεις για τον εκδημοκρατισμό των φορέων του πολιτισμού στην εποχή της τεχνολογίας, του διαδικτύου, της επαυξημένης πραγματικότητας και της τεχνητής νοημοσύνης.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΚΟΦΑΣ

Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών ως μοχλός πολιτιστικής διπλωματίας

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Δ.2:

Ψηφιακός μετασχηματισμός, τεχνητή νοημοσύνη και το μέλλον της δημόσιας διοίκησης - I

ΓΑΒΡΙΗΛ ΚΟΥΡΗΣ

*Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Κρήτης
kourisgabriel@gmail.com*

Η ψηφιακή διακυβέρνηση των Δήμων στη μετά-Covid εποχή: Δεδομένα, προκλήσεις και προοπτικές

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός των Δήμων βρίσκεται, τα τελευταία χρόνια, στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης αναφορικά με τις πολιτικές και τις στρατηγικές που οφείλει η τοπική αυτοδιοίκηση να υιοθετήσει προκειμένου να διαμορφωθούν οι κατάλληλες συνθήκες που θα συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και της καθημερινότητας των πολιτών, τα επόμενα χρόνια.

Τα ψηφιακά "άλματα" που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο της πανδημίας για την αντιμετώπιση της, κατέδειξαν, αν μη τι άλλο, τη σημαντική συμβολή των ψηφιακών εργαλείων και δράσεων στον παραπάνω στόχο, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την ανάγκη διαμόρφωσης μιας νέας στρατηγικής ψηφιακής διακυβέρνησης των Δήμων στη μετά-Covid εποχή, αξιοποιώντας τις σημαντικές ευκαιρίες που δημιουργούνται από την χρήση σύγχρονων τεχνολογικών λύσεων που αυξάνουν τη παραγωγικότητα, μειώνουν το κόστος και βελτιώνουν τις παροχές των Δήμων προς τους πολίτες, μέσα από άμεσες, συμμετοχικές, καινοτόμες και δυναμικές υπηρεσίες ψηφιακής διακυβέρνησης.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, παρουσιάζεται η υφιστάμενη κατάσταση σε ότι αφορά τα ζητήματα ψηφιακής διακυβέρνησης στους Δήμους της χώρας - με ιδιαίτερη αναφορά στους Δήμους της περιφέρειας Κρήτης - εξετάζονται οι προκλήσεις, οι ευκαιρίες και οι προοπτικές που δημιουργεί ο ψηφιακός μετασχηματισμός για τους πρωτοβάθμιους ΟΤΑ και τέλος παρουσιάζονται προτάσεις που μπορούν να συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη προώθηση του ψηφιακού μετασχηματισμού στις ελληνικές πόλεις και στην εμπέδωση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής ψηφιακής διακυβέρνησης σε τοπικό επίπεδο.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΖΙΝΟΥ

*Υπότροφος ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ - Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
katerinakouzinou@gmail.com*

**Οι νέες προκλήσεις του Πολιτικού Κινδύνου:
Οι περιπτώσεις του Περιβάλλοντος και της Τεχνολογίας**

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης είναι η σχέση του πολιτικού κινδύνου με το περιβάλλον και την τεχνολογία. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται να αναλυθεί, αφενός, το κατά πόσο ο επικρατέστερος ορισμός του πολιτικού κινδύνου ανταποκρίνεται στη σημερινές συνθήκες αβεβαιότητας και, αφετέρου, η επίδραση της τεχνολογίας και του περιβάλλοντος στον πολιτικό κίνδυνο. Στόχος είναι να ενταχθούν οι δύο αυτές μεταβλητές στις συνιστώσες που απαρτίζουν τον πολιτικό κίνδυνο.

Το περιβάλλον και η τεχνολογία αποτελούν παράγοντες πολιτικού κινδύνου. Ο πολιτικός κίνδυνος αποτελεί ένα πλαίσιο αναφοράς που μελετά το περιβάλλον διακινδύνευσης μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι δράσεις μιας κυβέρνησης. Παράλληλα, η τεχνολογία και το περιβάλλον έχουν ευρύ φάσμα επίδρασης αναφορικά με τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Υπό το πρίσμα αυτό, οι τρεις μεταβλητές συσχετίζονται. Η συσχέτιση αφορά τόσο τη σχέση των ανεξάρτητων μεταβλητών του Περιβάλλοντος και της Τεχνολογίας με την εξαρτημένη μεταβλητή του Πολιτικού Κινδύνου όσο και τις δύο ανεξάρτητες μεταξύ τους. Η εισήγηση επιχειρεί να αναδείξει και να τεκμηριώσει αυτή τη συσχέτιση.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

*Υποψήφια Διδάκτορας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
konstandina_k@yahoo.gr*

**Δημόσια διοίκηση: Από την εκμηχάνιση/μηχανοργάνωση
της διοίκησης του 1980 στην τεχνητή νοημοσύνη**

Η εκμηχάνιση/μηχανοργάνωση της διοίκησης συναντάται συνεχώς στα προεκλογικά προγράμματα των κυβερνητικών κομμάτων από το 1980. Στην αρχή, ο όρος εμφανίζεται περισσότερο με την έννοια της μηχανοργάνωσης, της αυτοματοποίησης και της χρήσης Η/Υ, ωστόσο όσο αλλάζουν οι τεχνολογικές εξελίξεις από την απλή αυτοματοποίηση περνάμε στην ηλεκτρονική διασύνδεση των υπηρεσιών, την ηλεκτρονική διακυβέρνηση, την ψηφιοποίηση (οpengon, taxisnet, Διαύγεια κλπ) και φτάνουμε στον όρο της τεχνητής νοημοσύνης.

Το ενδιαφέρον εντοπίζεται στο γεγονός ότι ενώ στην αρχή η εκμηχάνιση σχετίζεται με όρους αποτελεσματικότητας και απλοποίησης των διαδικασιών, στη συνέχεια ενσωματώνει στη λειτουργία της όρους όπως η διαφάνεια και η λογοδοσία, ακολουθώντας νέες ιδέες σύμφωνα με τις τεχνολογικές δυνατότητες της εκάστοτε εποχής.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Δ.3: Φιλοσοφία και Ειρήνη

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

*Διδάκτορας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
Πανεπιστημιακός Υπότροφος Πανεπιστήμιο Πατρών
vachrist@law.uoa.gr*

Μια «ρεαλιστική ουτοπία» για την διεθνή ειρήνη

Η εισήγηση εστιάζει στην πρωτότυπη και εν πολλοίς παραγνωρισμένη ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που παρουσιάστηκε από τον μεγάλο πολιτικό φιλόσοφο John Rawls στο ύστερο έργο του «Το Δίκαιο των Λαών» (The Law of Peoples, 1999), ως μέρος του γενικότερου σχεδίου του για την ανάπτυξη μιας «ρεαλιστικά ουτοπικής» θεωρίας διεθνούς δικαιοσύνης και σταθερότητας.

Προκειμένου να υποστηρίξει την πολιτικοφιλοσοφική πρόταση του Rawls για μια «εύλογα δίκαιη και σταθερή για τους σωστούς λόγους Κοινωνία των Λαών», η εισήγηση διερευνά το ηθικο-φιλοσοφικό περιεχόμενο των βασικών κανονιστικών ιδεών της στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής εγχώριας και διεθνούς έννομης τάξης. Αναλύονται, ειδικότερα, οι ιδέες του «φιλελευθερισμού» και της «ευπρέπειας» (“decency”), και περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο αυτές προσδιορίζουν ηθικοπολιτικά την βασική δομή της Κοινωνίας των Λαών.

Μέσα από την έρευνα συμπεραίνεται ότι μια ισχυρή δεοντοκρατική αιτιολόγηση υπόκειται της ιδέας του Rawls για την διεθνή δικαιοσύνη: η ανθρωπίνη αξιοπρέπεια τίθεται ως το υπόρρητο ηθικό θεμέλιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και, μέσω αυτών, της οικουμενικής κανονιστικότητας ενός «εύλογα δίκαιου, φιλελεύθερου Δικαίου των Λαών». Το κρίσιμο ζήτημα είναι οι όροι ενσωμάτωσης της ανθρωπίνης αξίας στην διεθνή πολιτική πρακτική, που θα την καθιστούν διεθνώς υπερασπίσιμη, εγχείρημα το οποίο η εισήγηση υποστηρίζει ότι επιτυχώς ανέλαβε να θεμελιώσει ο Rawls, φέρνοντας τον πολιτικό ρεαλισμό και τον ιδεαλισμό σε «αναστοχαστική ισορροπία».

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΥΚΟΥΖΕΛΗΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Κρήτης
koukouze@uoc.gr*

Η κριτική του Καντ στην παράδοση του «δικαίου πολέμου» και η αιώνια ειρήνη

Η παράδοση του «δικαίου πολέμου» αποτελεί μια σημαντική, αν και για πολλά χρόνια περιθωριοποιημένη, σχολή πολιτικής σκέψης, η οποία έχει αναβιώσει τις τελευταίες δεκαετίες ιδιαίτερα στον αγγλοσαξονικό χώρο των ιδεών (Elshtain, 1992, Walzer, 2008, McMahan, 2009). Στην πράξη βεβαίως η συμβολή της είναι ρητά ή σιωπηρά αποτυπωμένη σε νομικά κείμενα και θεσμούς που αφορούν τον πόλεμο και ρυθμίζουν από την κήρυξή του μέχρι την αντιμετώπιση των αμάχων. Ιστορικά τοποθετείται σε ερωτήματα που αναδύθηκαν στην ύστερη αρχαιότητα και τον μεσαίωνα και γι' αυτό έχουν αναφορές στη θεολογική σκέψη σημαντικών στοχαστών, όπως ο Αυγουστίνος τον 4ο αι. μ.Χ., ο Θωμάς Ακινάτης τον 13ο αι. μ.Χ, αλλά και ο Γκρότιους, ο Πούφεντορφ και ο Βατέλ αργότερα.

Η βασική παραδοχή του «δόγματος του δικαίου πολέμου» είναι το αναπόφευκτο του πολέμου. Με βάση όμως αυτό το δεδομένο υπάρχουν πόλεμοι που είναι ηθικά νομιμοποιημένοι και πόλεμοι που δεν είναι ηθικά νομιμοποιημένοι – σε αντίθεση με τον πολιτικό ρεαλισμό, όπου η δυνατότητα κανονιστικής, πολιτικής επιχειρηματολογίας στις διεθνείς σχέσεις δεν αναγνωρίζεται.

Ο Καντ θεωρείται άκριτα από πολλούς ως πιστός συνεχιστής της παράδοσης αυτής. Στην παρουσίαση αυτή θα επιχειρηματολογήσω ακριβώς για το αντίθετο. Ο Καντ ασκεί δριμεία κριτική στην παράδοση του δικαίου πολέμου αποφεύγοντας να ηθικοποιήσει τον πόλεμο και κυρίως να τον θεωρήσει αναπόφευκτο. Υπ' αυτή την έννοια αναδιατυπώνει κριτικά τους κανόνες που πρέπει να διέπουν την κήρυξη του πολέμου, διατυπώνει την αρχή της μη επέμβασης και – το σημαντικότερο – δίνει τον οδικό χάρτη για την αιώνια και όχι για την ένοπλη ειρήνη.

ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

*Επίκουρος Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
alf_steinhauer@yahoo.com*

Η αιώνια ειρήνη και το πολιτικό

Η πολιτική φιλοσοφία, από τον Χομπερτ και μετά, θέτει ως κύριο στόχο της την επίτευξη της κατάστασης της ειρήνης, θέτοντας τον κύριο φορέα της, το κράτος, ως μοναδικό κάτοχο της νομιμοποιημένης βίας. Ωστόσο, το διεθνές επίπεδο θεωρείται πως βρίσκεται σε μια φυσική κατάσταση, όπου τα κράτη θεωρούνται ως μοναδικοί κάτοχοι του δικαιώματος για βία αντιμετωπίζοντας το ένα το άλλο ενδεχομένως με πολεμικά μέσα. Η κανονιστική παράδοση, της οποίας η θέση διατυπώνεται χαρακτηριστικά από τον Καντ στο δοκίμιο για την Αιώνια ειρήνη, θέτει ως στόχο της την εξάλειψη του πολέμου και ως μέσο για τον στόχο αυτό την εδραίωση σε όλα τα κράτη της νομοκρατούμενης αντιπροσωπευτικής πολιτείας (republic). Η θέση αυτή βρίσκει στον 20ο αι. τον χαρακτηριστικότερό της εκφραστή στον Jurgen Habermas ο οποίος, με την διατύπωση της επικοινωνιακής θεωρίας, θέτει τον διάλογο ως όρο μιας καθολικής ειρηνεύουσας. Ωστόσο η παράδοση αυτή δεν περιλαμβάνει καμία έννοια εχθρού, η οποία, κατά την ντεσιζιονιστική παράδοση, συνιστά την καταστατική συνθήκη ορισμού του πολιτικού. Το ερώτημα, λοιπόν, που τίθεται σε αυτή την παρουσίαση είναι το πώς νοείται μια πολιτική σύμφωνη με την κανονιστική παράδοση, από την οποία να απουσιάζει η έννοια του εχθρού.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ε.1:
Συζήτηση στρογγυλής τραπέζης
Η Διεθνής Πολιτική Οικονομία ως πεδίο μελέτης: Ελληνική
Επιστημονική Εταιρεία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής
Πολιτικής Οικονομίας (ΕΔΕΠΟ)

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΣΚΛΙΑΣ

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου
p.sklias@nup.ac.cy

ΣΠΥΡΟΣ ΡΟΥΚΑΝΑΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
sroukana@webmail.unipi.gr

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΤΣΙΚΑΣ

Επίκουρος Καθηγητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
dkatsikas@pspa.uoa.gr

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΧΑΡΔΑΣ

Επίκουρος Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
achardas@polsci.duth.gr

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ε.2:
Γεωπολιτικός ανταγωνισμός, περιβάλλον και ενέργεια στα Δυτικά
Βαλκάνια

ΡΙΤΣΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Ερευνήτρια ΚΕΠΕ
ritsa.panagiotou@gmail.com

Ο αντίκτυπος του πολέμου στην Ουκρανία στα Δυτικά Βαλκάνια

Ο πόλεμος στην Ουκρανία, ο οποίος ξεκίνησε πριν από ενάμιση χρόνο, έχει προκαλέσει βαθιές και σημαντικές παγκόσμιες επιπτώσεις. Από την αρχή ήταν σαφές ότι δεν επρόκειτο για μια «τοπική» σύγκρουση μεταξύ δύο κρατών, αλλά ότι θα επεκτεινόταν και θα περιλάμβανε πολλούς διεθνείς παίκτες και φορείς. Υπήρχε ακόμα η δικαιολογημένη ανησυχία ότι τα Δυτικά Βαλκάνια, ενώ δεν αποτελούν κράτη πρώτης γραμμής στη σύγκρουση Ρωσίας-Ουκρανίας, θα βίωναν έντονα τις επιπτώσεις και θα κινδύνευαν να μετατραπούν σε "εναλλακτικό" πεδίο μάχης στον ανταγωνισμό μεταξύ Ρωσίας και Δύσης.

Αυτή η παρουσίαση θα εξετάσει τον αντίκτυπο του πολέμου στην Ουκρανία στα Δυτικά Βαλκάνια, αναλύοντας τρεις σημαντικές συνιστώσες: επιπτώσεις στις εθνικές πολιτικές των Βαλκανικών χωρών (τόσο στον πολιτικό όσο και στον οικονομικό τομέα), επιπτώσεις στις προοπτικές ένταξης τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και επιπτώσεις στο ρόλο και την παρουσία της Ρωσίας στην περιοχή.

ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΚΟΠΠΑ

*Καθηγήτρια, Πάντειο Πανεπιστήμιο
mekopra@panteion.gr*

Η Τουρκία στα Βαλκάνια

Η εισήγηση θα επιχειρήσει να απαντήσει στο ερώτημα τι επιδιώκει στην εποχή μας η Τουρκία στη Βαλκανική και ποιά μέσα και εργαλεία χρησιμοποιεί. Σε μια εποχή όπου τα Βαλκάνια ξαναγίνονται η σκακιέρα για το παιχνίδι των μεγάλων δυνάμεων, όπου τρίτοι παίκτες όπως η Ρωσία και η Κίνα κάνουν δυναμικά την εμφάνιση τους και επιχειρούν να διευρύνουν την επιρροή τους, η Τουρκία χρησιμοποιώντας τόσο την κοινή θρησκεία (όταν απευθύνεται στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της περιοχής), όσο και το κοινό οθωμανικό παρελθόν επιχειρεί να εδραιώσει την παρουσία της και να συνάψει σταθερούς δεσμούς με τις περισσότερες χώρες της περιοχής. Το ιστορικό της παρουσίας της εκεί κατά τα τελευταία χρόνια, οι αλλαγές στην προσέγγιση που ακολουθεί αλλά και οι τελικοί στόχοι της θα είναι στο επίκεντρο της εισήγησης.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΒΑΛΒΗΣ

*Επισκέπτης Λέκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
an.valvis@gmail.com*

Ο πολύπλευρος κοινωνικός αντίκτυπος της περιβαλλοντικής υποβάθμισης στα Δυτικά Βαλκάνια

Η εισήγηση σκοπεύει να αποκρυπτογραφήσει την τρέχουσα περιβαλλοντική κατάσταση στα Δυτικά Βαλκάνια και τον κοινωνικό αντίκτυπό της, ενώ στοχεύει να κάνει μια αρχική αξιολόγηση της ευρωπαϊκής στήριξης που παρέχεται στις χώρες της περιοχής για την εκπλήρωση των περιβαλλοντικών προτύπων της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την κλιματική αλλαγή έως το 2050. Λαμβάνοντας υπόψη διάφορες εκθέσεις σχετικά με την περιβαλλοντική κατάσταση των ΔΒ, θα προσπαθήσει να περιγράψει τις δυσκολίες που πρέπει να ξεπεράσουν τα κράτη της περιοχής για να προωθήσουν μια πιο πράσινη ατζέντα, όπως διαρθρωτικά προβλήματα και ελλείψεις στη διακυβέρνηση. Στη συνέχεια, θα στραφεί στην πλευρά και τον ρόλο της ΕΕ, δίνοντας έμφαση στη δέσμευση που απαιτείται και από την πλευρά της Ένωσης τόσο στον τομέα της χρηματοδότησης, όσο και την παρακολούθηση και έλεγχο της πορείας των χωρών.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΖΙΦΑΚΗΣ

*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
tzifakis@uop.gr*

Η γεωπολιτική διάσταση της ενεργειακής μετάβασης στα Δυτικά Βαλκάνια

Τα Δυτικά Βαλκάνια αντιμετωπίζουν σοβαρή περιβαλλοντική υποβάθμιση και υψηλή ατμοσφαιρική ρύπανση εξαιτίας, μεταξύ άλλων, της εξάρτησής τους από अपαρχαιωμένες μονάδες παραγωγής ενέργειας. Πολλές από αυτές τις μονάδες εξακολουθούν να λειτουργούν χάρη σε επενδύσεις από τρίτες χώρες όπως η Κίνα και η Τουρκία. Μολονότι όλες οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έχουν τυπικά υιοθετήσει τον στόχο της πράσινης ενεργειακής μετάβασης, η υλοποίηση μεταρρυθμίσεων στην περιοχή προς αυτή την κατεύθυνση είναι απογοητευτική. Η εισήγηση θα εξετάσει σε ποιον βαθμό οι τρίτες αυτές επενδύτριες χώρες, των οποίων το συμφέρον είναι στη

διατήρηση του status quo, συνιστούν το βασικό εμπόριο για την πράσινη μετάβαση της περιοχής. Αξιοποιώντας τα ευρήματα έρευνας πεδίου καθώς και μιας έρευνας κοινής γνώμης, η εισήγηση θα υποστηρίξει ότι την κυρία ευθύνη για την υστέρηση στην ενεργειακή μετάβαση της περιοχής φέρουν οι τοπικές ηγεσίες, οι οποίες επιδιώκουν να προστατεύσουν τα πελατειακά δίκτυά τους και να αποφύγουν τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της μετάβασης.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ε.3: Πολιτική Φιλοσοφία, Ειρήνη και Διεθνείς Σχέσεις

ΜΑΡΙΑ ΧΑΣΙΩΤΗ

*Διευθύντρια ΓΕΛ Αιτωλικού
xasmari100@gmail.com*

Η θέση της ειρήνης στην πλατωνική διαλεκτική των αντιθέσεων

Σύμφωνα με την Γενική θεωρία Συστημάτων, η διαλεκτική είναι ο φυσικός τρόπος διά του οποίου ο άνθρωπος ως άτομο και κοινωνικό ον δύναται να υπερβεί δημιουργικά το χάσμα των αισθήσεων, οδηγούμενος στη σύμφαση και στην κατάσταση της ισορροπίας. Στόχος της παρούσας εισηγήσεως είναι να προσεγγίσει την θέση που έχει η ειρήνη στην πλατωνική διαλεκτική σκέψη, όπως αυτή αποτυπώθηκε ιδίως στην «Πολιτεία» και στους «Νόμους». Ειδικότερα, ο Αθηναίος φιλόσοφος ενστερνιζόμενος την πρακλείτεια και την πυθαγόρεια θεωρία περί της αρμονίας που εκπηγάει από τα ζεύγη των αντιθέτων, φρονούσε ότι η ειρήνη – άλλως: «αιδώς», «ευνομία», «δικαιοσύνη», «αρμονία» – όταν επιβάλλεται από ολίγους ισχυρούς είναι, στο βάθος, συγκεκαλυμμένος πόλεμος, ο οποίος πλείστες φορές προέρχεται από εσωτερικές συγκρούσεις και ελάχιστα από εξωτερικούς εχθρούς. Επομένως, οι πολίτες της ιδεώδους πολιτείας θα ζουν ευτυχισμένοι και σε ήρεμη γαλήνη όταν πράττουν αυτό για το οποίον είναι εκ φύσεως προορισμένοι και, ακολούθως, συνυπάρχουν όλοι σε μian ενότητα, η οποία προσομοιάζει στον υγιή οργανισμό. Ωστόσο, όπως ο ίδιος ομολογεί, αυτό μπορεί να συμβεί σε μικρά χρονικά διαστήματα, αφού όπως γνωρίζουμε, οι παντοκράτορες εξουσιαστές επιβάλλουν την βάρβαρη βία στο ανέτοιμο της κοινότητας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΡΙΤΣΑΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
dritsas2010@hotmail.com*

Είναι δυνατή η παγκόσμια ειρήνη στη σύγχρονη εποχή; Μια σκιαγράφηση του μετακαπιταλιστικού κόσμου

Είναι γεγονός ότι βρισκόμαστε σε μια εποχή γρήγορων εναλλαγών και μιας σταδιακής επικράτησης ενός πολυπολικού πλαισίου σε γεωπολιτικό επίπεδο. Η 4η Βιομηχανική Επανάσταση και η επικράτηση μιας νέας μορφής ψηφιοποιημένου και παγκόσμιου μετα-καπιταλισμού, μακριά από την παλιού τύπου μορφή συσσώρευσης κεφαλαίου, η οποία βασιζόταν και συνδεόταν περισσότερο με κάποιες συγκεκριμένες χώρες, επέφερε τεράστιες αλλαγές εντός των σύγχρονων κρατικών οντοτήτων, επηρεάζοντας καίρια την ουσία των ανθρωπινών δικαιωμάτων και αλλάζοντας τον τρόπο άσκησης της πολιτικής εξουσίας. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, εσωτερικής ανασφάλειας

και εξωτερικής ποικιλομορφίας, η διευρυμένη Δύση (μαζί με τις Η.Π.Α.) και οι θεσμοί που αυτή καθιέρωσε, βρίσκονται ξανά κάτω από νέες προκλήσεις. Έτσι, στην εισήγησή μας, αναλύοντας και βλέποντας κριτικά το πανόραμα των παρατηρήσεων του Όσβαλντ Σπένγκλερ, του Άρνολντ Τόινμπι και καταλήγοντας από τη διαμάχη του Φράνσις Φουκουγιάμα με τον Σάμιουελ Χάντιγκτον, στις διορατικές προβλέψεις του Παναγιώτη Κονδύλη, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο κρίσιμο ερώτημα περί της δυνατότητας ύπαρξης της Παγκόσμιας Ειρήνης στη σύγχρονη εποχή.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΠΑΛΑΤΣΟΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Κρήτης
balaskwstas@gmail.com*

Ηθική και ισχύς: η περίπτωση του Hans J. Morgenthau

Ο Γερμανοεβραίος στοχαστής Hans J. Morgenthau θεωρείται αρχιτέκτονας του κλασικού ρεαλισμού και ένας από τους πιο επιδραστικούς θεωρητικούς των διεθνών σχέσεων. Το magnum opus του Η Πολιτική μεταξύ των Εθνών διαβάζεται ανελλιπώς μέχρι σήμερα, ταυτόχρονα δε αποτέλεσε σημείο αναφοράς για την ανανέωση της ευρύτερης παράδοσης του πολιτικού ρεαλισμού. Η κυρίαρχη άποψη υποστήριζε μέχρι πρόσφατα ότι στη σκέψη του Morgenthau εντοπίζεται μια αξεδιάλυτη ένταση μεταξύ ισχύος και ηθικής, ενώ άλλες φορές υποστηρίχθηκε ότι διαμόρφωσε μια αποκλειστικά power-oriented θεωρία, δηλαδή ότι ο μοναδικός παράγοντας που επηρεάζει και διαμορφώνει τις διακρατικές σχέσεις είναι η ισχύς. Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια έχει αναζωπυρωθεί η συζήτηση αναφορικά με τη θέση της ηθικής στη σκέψη του Morgenthau, παρουσιάζοντας μια διαφορετική ανάγνωση η οποία αντλεί βάσιμα ερείσματα όχι μόνο από λιγότερο γνωστά κείμενά του αλλά και από λησμονημένα χωρία των μειζόνων γραπτών του. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο επαναξιολόγησης και αναθεώρησης της σκέψης του, θα επιχειρήσω να παρουσιάσω τη δική μου έρευνα για το αν υπήρξε πράγματι ένας αμοραλιστής στοχαστής και αν υπάρχει χώρος για ένα κανονιστικό επιχείρημα στη θεωρία του.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΟΥΤΑΦΙΔΗΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
dimoutafidis@gmail.com*

Δημοκρατικές αγωνίες για το άτομο και το έθνος: με αφορμή τις πολιτικές ιδέες του Durkheim

Κατά τη διάρκεια του fin-de-siècle, ο Durkheim θα συγγράψει μερικά από τα εμβληματικά έργα του, θέτοντας τις βάσεις για την επιστήμη της κοινωνιολογίας στη Γαλλία. Την ίδια στιγμή όμως συμμετέχει και στις δημόσιες διαμάχες της εποχής του, όπως την Υπόθεση Dreyfous ή τη συμμετοχή της χώρας του στο Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Υπο την επιρροή των γεγονότων αυτών, αλλά και των γενικότερων μετασχηματισμών που υφίσταται ο κόσμος εκείνη την περίοδο, ο Durkheim θα μοιραστεί τις αγωνίες του τόσο για την επέκταση της «λατρείας του ατόμου», όσο και την άνοδο του αυταρχικού εθνικισμού. Τόσο στο επιστημονικό του έργο, όσο και στις πολιτικές του τοποθετήσεις, παρατηρούμε ότι αναζητά ένα δημοκρατικό δρόμο πέρα από τις «ανομικές» πλευρές του μοντέρνου ατομικισμού, όσο και από τη βαρβαρότητα των εθνικιστικών παθών. Η προσπάθεια όμως του Durkheim έχει κάποιο έρεισμα σήμερα; Σε μια εποχή παγκόσμιων ανισοτήτων, κλιματικής κρίσης, εθνικιστικής ωμότητας και ιδιωτεύσης, υπάρχει χώρος για την επινόηση μιας

δημοκρατικής κοινότητας που να υπερβαίνει τους ατομικισμούς και τους εθνικισμούς προς την κατεύθυνση της κοινωνικής δικαιοσύνης και να συμπεριλαμβάνει τα υπόλοιπα έμβια όντα. Αυτά τα ερωτήματα θα προσπαθήσουμε να διαπραγματευτούμε στα πλαίσια της παρούσας εισήγησης, εκκινώντας από το έργο του σημαντικού κοινωνιολόγου και τις δημοκρατικές αγωνίες του.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΣΤ.1:

Η νέα δημόσια πολιτική για την αξιολόγηση του ανθρωπίνου δυναμικού στο δημόσιο τομέα

Τα τελευταία χρόνια τα κράτη αντιμετώπισαν κρίση σε διαφορετικά επίπεδα, κρίση διακυβέρνησης, κρίση τεχνογνωσίας, οικονομική κρίση. Η πολυεπίπεδη κρίση δοκίμασε τις αντοχές των ατόμων, των οργανισμών και μεταξύ άλλων και της δημόσιας διοίκησης και επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις δημόσιες πολιτικές. Ως εκ τούτου, είναι ενδιαφέρον να εξεταστούν οι πολιτικές που σχεδιάστηκαν για την ενίσχυση του ανθρωπίνου δυναμικού της δημόσιας διοίκησης. Αυτές αποτελούν κρίσιμο παράγοντα για την προσαρμογή των στελεχών του δημοσίου στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες προκειμένου να διασφαλιστεί η απρόσκοπτη λειτουργία των οργανισμών και η βιωσιμότητά τους.

Στο πλαίσιο αυτό, ο πρόσφατος νόμος 4940/2022 καθιερώνει ένα νέο σύστημα αξιολόγησης με επίκεντρο τις δεξιότητες και τη συνεχή βελτίωση μέσω Σχεδίων Ανάπτυξης για υπαλλήλους και προϊσταμένους.

Τα κύρια σημεία της διαδικασίας είναι:

- Καθιέρωση ενιαίου πλαισίου δεξιοτήτων για το σύνολο του ανθρωπίνου δυναμικού της δημόσιας διοίκησης.
- Καθιέρωση σχεδίου ανάπτυξης δεξιοτήτων για εντοπισμό εκείνων για τις οποίες απαιτείται ανάπτυξη ή βελτίωση και προσδιορίζονται τα βήματα που θα ακολουθηθούν για τη προσωπική και επαγγελματική του/της ανάπτυξη.
- Αξιοποίηση εστιασμένων εκπαιδευτικών δράσεων για τη διαμόρφωση σχεδίων ανάπτυξης δεξιοτήτων στη κατεύθυνση της βελτίωσης της ατομικής και, κατ' επέκταση της οργανωσιακής απόδοσης υπαλλήλων και προϊσταμένων καθώς και την αποτελεσματικότητα της ομάδας τους.

Στόχος είναι η αναβάθμιση του ανθρωπίνου δυναμικού, η βελτίωση της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης, καθώς και η αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους πολίτες.

Προσεγγίζονται επίσης οι εκπαιδευτικές παρεμβάσεις στο ανθρωπινό δυναμικό της δημόσιας διοίκησης και επιχειρείται:

- Στοχευμένη εκπαίδευση για την εξυπηρέτηση των εκπαιδευτικών αναγκών των δημόσιων υπαλλήλων που έχουν προσδιοριστεί με βάση τη στρατηγική, τις προτεραιότητες και τους στόχους του φορέα στον οποίο υπηρετούν.
- Λήψη απόφασης σε συνεννόηση του/της υπαλλήλου με τον/την προϊστάμενό/η του/της αναφορικά με το είδος της εκπαίδευσης που απαιτείται για την βελτίωση των δεξιοτήτων που έχουν προσδιοριστεί ότι θα πρέπει να βελτιωθούν στις συναντήσεις τους.
- Συνεχής παρακολούθηση και αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της συνολικότερης εκπαίδευσης για να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητά της και η εναρμόνισή της με τους οργανωσιακούς στόχους του φορέα στον οποίο υπηρετεί ο/η υπάλληλος.

Ομιλητές:

ΒΙΒΗ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΓΙΑΝΝΗ

Υφυπουργός Εσωτερικών

Οι βασικές αρχές της νομοθεσίας για την αξιολόγηση του ανθρώπινου δυναμικού του δημόσιου τομέα (Νόμος 4940/22)

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΟΥΡΜΠΟΥΛΗ

Υπεύθυνη Σπουδών και Έρευνας Ε.Κ.Δ.Δ.Α.

Η ανθρωποκεντρική διάσταση της αξιολόγησης και κοινωνικές δεξιότητες

ΦΩΤΕΙΝΗ ΚΟΜΣΕΛΗ

ΣΕΠ, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ε.Κ.Δ.Δ.Α./ΙΝΕΠ

fanikomseli@gmail.com

Βασικές αρχές προγραμματισμού εκπαιδευτικών δράσεων για την αξιολόγηση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού

ΜΙΧΑΛΗΣ ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ

Πρόεδρος Πανελληνίας Ένωσης Γενικών Γραμματέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης «Κλεισθένης»

Σύνδεση στοχοθεσίας και επιτελικές δεξιότητες στα στελέχη του ΟΤΑ (Α΄ και Β΄ βαθμού)

ΔΑΦΝΗ ΛΕΒΑΝΤΗ

Αναπληρώτρια Διευθύντρια Ε.Σ.Δ.Δ.Α.

Συνεισηγήτρια:

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΛΙΑΡΑΚΗ

Απόφοιτος ΕΣΔΔΑ - Στέλεχος ΔΥΠΑ

Η ηγετικότητα ως δεξιότητα στο ενιαίο πλαίσιο δεξιοτήτων του νέου Νόμου 4940/2022

ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΑΛΑΝΑΚΗΣ

Επιστημονικός συνεργάτης, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η ψυχολογική διάσταση των δεξιοτήτων στα στελέχη του δημόσιου τομέα

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΣΤ.2: Το Ελληνικό Κομματικό Σύστημα μετά τις Εκλογές – II

ΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

*Ομότιμος Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο
than.diamantop@gmail.com*

Η απήχηση των άκρων στην μεταμνημονιακή Ελλάδα: προβληματισμοί και διερεύνηση

Ακόμη και στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου τα ακροδεξιά ή φασίζοντα πολιτικά μορφώματα είχαν αμελητέα κοινωνική απήχηση ενώ η κομμουνιστική Άκρα Αριστερά σχετικά περιορισμένη. Χαρακτηριστικό της Μεταπολίτευσης υπήρξε η δόμηση του κομματικού πεδίου γύρω από δύο δεσπόζοντες πόλους της κεντροδεξιάς και της κεντροαριστεράς αντίστοιχα (δηλαδή από κάποιο σημείο και μετά ένας κεντρομόλος δικομματισμός) που άφηνε χώρο προς τα αριστερά μεν μόνο για ένα σαφώς οριοθετημένο ΚΚΕ, στα δεξιά δε για βραχύβια και εξαιρετικά περιορισμένης εμβέλειας κομματικά μορφώματα.

Η εισήγηση θα προσπαθήσει να διερευνήσει τους λόγους που, στη σημερινή συγκυρία, έχει καταστεί δυνατή η ύπαρξη πολλών εκδοχών κομμάτων κινούμενων δεξιά της δεξιάς με σημαντικότητα αθροιστική εκλογική απήχηση καθώς και ευρύτερα τους λόγους που φαίνεται να θέτουν υπό αμφισβήτηση την μεταπολιτευτική πολιτική συναίνεση η οποία αρχικά δομήθηκε περί τα μέσα της δεκαετίας του '80, φάνηκε δεν να ανασυγκροτείται αφότου οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας έδειξαν να βρίσκουν ένα *modus vivendi* με την πραγματικότητα των μνημονίων.

ΜΑΝΟΣ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
eparaz@uop.gr*

Εκλογές, Κυβερνητική Λειτουργία και Πολιτικό Σύστημα: ηγεμονία, αποδοτικότητα ή διαρκής μετασχηματισμός;

Η εισήγηση θα επικεντρωθεί στις μεταβολές στην κυβερνητική λειτουργία από το 2010. Θα διακρίνει μεταξύ των μεταβολών που επήλθαν από θεσμικές πρωτοβουλίες (πχ Γενική Γραμματεία Συντονισμού (2013), Επιτελικό Κράτος (2019), αλλά και της αλλαγής των κοινοβουλευτικών συσχετισμών και της εναλλαγής των κομμάτων στην εκτελεστική εξουσία. Θα διερευνήσει το νέο *modus vivendi* στην κυβερνητική λειτουργία, και πώς θεσμικές και πολιτικές μεταβολές στην πραγματικότητα βρίσκονται σε αμοιβαία αλληλεπίδραση δημιουργώντας συμπληρωματικές, και ενίοτε αντίρροπες, τάσεις στην προώθηση του κυβερνητικού έργου. Το διακύβευμα της αποδοτικότητας της κυβερνητικής λειτουργίας το οποίο φαίνεται ότι καθοδηγεί ικανό μέρος των προτιμήσεων του εκλογικού σώματος μετά το 2015 εξηγεί το συσχετισμό δυνάμεων, ιδιαίτερα μετά τις εκλογές 2023, αλλά θέτει νέα ερωτήματα σχετικά με τους όρους πολιτικής ηγεμονίας και την ανάγκη προσαρμογής των μέσων δημοκρατικού ελέγχου και συγκριτικής αξιολόγησης της κυβερνητικής λειτουργίας.

ΚΩΣΤΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
cdikeos@polsci.duth.gr*

«Περάσαμε τον κάβο, κάλμα τα νερά! Αλλά κατά πού πάει η πλώρη;»

Οι εκλογές 2023 τόσο οι πρώτες όσο και οι δεύτερες ενδεικνύουν μια έξοδο από την περίοδο κρίσης που ξεκίνησε το 2012.

Μολαταύτα πρέπει να παρατηρηθεί πως το πολιτικό και κομματικό πεδίο είναι πολύ διαφορετικό από εκείνο της περιόδου 1981-2009, με την εμφάνιση νέων κομμάτων, αλλά και τα αυξομειούμενα ποσοστά ΣΥΡΙΖΑ και ΠαΣοΚ. Επίσης δεν πρέπει να διαφεύγει από την προσοχή μας ότι η αποχή βγαίνει αύξουσα.

Ερωτήματα προς εξέταση και συζήτηση.

Ποιο είναι το νέο και κυρίως το μελλοντικό πολιτικό τοπίο; Πόσο πιθανό είναι να ανακάμψει η αντιπολίτευση ώστε να διεκδικήσει κυβερνητικούς θώκους στις επόμενες εκλογές; Οδεύουμε προς ένα σύστημα κυρίαρχου κόμματος, όπως περίπου το ΠαΣοΚ 1981-2004; Ή μήπως και προς μία 'ιαπωνοποίηση' τού πολιτικού συστήματος;

Ποιοι και γιατί απέχουν; Ίσως όχι οι πρώην 'αγανακτισμένοι' καθότι νέα μικρά κόμματα σχετιζόμενα τόσο με την 'άνω' όσο και με την 'κάτω' πλατεία είχαν θετικά αποτελέσματα.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΤΑΣΣΗΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
ctassis@sp.duth.gr*

Ο ΣΥΡΙΖΑ στη μετεκλογική συνθήκη: Η άμεση εκλογική διαδικασία

Μετά τις διπλές εκλογές του 2023 και την εκλογική κυριαρχία της ΝΔ φαίνεται πως το ελληνικό κομματικό σύστημα τείνει σε ένα κομματικό σύστημα με κυρίαρχο κόμμα, με την εκλογική δυναμική της ΝΔ και την πολιτική και εκλογική συρρίκνωση του ΣΥΡΙΖΑ. Η τάση αυτή φαίνεται πως συνέβαλε στην παραίτηση του Α. Τσίπρα από Πρόεδρος του κόμματος της Ριζοσπαστικής Αριστεράς. Σκοπός της εισήγησης είναι να ασχοληθεί με τις οργανωτικές και ιδεολογικές εξελίξεις που προκύπτουν από τη διαδοχή στην ηγεσία. Πιο συγκεκριμένα, θα ασχοληθεί με τη διαδικασία της άμεσης εκλογής του νέου Προέδρου, την πλατφόρμα της Γραμματέως, των υποψηφίων για την ηγεσία, όπως επίσης και τις διαδικασίες που έλαβαν χώρα στο Διαρκές Συνέδριο του κόμματος. Τέλος, όλες αυτές οι εξελίξεις θα μορφοποιηθούν και θα δοκιμαστούν καταρχάς ως στρατηγική από τη νέα ηγεσία καταρχάς στις Δημοτικές και Περιφερειακές εκλογές.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΥΣΤΕΝΗΣ

*Διδάκτορας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
pacusten@yahoo.gr*

**Η τομή των εκλογών του 2023 στο κομματικό σύστημα:
μετασχηματισμός, μετάβαση ή αναδιοργάνωση**

Οι διπλές εκλογές του 2023 θεωρήθηκε από αρκετούς αναλυτές ότι έκλεισαν τον κύκλο που είχε εγκαινιαστεί με τον εκλογικό σεισμό του 2012, ενώ σύμφωνα με άλλους σηματοδότησαν την έναρξη μιας νέας περιόδου στη σύγχρονη ιστορία της χώρας, με έμφαση στην μετεξέλιξη της μορφής αλλά και του περιεχομένου του κομματικού συστήματος.

Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου 2012-2019 ήταν ο κατακερματισμός του εκλογικού-κομματικού τοπίου, με συχνή εναλλαγή των μικρότερων κομμάτων που επετύγχαναν την είσοδο στο κοινοβούλιο. Η τάση αυτή φάνηκε εν μέρει να εξομαλύνεται το 2019 με τον αριθμητικό περιορισμό των κοινοβουλευτικών κομμάτων (και τον αποκλεισμό της Χρυσής Αυγής), αλλά και την ανάδειξη αυτοδύναμης κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας μετά από 10 χρόνια.

Εντούτοις οι διπλές εκλογές του 2023, σε συνδυασμό με την πολιτική μετατόπιση των κομμάτων στον ιδεολογικό άξονα, οδήγησαν τελικά σε έναν νέο κατακερματισμό, τόσο του δεξιού-ακροδεξιού, όσο και του κεντροαριστερού υποσυστήματος. Αμφισβητώντας παράλληλα για πρώτη φορά ουσιαστικά μετά την μεταπολίτευση την ύπαρξη του δικομματισμού ως δομικού στοιχείου του πολιτικού ανταγωνισμού και βασικού πυλώνα της κυβερνησιμότητας ή προϋπόθεσης για την εναλλαγή των κομμάτων στην εξουσία.

Η ποσοτική και ποιοτική περιγραφή αυτής της σταδιακής διαδικασίας και η διερεύνηση των περαιτέρω προοπτικών μετεξέλιξης του κομματικού συστήματος θα αποτελέσει το κύριο αντικείμενο της εισήγησης.

ΚΩΣΤΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ

*Επίκουρος Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
keleftheri@polsci.duth.gr*

Από τον ατελή δικομματισμό του 2019 στο σύστημα κυρίαρχου κόμματος το 2023: όροι και προϋποθέσεις της αλλαγής του κομματικού συστήματος

Οι διπλές εκλογές του 2023 σηματοδότησαν μια μεγάλη μεταβολή στη δομή του ελληνικού κομματικού συστήματος, η οποία αμφισβητεί τα δεδομένα του κομματικού ανταγωνισμού, όχι μόνο όπως αυτά διαμορφώθηκαν στην περίοδο της κρίσης αλλά και στην εν γένει περίοδο της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας. Η κατάρρευση του παραδοσιακού δικομματισμού ΠΑΣΟΚ-ΝΔ το 2012, έδωσε τη θέση του σε έναν μετριοπαθή πολυκομματισμό κυβερνητικών συνασπισμών που το 2019 μορφοποιήθηκε σε έναν υπό διαμόρφωση νέο δικομματισμό ΝΔ-ΣΥΡΙΖΑ. Η μορφή και η δυναμική του κομματικού ανταγωνισμού στην περίοδο 2019-2023 έφερε στις εκλογές του 2023 και για πρώτη φορά μετά το 1974 το ελληνικό κομματικό σύστημα εγγύτερα στον τύπο του κυρίαρχου κόμματος, όπου ένα ισχυρό πλειοψηφούν κόμμα συγκροτεί μονοκομματική κυβέρνηση έχοντας να αντιμετωπίσει μια εκλογικά κατακερματισμένη και ιδεολογικά πολωμένη αντιπολίτευση. Στην παρούσα ανακοίνωση, αφού προηγηθεί μια αναγκαία επισκόπηση της θεωρητικής συζήτησης γύρω από την αλλαγή των κομματικών συστημάτων και τα συστήματα κυρίαρχων κομμάτων, θα διερευνηθούν δύο αλληλένδετα μεταξύ τους ερωτήματα: α) ποιοι ήταν οι βασικοί παράγοντες (στρατηγικοί, κοινωνικοί, οργανωτικοί, θεσμικοί) που δεν επέτρεψαν τη διατήρηση του ατελούς δικομματισμού του 2019 και οδήγησαν στην αλλαγή του κομματικού συστήματος το 2023 – με αναφορά στους τρεις βασικούς δρώντες του κομματικού ανταγωνισμού ΝΔ, ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ και ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΑΛ· β) ποια είναι τα χαρακτηριστικά του νέου κομματικού συστήματος και υπό ποιες προϋποθέσεις αυτό το σύστημα μπορεί να διατηρηθεί και στις επόμενες εκλογικές αναμετρήσεις.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΣΤ.3: Το Μέλλον της Απασχόλησης στην Εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΣΤΑΜΠΟΥΛΗΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
staboulis@uom.edu.gr*

Συμειοσηγήτρια:

ΕΙΡΗΝΗ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ

*Μεταπτυχιακό, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
lazaridi@yahoo.com*

Το στοίχημα της απασχόλησης στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης: η περίπτωση του τομέα μεταποίησης στην Ελλάδα

Στη σύγχρονη ελληνική αγορά εργασίας, διαχρονικό πρόβλημα αποτελεί το χάσμα της παρεχόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα στη σημερινή χρονική συγκυρία των τεχνολογικών μεταβολών και της έλευσης της τεχνητής νοημοσύνης. Αποτέλεσμα αυτού, αποτελεί η αδυναμία εύρεσης κατάλληλου εργατικού δυναμικού, αλλά και η δυσκολία προσαρμογής των εργαζομένων στα νέα τεχνολογικά περιβάλλοντα. Συνεπώς η έλλειψη κατάλληλων δεξιοτήτων ανά ειδικότητα στην ελληνική μεταποίηση, καθυστερεί την εφαρμογή παραγωγικών διαδικασιών τύπου 4ης Βιομηχανικής επανάστασης και ως εκ τούτου σημαντική μερίδα των ελληνικών βιομηχανιών δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στις τρέχουσες προκλήσεις ανταγωνισμού σε διεθνές επίπεδο.

Υπό το πρίσμα αυτό, το παρόν άρθρο στηριζόμενο σε σχετική μελέτη φορέα κατάρτισης της ελληνικής μεταποίησης καθώς και σε διεξοδική βιβλιογραφική ανασκόπηση του ως άνω θέματος, αποσκοπεί στην ανάλυση του προβλήματος και στην πρόταση ενός στρατηγικού πλαισίου δράσης με σκοπό την αναβάθμιση των προγραμμάτων σπουδών στην επαγγελματική εκπαίδευση και τη διαμόρφωση νέων πρωτοκόλλων κατάρτισης που θα λαμβάνουν υπόψιν τα τεχνολογικά δεδομένα της παραγωγικής διαδικασίας. Παράλληλα, διερευνάται η δυνατότητα δικτύωσης μέσω στρατηγικών συνεργασιών εκπαιδευτικών φορέων και επιχειρήσεων, καθώς η ανάπτυξη μηχανισμού διερεύνησης αναγκών στους τομείς αυτούς, υπό την οπτική μιας ολιστικής προσέγγισης της μείωσης του χάσματος δεξιοτήτων ανά απαιτούμενη ειδικότητα στην ελληνική μεταποίηση.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΙΜΠΟΥΔΗ

*Διδάκτορας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
bibumaria@gmail.com*

Σχολική ηγεσία και απόψεις για την Τεχνητή Νοημοσύνη στην εκπαίδευση

Η μετάβαση στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης δημιουργεί νέες προκλήσεις στο χώρο της εκπαίδευσης. Ο ρυθμός με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί ενστερνίζονται τις νέες τεχνολογίες με επίκεντρο την Τεχνητή Νοημοσύνη εξαρτάται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τη λειτουργία του ανθρωπίνου δυναμικού στο πλαίσιο επίτευξης στρατηγικών στόχων τους. Η παρούσα εργασία διερευνά τις απόψεις των στελεχών της σχολικής ηγεσίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για το μέλλον της εργασίας τους από τη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης. Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκαν οι απόψεις πενήντα διευθυντών/ντριών σε σχολικές μονάδες του νομού Αττικής. Το 75% αυ-

τών επισήμανε τη σημασία της Τεχνητής Νοημοσύνης στην αύξηση της αποδοτικότητας σε τομείς διοικητικών εργασιών επιδρώντας θετικά, διευκολύνοντας το έργο τους και κερδίζοντας χρόνο για παιδαγωγική ενασχόληση. Το 25%, ενώ συμφωνεί με την αύξηση της αποδοτικότητας στο διοικητικό έργο, εκφράζει αμφιβολίες ως προς τον έλεγχο της ορθότητας των διοικητικών εργασιών από την Τεχνητή Νοημοσύνη και τη διαχείριση σε περιπτώσεις λαθών. Επιπρόσθετα, αναφορικά με τη μαθησιακή διαδικασία το 80% θεωρούν ότι η μάθηση στη σχολική τάξη στο πλαίσιο της Τεχνητής Νοημοσύνης θα επικεντρωθεί σε έξυπνες συσκευές ανίχνευσης, απεικόνισης εικονικής (Virtual Reality - VR), επαυξημένης (Augmented Reality - AR), μικτής (Mixed Reality - MR), εκτεταμένης πραγματικότητας (Extended Reality - XR) με ολογραφικές εφαρμογές που μπορεί να ενσωματώσουν πολλαπλές αισθήσεις, όπως όσφρηση, γεύση, αφή, ακοή και όραση και θα καλλιεργούν δεξιότητες χειρισμού εργαλείων, αλλά θα εμποδίζουν την καλλιέργεια της δημιουργικής, κριτικής σκέψης και την ανάπτυξη συναισθήματος και ενσυναίσθησης (empathy). Εκφράζουν μια διστακτικότητα ως προς την εξέλιξη της Τεχνητής Νοημοσύνης στην ψυχολογία των εκπαιδευομένων με βάση τη θεωρία του Νου, όπου η ανθρώπινη φύση έχει ανάγκη από κοινωνική συμπεριφορά και αλληλεπίδραση. Διαπιστώνεται από τη μελέτη, πως τα στελέχη της σχολικής ηγεσίας στέκονται με επιφυλακτικότητα απέναντι στις προκλήσεις της Τεχνητής Νοημοσύνης στις σχολικές τάξεις όχι τόσο απέναντι στους τεχνολογικούς πόρους αυτούς καθ' εαυτούς, αλλά απέναντι στους ανθρώπινους πόρους ως προς την ανθρώπινη διάσταση του μαθητικού και εκπαιδευτικού δυναμικού των σχολικών μονάδων σε ζητήματα ηθικής, συμπεριφοράς, συναισθημάτων και κανόνων.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΜΠΙΤΖΕΝΗΣ

*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
bitzenis@yahoo.com*

Συνεισηγητές:

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΩΡΑΙΟΠΟΥΛΟΥ

*Μεταπτυχιακό, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
c.oraiop@uom.edu.gr*

ΣΟΦΙΑ ΜΠΟΥΤΣΙΟΥΚΗ

*Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
sofiab@uom.edu.gr*

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΠΙΑΣ

*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
nk@uom.edu.gr*

Η Τεχνητή Νοημοσύνη στην Απασχόληση: Βιβλιομετρική ανάλυση

Η σχέση μεταξύ της απασχόλησης και της τεχνητής νοημοσύνης αποτελεί έναν σημαντικό, δυναμικά εξελισσόμενο τομέα. Η απασχόληση αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της οικονομίας και της κοινωνίας, ενώ, παράλληλα, η τεχνητή νοημοσύνη αναπτύσσεται με εντυπωσιακούς ρυθμούς και επηρεάζει όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνητής νοημοσύνης δημιουργεί νέες ευκαιρίες και προκλήσεις στον τομέα της απασχόλησης. Η παρούσα μελέτη διερευνά τη σχέση των πεδίων της "απασχόλησης" (employment) και της "τεχνητής νοημοσύνης" (artificial intelligence) μέσω βιβλιομετρικής ανάλυσης. Βάση της ανάλυσης αποτέλεσε ένα ευρύ σύνολο επιστημονικών άρθρων, δημοσιευμένων στην επιστημονική βάση δεδομένων Scopus. Τα αποτελέσματα της μελέτης ανέδειξαν βιβλιομετρικά δεδομένα όπως συγγραφείς, χώ-

ρες με τις περισσότερες δημοσιεύσεις, λέξεις-κλειδιά, άρθρα με τις περισσότερες παραπομπές, και άλλες πληροφορίες που χαρτογραφούν επιστημονικά το πεδίο. Επιπλέον, η ανάλυση παρέχει στοιχεία για τις τρέχουσες τάσεις και τις σύγχρονες ερευνητικές κατευθύνσεις. Τα αποτελέσματα αυτής της βιβλιομετρικής ανάλυσης αποτελούν χρήσιμη συμβολή για την κατανόηση της εξέλιξης του πεδίου της απασχόλησης στο πλαίσιο της ανάπτυξης της τεχνητής νοημοσύνης.

* Η παρούσα έρευνα υλοποιείται στο πλαίσιο του έργου με τίτλο: «Ενίσχυση της έρευνας και βελτιστοποίηση λειτουργίας υπηρεσιών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας», που χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων / Publication of this article was funded by the Greek Ministry of Education and Religious Affairs for the project "Enhancing Research and optimizing UOM's administrative operation".

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
karachaliosg@hotmail.com

Πολιτικές απασχόλησης και ψηφιακή μετάβαση στο κράτος και στην κοινωνία

Η 4η Βιομηχανική Επανάσταση που συχνά συνδέεται με μια νέα ψηφιακά προσανατολισμένη εποχή, διαμορφώνει νέες πολιτικές προτεραιότητες και προσεγγίσεις που επιδρούν καταλυτικά στα πεδία της κοινωνίας και της οικονομίας. Στο πλαίσιο αυτό, δεν θα μπορούσε να μείνουν ανέπαφες οι πολιτικές απασχόλησης οι οποίες, ως διακριτές οικονομικές πολιτικές (από την πλευρά της προσφοράς), οφείλουν να προσαρμοστούν σε συνθήκες που απαιτούν μεγαλύτερη στόχευση, ταχύτητα και αποτελεσματικότητα. Μέσα σε αυτό το ευμετάβλητο περιβάλλον, η διαδικασία της αντιστοίχισης της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας γίνεται πιο περίπλοκη και απαιτητική. Σύγχρονες τεχνολογίες και μέθοδοι, όπως η Τεχνητή Νοημοσύνη, η Ανάλυση Δεδομένων και η Μηχανική Εκμάθηση, επιστρατεύονται καθώς και νέες έννοιες εφευρίσκονται, όπως το GenAI, προκειμένου να ικανοποιήσουν την άσβεστη δίψα της αγοράς εργασίας για σύζευξη του εργατικού δυναμικού με τις κενές θέσεις εργασίας των επιχειρήσεων. Σημαντικά ζητήματα ηθικής αναφύονται αλλά η ίδια η βιωσιμότητα της αγοράς εργασίας απαιτεί την προσαρμογή στο μέλλον.

ΜΑΡΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΑΛΑΝΗ

ΕΕΠ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
megalani@go.uop.gr

Συνεισηγητές:

ΕΥΗ ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ

Κάτοχος Μεταπτυχιακού, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΤΣΗΣ

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΦΑΚΙΟΛΑΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
fakiolas@uop.gr

d-ICT: "Βελτιώνοντας την εξ αποστάσεως επαγγελματική εκπαίδευση με την χρήση της ψηφιακής παιχνιδοποίησης"

Πριν μερικά χρόνια η πανδημία ενίσχυσε τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες που λάμβαναν χώρα στην επαγγελματική εκπαίδευση. Τα ευρωπαϊκά κράτη τα οποία είχαν ενσωματώσει την εξ αποστάσεως

μάθηση στην εκπαιδευτική διαδικασία πολύ πριν τον ερχομό του Covid-19 μπόρεσαν να ανταποκριθούν άμεσα στις ανάγκες της εκπαίδευσης στη νέα περίοδο της πανδημίας έναντι άλλων χωρών.

Το d-ICT project, εγκεκριμένο από το Erasmus+, επιχειρεί να καταγράψει αυτές τις ανισότητες και, παράλληλα, διερευνά τρόπους περιορισμού τους προσφέροντας καινοτόμες λύσεις. Απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς της επαγγελματικής εκπαίδευσης και εστιάζει στην βελτίωση της ασύγχρονης επαγγελματικής εκπαίδευσης με σκοπό να την καταστήσει περισσότερο ελκυστική και αποτελεσματική και να μειώσει τη σχολική διαρροή αυξάνοντας το ενδιαφέρον και την κινητοποίηση των μαθητών. Η καινοτομία του d-ICT project έγκειται στην χρήση της ψηφιακής παιχνιδοποίησης στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Το d-ICT project επιδιώκει την επίτευξη των παρακάτω στόχων:

- τη βελτίωση των ψηφιακών δεξιοτήτων και ικανοτήτων των καθηγητών της επαγγελματικής εκπαίδευσης,
- τη δημιουργία ενός καινοτόμου παιχνιδιού, το οποίο θα συνδυάζει τα πλεονεκτήματα της παιχνιδοποίησης και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και θα έχει εφαρμογή στην ασύγχρονη μάθηση,
- την τόνωση του ενδιαφέροντος των εκπαιδευόμενων της επαγγελματικής εκπαίδευσης, με απώτερο σκοπό τη μείωση φαινομένων πρόωρης εγκατάλειψης από το σχολικό περιβάλλον λόγω πλήξης,
- την ενδυνάμωση της αλληλεπίδρασης και συνεργασίας μεταξύ των μαθητών σε συνθήκες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης,
- την ενίσχυση της πεποίθησης ότι η ψηφιακή παιχνιδοποίηση διευκολύνει την εξ αποστάσεως μάθηση.
- Το d-ICT project επιχειρεί προοδευτικά μέσω της πραγματοποίησης των παραπάνω στόχων τα ακόλουθα αποτελέσματα (Projects Results- PR). Πιο συγκεκριμένα:
- Στο PR1 γίνεται διερεύνηση των ψηφιακών δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών, καταγραφή των καλύτερων πρακτικών που εφαρμόστηκαν την περίοδο της πανδημίας, καθώς και αποτύπωση των δυσκολιών που αντιμετώπισαν εκπαιδευτικοί και μαθητές στην επαγγελματική εκπαίδευση. Η καινοτομία εδώ βρίσκεται στην εφαρμογή του συνδυασμού τριών διαφορετικών μεθοδολογιών: Questionaries, Focus Groups και Digital Clips-Interviews.
- Στο PR2 έχουμε τη δημιουργία του d-ICT e-Toolkit το οποίο βασίζεται πάνω σε έναν καινοτόμο συνδυασμό, στις εξ αποστάσεως πρακτικές μάθησης και στα ψηφιακά εργαλεία, τα οποία καθιστούν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση περισσότερο ελκυστική και προσιτή και συνεισφέρουν στη δημιουργία μιας αποτελεσματικής ψηφιακής τάξης. Το d-ICT e-Toolkit περιλαμβάνει ένα e-Curriculum, ένα e-Book με τις θεωρίες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και της παιχνιδοποίησης και ένα e-tool με πρακτικές κατάλληλες για την εξ αποστάσεως μάθηση.
- Τέλος, στο PR3 αξιοποιείται το υλικό των δύο προηγούμενων Project Results, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα e-Toolkit που λειτουργεί ως αποθετήριο πόρων για ψηφιακές στρατηγικές που σχετίζονται με την παιχνιδοποίηση και μπορούν να εφαρμοστούν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Κάθε εκπαιδευτικός και εκπαιδευόμενος θα μπορεί να έχει πρόσβαση στο συγκεκριμένο E-Toolkit και να επωφελείται από την ευελιξία του, τον ελκυστικό τρόπο παρουσίασης του εκπαιδευτικού υλικού και τον γόνιμο συνδυασμό της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τη ψηφιακή παιχνιδοποίηση.

Λέξεις- κλειδιά: ψηφιακή παιχνιδοποίηση, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ασύγχρονη εκπαίδευση, επαγγελματική εκπαίδευση, ψηφιακές δεξιότητες

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ζ.1: Ψηφιακός μετασχηματισμός, τεχνητή νοημοσύνη και το μέλλον της δημόσιας διοίκησης - II

ΔΩΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

*Εξωτερικός Συνεργάτης, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
papadopoulou.theodora@ac.eap.gr*

Εθνικές Πολιτικές, Τεχνητή Νοημοσύνη, Δημόσια Διοίκηση

Ο επαναπροσδιορισμός της σχέσης ανθρώπου και μηχανής έχει ανοίξει τους ασκούς του Αιόλου. Η επίδραση και η συμβολή της Τεχνητής Νοημοσύνης σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσης θεωρείται αναμφισβήτητη, ενώ και η προσφορά της στην παγκόσμια οικονομία δεν μπορεί να παραγνωριστεί. Για πολλά, όμως, χρόνια η σχετική επιχειρηματολογία για αυτή τη σχέση αφορούσε κυρίως τον ιδιωτικό και λιγότερο το δημόσιο τομέα. Στις μέρες, λοιπόν, έντονο είναι πια το ενδιαφέρον και για την εισχώρηση της Τεχνητής Νοημοσύνης στη δημόσια διοίκηση. Έτσι η βιβλιογραφία αναφορικά με το ρόλο της Τεχνητής Νοημοσύνης, της επιρροής αλλά και της χρήσης της στο δημόσιο τομέα αυξάνεται συνεχώς. Η συζήτηση βέβαια δεν περιστρέφεται μόνο γύρω από την σχετική αργοπορία επιτοκισμού αυτής της σχέσης αλλά και στην έλλειψη -επί του παρόντος- ανάδειξης των δημόσιων αξιών που επιτάσσει αυτή η συσχέτιση να αναδεικνύει. Οι προσεγγίσεις της Διακυβέρνησης δεν περιορίζονται στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση. Η διαβούλευση σχετικά με την Τεχνητή Νοημοσύνη είναι επιτακτική ανάγκη να περιστρέφεται στη χάραξη πολιτικών που θα εντοπίζουν τόσο τα κοινωνικά προβλήματα όσο και το ποιες κοινωνικές πρακτικές χρειάζονται να ενισχυθούν. Σαφώς τα ηθικά διλήμματα που ανακύπτουν σχετικά με τις πρακτικές που υιοθετούνται όχι μόνο αναφορικά με την αποτελεσματικότητά τους αλλά και σε σχέση με τις έννοιες της αμεροληψίας, της εγκυρότητας, της εμπιστοσύνης πρέπει να βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος γιατί πολλές φορές ο τρόπος χρήσης τους βρίσκεται πέρα από τις όποιες αγαθές προθέσεις υπό τις οποίες αυτές οι πρακτικές δημιουργήθηκαν. Και ενώ για πολλά χρόνια τέτοιου είδους ζητήματα ήταν ήσσονος σημασίας, τα τελευταία χρόνια αυτό έχει αλλάξει. Υιοθετούνται εθνικές στρατηγικές και ρυθμιστικά πλαίσια. Η παρούσα προσπάθεια θα αναδείξει τα προαναφερθέντα ζητήματα έχοντας ως βάση τη διεθνή συζήτηση και θα σχολιάσει τις λύσεις που οι εθνικές στρατηγικές πρέπει να προσφέρουν διαμέσου συνεργατικών εγχειρημάτων. Ο άξονας που καλείται «διακυβέρνηση της Τεχνητής Νοημοσύνης» πρέπει να τεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος συμβάλλοντας και στην εκτίμηση κινδύνων που θα αφορούν την πολιτική. Η βάση, λοιπόν, αυτών των προσπαθειών πρέπει να εδράζεται στη χρήση εργαλείων που θα ενσωματώνουν δημόσιες αξίες.

TANIA ΣΚΡΑΠΑΛΙΩΡΗ

*Δικηγόρος
taniaskrapaliori@gmail.com*

Αλγοριθμική εκτίμηση αντίκτυπου (Algorithmic Impact Assessment): Ξεκλειδώνοντας τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης στον δημόσιο τομέα

Με τον Ν. 4961/2022 για τις αναδυόμενες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών και την

ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης επιχειρήθηκε μια τομή σε ένα πεδίο ρύθμισης που στην Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται ακόμη σε status σχεδίου (draft), αυτόν της πολυσυζητημένης τεχνητής νοημοσύνης. Με την για πρώτη φορά εισαγωγή ρυθμίσεων για τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στον δημόσιο τομέα της Ελλάδας ο εγχώριος νομοθέτης φιλοδοξεί να παρουσιαστεί επίκαιρος και ενήμερος ψηλαφίζοντας πρώτος μια από τις μεγαλύτερες ρυθμιστικές προκλήσεις του σύγχρονου δικαίου. Αιχμή αυτών των ρυθμίσεων είναι η εισαγωγή της υποχρέωσης των δημοσίων φορέων που κάνουν χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων τους προς εκπόνηση αλγοριθμικής εκτίμησης αντικτύπου (algorithmic impact assessment) αλλά και της πρόβλεψης ειδικής νομοθετικής διάταξης ως νομικού ερείσματος για την ως άνω χρήση. Σε ποιον βαθμό όμως υπάρχουν οι ειδικές νομοθετικές διατάξεις που προβλέπει ο νόμος ενώ οι εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης καλπάζουν ταχύτητα και διεισδύουν στον ψηφιακό μετασχηματισμό του δημοσίου τομέα; Τι είναι η αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου, ποιο είναι το περιεχόμενό της και πώς εκπονείται; Πώς αλληλεπιδρά με τις απαιτήσεις συμμόρφωσης με το δίκαιο προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα; Ακόμα και αν ο ελληνικός νόμος για τις αναδυόμενες τεχνολογίες μπορεί να χαρακτηριστεί κάπως πρόωρος εισάγει μια δεσμευτική υποχρέωση για το ελληνικό δημόσιο σε ό, τι αφορά την κανονιστική του συμμόρφωση στο πεδίο της τεχνητής νοημοσύνης ενώ η αλγοριθμική εκτίμηση αντικτύπου, με την εμπέδωσή της στην πρακτική της κανονιστικής συμμόρφωσης, είναι μια μελέτη που θα σταθεί το κλειδί της πόρτας της τεχνητής νοημοσύνης ως καταλυτικού παράγοντα μετασχηματισμού του δημοσίου τομέα και της δημόσιας διοίκησης γι' αυτό θα πρέπει να την κατανοήσουμε και να προετοιμαστούμε για αυτήν.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΨΟΚΟΛΗ

*Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
elenikapsokoli1989@gmail.com*

Το ψηφιακό αυταρχικό μοντέλο του Ιράν: ένα μέσο εθνικής κυριαρχίας

Με το πέρας της Αραβικής Άνοιξης, η οποία είχε ως βασικό σκοπό την ανατροπή απολυταρχικών καθεστώτων στη Μέση Ανατολή, το Ιράν οδηγήθηκε στη δημιουργία ενός ψηφιακού αυταρχικού μοντέλου. Η ιρανική κυβέρνηση θορυβήθηκε από τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις σε διάφορες χώρες, όπου το Διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην οργάνωση και τη διάδοση πληροφοριών. Το καθεστώς της Τεχεράνης ανησυχούσε ότι το Διαδίκτυο θα αποτελούσε πιθανή απειλή για την εθνική ασφάλεια και κυριαρχία αλλά και την πολιτική επιβίωσή του. Για να αντιμετωπίσει αυτή την απειλή, το Ιράν υιοθέτησε μια σειρά από πολιτικές και μέτρα στον τομέα της διακυβέρνησης του Διαδικτύου, τα οποία μαρτυρούν μια τάση προς τον ψηφιακό αυταρχισμό. Με σκοπό τον έλεγχο του Διαδικτύου και της ροής των ψηφιακών δεδομένων, το Ιράν προχώρησε στη δημιουργία ενός Εθνικού Δικτύου Πληροφοριών, γνωστού ως «Διαδίκτυο Χαλάλ». Η προσπάθεια του Ιράν αποσκοπεί στη διατήρηση της εθνικής του κυριαρχίας μέσω του διαρκή ψηφιακού ελέγχου, στη προστασία της πολιτικής ιδεολογίας και στη προώθηση ενός συγκεκριμένου θρησκευτικού πλαισίου μέσω της ψηφιακής σφαίρας. Τα παραπάνω έχουν σημαντικό αντίκτυπο στα ατομικά δικαιώματα, τις πολιτικές ελευθερίες και την ιδιωτικότητα. Η εισήγηση αποσκοπεί στην ανάλυση του Ιρανικού ψηφιακού αυταρχισμού, ώστε να διερευνηθεί το παρακάτω οξύμωρο ζήτημα: γιατί ένα αναχρονιστικό κράτος, όπως το Ιράν, ενώ φοβάται την ψηφιακή τεχνολογία, τη χρησιμοποιεί για να προστατεύσει την εθνική του κυριαρχία.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ζ.2: Γεωπολιτικές ανακατατάξεις στην Ανατολική Μεσόγειο

ΕΥΑΓΟΡΑΣ ΕΥΑΓΟΡΟΥ

*Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
evaghorou@gmail.com*

Το κυπριακό πρόβλημα και οι γεωστρατηγικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο

Οι αναπροσαρμογές ισχύος μεταξύ των κρατικών δρώντων στην ανατολική Μεσόγειο, οι διμερείς σχέσεις μεταξύ των κρατών που εμπλέκονται στην περιοχή, τα ζητήματα της ενέργειας και της διαμετακόμισής της, οι διαφορές στην οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών, ο αναθεωρητισμός της Τουρκίας και τα διμερή και πολυμερή σχήματα διακρατικών συνεργασιών είναι ζητήματα, ως μακροσυστηματικές μεταβλητές, που επηρεάζουν το κυπριακό πρόβλημα στις γεωστρατηγικές πτυχές του. Παράλληλα παρατηρούνται, μετά από τις αποτυχημένες διαπραγματεύσεις του Crans-Montana το 2017, προσπάθειες για επανέναρχη των συνομιλιών μεταξύ των μερών που εμπλέκονται σε αυτό και οι οποίες επηρεάζονται από μικροσυστηματικές μεταβλητές, όπως οι επιδιώξεις των δύο κοινοτήτων στις κρίσιμες πτυχές του προβλήματος, ο ρόλος του ΟΗΕ στη διαπραγμάτευση, η ενσωμάτωση της ΕΕ σε αυτήν και τα μέχρι τώρα διαπραγματευτικά αποτελέσματα αρκετών παρελθουσών διαπραγματευτικών διαδικασιών. Υπό το φως των συγκεκριμένων δεδομένων στόχος της παρούσας έρευνας είναι η εξέταση του βαθμού επίδρασης των πιο πάνω γεωστρατηγικών μακροσκοπικών ζητημάτων στις εξελίξεις που αφορούν το Κυπριακό ζήτημα και τις προσπάθειες επίλυσης του, τόσο στις εξωτερικές γεωπολιτικές του διαστάσεις όσο και στις εσωτερικές πτυχές του που αφορούν στη διαπραγματευτική διαδικασία. Στα πλαίσια του κεντρικού αυτού στόχου επιδιώκεται η ανάλυση των συμπεριφορών των κρατών που εμπλέκονται στις εξελίξεις που αφορούν στο κυπριακό και ο προσδιορισμός των αιτιών της συμπεριφοράς τους στη βάση των επιδιωκόμενων στόχων τους. Επίσης επιδιώκεται ο προσδιορισμός του βαθμού αλληλοσυσχέτισης των εξωτερικών παραγόντων με τους εσωτερικούς παράγοντες του κυπριακού προβλήματος. Το χρονικό πλαίσιο μελέτης αφορά την περίοδο μετά τις ανεπιτυχείς διαπραγματευτικές προσπάθειες στο Crans-Montana έως και σήμερα. Συνέπεια του σκοπού και των επιδιώξεων της έρευνας είναι η ανάλυση των ακόλουθων ερευνητικών ερωτημάτων τα οποία καλείτε η παρούσα έρευνα και ανάλυση να απαντήσει: Πως και σε ποιο βαθμό οι πρόσφατες γεωστρατηγικές εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο επηρεάζουν το Κυπριακό και τις προσπάθειες επίλυσης του; Ποια δεδομένα διαμορφώνονται για την επανέναρχη των συνομιλιών σήμερα; Πως διαμορφώνονται οι συσχετισμοί ισχύος σήμερα που εννοούν μια λύση του Κυπριακού όπου εξασφαλίζονται τα συμφέροντα Κύπρου και Ελλάδας; Τέλος εξετάζονται οι συνθήκες υπό τις οποίες μπορούν να ξεκινήσουν οι διαπραγματευτικές διαδικασίες και οι μεταβλητές που σήμερα καθορίζουν το αποτέλεσμα τους, με ιδιαίτερη έμφαση στις κύριες πτυχές της διαπραγμάτευσης, όπως είναι το πολιτειακό καθεστώς, οι εγγυήσεις ασφαλείας και το εδαφικό.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΚΟΝΟΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
nikos_gonos@hotmail.com*

**Η Τουρκική Πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο:
Η Περίπτωση των Σχέσεων Άγκυρας-Καΐρου**

Οι αραβικές εξεγέρσεις του 2011 και η νίκη των Αδελφών Μουσουλμάνων στις εκλογές που έγιναν στην Τυνησία και την Αίγυπτο, καθώς και η νέα νίκη του ΑΚΡ στην Τουρκία, ενίσχυσαν την ισλαμική περιφερειακή πολιτική του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, με στόχο την επίτευξη του νέο-οθωμανικού του οράματος.

Όμως η ανατροπή του ισλαμιστή Προέδρου Μοχάμεντ Μόρσι το 2013 και η άνοδος του στρατηγού Αμπντέλ Φατάχ αλ Σίσι στην διακυβέρνηση της Αιγύπτου απετέλεσε ένα σημαντικό πλήγμα στα σχέδια της Άγκυρας, στον βαθμό που το νέο κοσμικό καθεστώς της Αιγύπτου είχε αποκλίνοντες στόχους από αυτούς της Τουρκίας. Έτσι, η Τουρκία δεν δίστασε να έρθει σε πλήρη ρήξη με την Αίγυπτο.

Ωστόσο, δέκα χρόνια μετά, και με δεδομένες τις πολιτικές αλλαγές που έχουν επέλθει σε περιφερειακό επίπεδο, τις συνέπειες της ουκρανικής κρίσης, των σοβαρών δυσχερειών που αντιμετωπίζει η τουρκική οικονομία αλλά και της φιλοδοξίας της Άγκυρας να αποτελέσει διακομετακομιστικό κέντρο ενέργειας, του αιγυπτιακού φυσικού αερίου συμπεριλαμβανομένου, ωθούν την Τουρκία να επαναπροσεγγίσει την Αίγυπτο και να αποκαταστήσει τις σχέσεις της μαζί της.

Παρά το ότι φαίνεται να έχει βρεθεί κοινό έδαφος συνεννόησης μεταξύ των δύο χωρών, ωστόσο πολλοί από τους βασικούς στόχους τους παραμένουν αντιθετικοί, όπως το ζήτημα της Λιβύης, ή η στήριξη ισλαμικών κομμάτων και οργανώσεων. Στόχος της παρούσας εισήγησης, επομένως είναι να παρουσιάσει τα σημεία πολιτικής σύγκλισης και απόκλισης Άγκυρας – Καΐρου στην Ανατολική Μεσόγειο και να εκτιμήσει την πιθανότητα να παραμεριστούν οι πολιτικές διαφορές των δύο χωρών προς χάριν μίας αμοιβαίως επωφελούς οικονομικής συνεργασίας μεταξύ τους.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
nikossidis@yahoo.gr*

**Η αιγυπτιακή πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο:
Εσωτερικές και περιφερειακές προκλήσεις**

Η δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα, αποτέλεσε για την Αίγυπτο, μια πολύ δύσκολη περίοδο, καθώς η χώρα υπέφερε -και συνεχίζει να υποφέρει- από έναν συνδυασμό σοβαρών κοινωνικο-πολιτικών προβλημάτων και οικονομικής δυσπραγίας. Ωστόσο, η ανακάλυψη των τεράστιων υποθαλάσσιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου το 2015, προσέδωσε νέα γεωοικονομική βαρύτητα στην Αίγυπτο σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αλλά και ολόκληρο τον αραβικό κόσμο.

Παράλληλα, η Αίγυπτος βρίσκεται αντιμέτωπη με σοβαρές απειλές ασφάλειας, αρχής γενομένης από την μεγάλη ανεργία των νέων, την επαπειλούμενη επισιτιστική κρίση, τις ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις, που δρουν κυρίως στο Σινά, ενώ η πρόθεση της Αιθιοπίας να κατασκευάσει φράγμα που θα κατακρατά μεγάλο μέρος των υδάτων του Νείλου προσθέ-

τει και το πρόβλημα της επάρκειας υδάτινων πόρων για την Αίγυπτο. Επίσης, απειλή για την ασφάλεια της Αιγύπτου αποτελούν και οι περιφερειακές συγκρούσεις, πρωτίστως αυτή της γειτονικής Λιβύης.

Παρ' όλα αυτά, η ανακάλυψη τεράστιων υποθαλάσσιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην αιγυπτιακή ΑΟΖ αλλά και η δημιουργία –με πρωτοβουλία του Καΐρου– του Φόρουμ Φυσικού Αερίου της ανατολικής Μεσογείου («East Mediterranean Gas Forum – EMGF») που στόχο έχει να προωθήσει τον πολυμερή διάλογο μεταξύ των χωρών της περιοχής, δείχνει ότι η Αίγυπτος επιδιώκει την περιφερειακή σταθερότητα, η οποία όχι μόνο θα διευκολύνει την εκμετάλλευση των υποθαλάσσιων ενεργειακών πόρων της περιοχής. Θα βελτιώσει τις σχέσεις των κρατών της περιοχής, μέσω μίας επωφελούς συνεργασίας και θα συμβάλλει στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ.

Ωστόσο, οι στόχοι των κρατών της περιοχής είναι συχνά αλληλοαποκλειόμενοι, πράγμα που θέτει εν αμφιβόλω την δυνατότητα του Προέδρου Σίσι να μετατρέψει τις πολλαπλές προκλήσεις, σε τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπος, σε ευκαιρίες για την Αίγυπτο.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΗΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
kazantzidisn@gmail.com*

Η πολιτική του Λιβάνου στην Ανατολική Μεσόγειο

Ο Λίβανος βρίσκεται σε μια από τις βαθύτερες κρίσεις στην ιστορία του. Το οικονομικό και πολιτικό αδιέξοδο έχει προκαλέσει μια ιδιότυπη ανθρωπιστική κρίση σε ένα κράτος που μοιάζει όλο και περισσότερο με failed state. Το πολιτικό σύστημα δεν μπορεί να συμφωνήσει στην εκλογή νέου προέδρου αφήνοντας την χώρα ακυβέρνητη έως σήμερα. Ως εξ αυτού οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις οι οποίες έχουν ζητηθεί από το ΔΝΤ ως προαπαιτούμενο χρηματικής βοήθειας δεν μπορούν να υπογραφούν και να εφαρμοστούν. Η Βηρυτός σε μια προσπάθεια της να δώσει νέα ώθηση στην οικονομία της συμφώνησε με την Αίγυπτο την εισαγωγή φυσικού αερίου μέσω του αγωγού Arab Gas Pipeline για την τροφοδότηση της εγχώριας ηλεκτροδότησης. Παράλληλα υπέγραψε συμφωνία καθορισμού ΑΟΖ με το Ισραήλ με σκοπό την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στα ύδατα της.

Το αδιέξοδο όμως παραμένει και κατ' επέκταση η ανθρωπιστική κρίση βαθιάνει. Η καθυστέρηση εκτέλεσης της συμφωνίας με την Αίγυπτο αλλά κυρίως η συνεχιζόμενη απουσία των κεφαλαίων των χωρών του Κόλπου με προεξάρχουσα την Σαουδική Αραβία καταδεικνύει πως η λύση της κρίσης βρίσκεται στην αντιπαλότητα με το Ιράν. Παρά την αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ Τεχεράνης-Ριάντ είναι φανερό πως η παρουσία της πρώτης στον Λίβανο, μέσω της Χεζμπολλάχ, δεν είναι αποδεκτή. Δεν είναι τυχαία η στάση της ομάδας των πέντε (ΗΠΑ, Σαουδική Αραβία, Γαλλία, Κατάρ και Αίγυπτος) που καλεί σε ποινικοποίηση όσων καθυστερούν την εκλογή προέδρου φωτογραφίζοντας εμμέσως την Χεζμπολλάχ. Είναι φανερό έτσι ότι ο Λίβανος είναι ένα πεδίο περιφερειακών και διεθνών αντιπαραθέσεων και ότι η περίπλοκη εσωτερική του κατάσταση αποτελεί μια συνάρτηση εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ζ.3: Πανδημία και Κράτος Δικαίου

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΤΖΕΜΟΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
dr_tzemos@yahoo.gr*

Το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την πανδημία

Με την εισήγηση θα εξεταστούν κριτικά τα "τραύματα" που επέφερε στο κράτος δικαίου και στα θεμελιώδη δικαιώματα η πανδημία. Θα εξεταστεί ταυτόχρονα το ερώτημα αν έχει αλλάξει το περιεχόμενο της έννοιας του κράτους δικαίου μετά την πανδημία.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

*ΣΕΠ, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
konstantinos_margaritis@yahoo.com*

Κράτος Δικαίου, Δίκαιο της Ανάγκης και Κρίσεις στην Ελληνική Πραγματικότητα

Κατά την τελευταία δεκαετία, η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με δύο κρίσεις. Πρώτα, η σοβαρή οικονομική κρίση με τεράστιες επιπτώσεις σε όλες τις πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και στη συνέχεια η υγειονομική κρίση που διατάραξε με πρωτόγνωρο τρόπο την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας. Κατά τη διάρκεια και των δύο κρίσεων, εισήχθησαν διάφορα μέτρα μέσω της διαδικασίας του άρθρου 44, παρ. 1 του Συντάγματος. Πέραν των ουσιαστικών μέτρων, σημαντική παράμετρο για την λειτουργία ενός κράτους δικαίου αποτελεί και η διαδικασία προσφυγής στο δίκαιο έκτακτης ανάγκης. Σκοπό της παρούσας εισήγησης αποτελεί μια κριτική προσέγγιση της εφαρμογής του δικαίου έκτακτης ανάγκης στην Ελλάδα κατά την περίοδο της οικονομικής και της υγειονομικής κρίσης υπό το πρίσμα των αρχών του κράτους δικαίου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΪΜΤΖΟΓΛΟΥ

*ΣΕΠ, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ioanniskoimtzooglou@gmail.com*

Η δικαστική προστασία στον καιρό μιας πανδημίας

Η πρόσφατη εμπειρία της πανδημίας του Covid -19 έθεσε σε δοκιμασία την άσκηση θεμελιωδών συνταγματικών δικαιωμάτων με θεσμική εθνική και υπερεθνική νομική κατοχύρωση. Οι ελευθερίες της λατρείας, της ελεύθερης μετακίνησης, το δικαίωμα του συνέρχεσθαι, η επαγγελματική ελευθερία, το δικαίωμα στην υγεία περιορίστηκαν ενόψει της προστασίας του υπέρτερου, έναντι αυτών, δημοσίου συμφέροντος προστασίας της δημόσιας υγείας. Οι περιορισμοί αμφισβητήθηκαν, όσον αφορά την ένταση τους και τη νομιμότητά τους, όχι μόνον από εκείνους που ήταν αρνητές των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας εκ πεποιθήσεως αλλά και από άλλους ψυχραιμότερους, που με νομικά επιχειρήματα, προσέφυγαν ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας αναζητώντας δικαστική προστασία. Κλήθηκε, συνεπώς, του δικαστήριο να προβεί σε στάθμιση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων και να αποφασίσει σχετικά.

Η πιθανότητα επανόδου της πανδημίας covid-19 ή μίας άλλης καινούργιας καθιστούν επίκαιρη τη συζήτηση σχετικά με την έκταση της δικαστικής προστασίας (προσωρινής και οριστικής) στις περιπτώσεις αυτές. Η προτεινόμενη εισήγηση επιχειρεί μία σχολιασμένη επισκόπηση της σχετικής νομολογίας.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΔΡΟΣΟΠΟΥΛΟΥ

*Κάτοχος Μεταπτυχιακού, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου
katerinadrosop@outlook.com.gr*

Η Πανδημία ως παράγοντας αλλαγής στις σχέσεις κράτους-πολιτών - μία σύντομη επισκόπηση

Η εποχή μας βρίσκεται σε ένα μεταίχμιο, ανάμεσα στις αλλαγές που συνέβησαν τα τελευταία χρόνια -με κυρίαρχη αυτή της Πανδημίας- και τη διατήρηση των κεκτημένων, ιδιαίτερα δε αυτών που κατοχυρώθηκαν από τις συμβάσεις δικαιωμάτων από τον ΟΗΕ και δη την ΕΕ. Είναι γεγονός ότι η Πανδημία έφερε στο προσκήνιο μια νέα πραγματικότητα και μια νέα πρόκληση για όλον τον κόσμο εν γένει και πιο ειδικά για τον δυτικό κόσμο. Πολλές φορές υιοθετήθηκαν πολιτικές περιορισμού κάποιων ελευθεριών με σκοπό τη μείωση της διασποράς του Covid-19. Αυτό το γεγονός επέφερε νέες συζητήσεις σχετικά με τα όρια της πολιτικής εξουσίας και τα κατά πόσο αυτή εγκύπτει στο κράτος δικαίου και στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών. Πάνω σε αυτή τη βάση και στηριζόμενοι στη νέα βιβλιογραφία που έχει προκύψει για το συγκεκριμένο θέμα, θα προσπαθήσουμε αρχικά να καταγράψουμε τα θεσμοθετημένα δικαιώματα των πολιτών, κυρίως δε στην ΕΕ, και να ελέγξουμε τις αλλαγές που προέκυψαν με βάση τις νέες, μετα-πανδημικές συνθήκες στο ζήτημα αυτό, σε συνάρτηση με τις νέες συνθήκες σε γεωπολιτικό και οικονομικό επίπεδο μεταξύ των διεθνών συμμαχιών και κρατών.

ΚΥΡΙΑΚΗ 17-12-2023

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Α.1:

Δυνάμεις και Εξελίξεις στην Υποσαχάρια Αφρική και στη Μέση Ανατολή «Ελληνικό Δίκτυο Αφρικανικών Σπουδών»

ΑΣΤΕΡΗΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ

*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
huliaras@uop.gr*

Το μέλλον της κρίσης στο Σουδάν: Μαθήματα από τη Δυτική Αφρική

Με επτά πραξικοπήματα και δέκα απόπειρες πραξικοπημάτων σε 67 χρόνια ανεξαρτησίας, με μικρά μόνο διαλείμματα δημοκρατικής διακυβέρνησης και με τον πιο μακροχρόνιο εμφύλιο πόλεμο στην Αφρική με πάνω από δύο εκατομμύρια νεκρούς, το Σουδάν είναι ένα από τα πολιτικά πιο ασταθή κράτη της ηπείρου. Η ανεξαρτησία του Νοτίου Σουδάν το 2011 δημιούργησε προσδοκίες για το τέλος της αιματηρής σύγκρουσης στο Νταρφούρ και τον εκδημοκρατισμό του Βορρά – που αποδείχθηκαν ανεδαφικές. Υπάρχει μια διαρκής αναπαραγωγή της βίας. Είναι η λεγόμενη θεωρία της «παγίδας της σύγκρουσης» (Collier & Sambanis 2002) που υποστηρίζει ότι το παρελθόν επηρεάζει το μέλλον ή οι χώρες της Δυτικής Αφρικής (Σιέρα Λεόνε και Λιβερία) με αντίστοιχες εμφύλιες συγκρούσεις μπορούν να προσφέρουν χρήσιμα μαθήματα για το τέλος του κύκλου της βίας στο Σουδάν;

ΒΙΒΗ ΚΕΦΑΛΑ

*Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
b_kefala@yahoo.gr*

Πραξικοπήματα στην υποσαχάρια Αφρική: εσωτερικές, περιφερειακές και διεθνείς διαστάσεις

Αν και από την δεκαετία του '60, οπότε έγιναν ανεξάρτητα τα περισσότερα αφρικανικά κράτη, τα πραξικοπήματα είναι πολύ συχνά, ωστόσο τα τρία τελευταία χρόνια έγιναν τουλάχιστον έξι πραξικοπήματα στην υποσαχάρια Αφρική και ένα στην Γκαμπόν. Ορισμένοι αναλυτές θεωρούν ότι πρόκειται για «φαινόμενο μίμησης», ενώ άλλοι θεωρούν ότι είναι το αντίστοιχο των αραβικών εξεγέρσεων του 2011.

Στην προτεινόμενη εισήγηση υποστηρίζεται ότι τα πρόσφατα πραξικοπήματα είναι αποτέλεσμα των κοινών χαρακτηριστικών των χωρών αυτών, όπως η φτώχεια και τα αυταρχικά καθεστώτα, η εκμετάλλευση του φυσικού τους πλούτου από ξένες δυνάμεις καθώς και η εμπλοκή δυνάμεων, που ήταν παραδοσιακά απύσες από την περιοχή, όπως η Ρωσία και η Κίνα.

Παράλληλα, υποστηρίζεται ότι, παρά την διαφορετική τους εξέλιξη –π.χ. Σουδάν–, το διεθνές και περιφερειακό κλίμα ρευστότητας και σύγκρουσης ευνοεί την πραξικοπηματική κατάληψη της εξουσίας, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα δύο αντιθετικά ζεύγη, δηλαδή: αυταρχισμός - Δημοκρατία

και θεσμική νομιμότητα - πολιτική νομιμοποίηση, που επιτρέπουν στον στρατό να εμφανίζεται ως εθνοσωτήρας. Τέλος, τα πραξικοπήματα αυτά αλλάζουν τους περιφερειακούς συσχετισμούς ισχύος, το ζήτημα της αντιμετώπισης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας παραμένει ανεπίλυτο, δυτικές χώρες, όπως η Γαλλία, φαίνεται να χάνουν την επιρροή και την πρόσβασή τους στους φυσικούς πόρους της περιοχής, προς όφελος της Μόσχας και του Πεκίνου.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

kmagliveras@aegean.gr

Η Αφρικανική Ένωση σήμερα: μια αποτίμηση της πρώτης εικοσαετίας

Η Αφρικανική Ένωση (ΑΕ) ξεκίνησε την λειτουργία της τον Ιούλιο 2002 αντικαθιστώντας τον Οργανισμό Αφρικανικής Ενότητας (ΟΑΕ). Η ΑΕ δεν είναι απλώς ένας περιφερειακός διεθνής οργανισμός. Αποτελεί τον οργανισμό εκείνον που εκπροσωπεί τις 55 χώρες της ηπείρου και ομιλεί εξ ονόματός τους στην διεθνή σκηνή. Οι πράξεις της, και πολύ περισσότερο οι οι παραλείψεις, επιδρούν στην ζωή και την ευημερία όλων των Αφρικανών. Η κατ' αρχήν αποτίμηση της πρώτης 20ετίας είναι ευμενής. Εδώ και χρόνια, η ΑΕ έχει ένα συγκριμένο πλάνο δράσεων βάσει του οποίου κινείται (Agenda 2063) και έχει να επιδείξει επιτεύγματα π.χ. στον οικονομικό τομέα (Συμφωνία για την Παν-Αφρικανική Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών) και στον διπλωματικό τομέα (ένταξη στην Ομάδα των G20), ενώ εάν υλοποιηθούν τα μεγαλεπήβολα σχέδια (ενδεικτικά, η Αφρικανική Υπηρεσία Διαστήματος), το μέλλον διαγράφεται πολύ θετικό. Αυτή είναι όμως η μία όψη. Η άλλη όψη αποκαλύπτει ένα οργανισμό, ο οποίος αδυνατεί να προωθήσει και να επιβάλλει, όπως δεσμεύεται από τον καταστατικό χάρτη, τα δημοκρατικά ιδεώδη, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου, και την καλή διακυβέρνηση, να περιορίσει τα πραξικοπήματα, τις συγκρούσεις και τις συρράξεις, ενώ όλο και περισσότερο στηρίζει την λειτουργία της στην χρηματοδότηση που προέρχεται από τους λεγόμενους «διεθνείς εταίρους», αρκετοί εκ των οποίων δεν είναι άλλοι από τους πρώην αποικιοκράτες. Η ΑΕ δεν στερείται οργάνων και πολιτικών (policies) για να φέρει εις πέρας τους στόχους της. Αυτό όμως που ακόμη δεν έχει εξασφαλιστεί είναι η εμμονή στην απαρέγκλιτη εφαρμογή και τήρηση αυτού που ορισμένοι συγγραφείς έχουν ονομάσει «δίκαιο της ΑΕ» και η προσήλωση όλων των κρατών μελών στις καταστατικές υποχρεώσεις και δεσμεύσεις.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΒΛΑΜΗΣ

Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

chrysanthos.vlamis@gmail.com

Πολιτικές και Οικονομικές Μεταβάσεις στην Υποσαχάρια Αφρική: Οι περιπτώσεις της Αιθιοπίας και της Ανγκόλας 1989-2019

Η παρούσα μελέτη εξετάζει πολιτικές και οικονομικές μεταβάσεις στην υποσαχάρια Αφρική και ιδιαίτερα τη μετα-κομμουνιστική μετάβαση της Αιθιοπίας και της Ανγκόλας μεταξύ 1989-2019 εφαρμόζοντας το ερμηνευτικό σχήμα της θεωρίας της μετάβασης. Το κύριο ερευνητικό ερώτημα της διατριβής επιχειρεί να απαντήσει στο κατά πόσο – και αν – η μετα-κομμουνιστική θεωρία της μετάβασης μπορεί να εξηγήσει τις μεταβάσεις στην υποσαχάρια Αφρική. Είναι επαρκής η θεωρία της μετάβασης για να ερμηνεύσει τους μετασχηματισμούς των μετα-κομμουνιστικών υποσαχάρια Αφρικανικών κρατών ή μήπως απαιτείται ένα συμπληρωματικό θεωρητικό σχή-

μα; Χαρακτηριστικά αξιοσημείωτα παραδείγματα χωρών που βίωσαν τον κομμουνισμό για αρκετά χρόνια και τώρα βρίσκονται υπό μια μορφή υβριδικών αναπτυξιακών κρατών - με την εντυπωσιακή τους οικονομική ανάπτυξη να καθορίζεται και να ελέγχεται κατά κύριο λόγο από το κράτος - είναι η Αιθιοπία και η Ανγκόλα. Οι χώρες αυτές αποτελούν τις δύο περιπτώσεις μελέτης της παρούσας διατριβής. Η Αιθιοπία και η Ανγκόλα βρίσκονταν ανάμεσα στις ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες του κόσμου μεταξύ της Κίνας, της Ινδίας και χωρών της Ανατολικής Ασίας με εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης για εκτεταμένα διαστήματα. Παράλληλα, η πολιτική τους μετάβαση παρουσιάζει σημάδια φιλελευθεροποίησης. Ωστόσο, φαίνεται τελικά να ακολουθούν την πορεία αναπτυξιακών και υβριδικών καθεστώτων. Προκειμένου να ερευνηθούν τόσο οι πολιτικοί όσο και οι κοινωνικο-οικονομικοί παράμετροι αυτών των μεταβάσεων, η μεθοδολογία περιλαμβάνει συνδυασμό ποιοτικών και ποσοτικών ερευνητικών δεδομένων μέσω μια διττής συγκριτικής προσέγγισης. Από πολιτικής προσέγγισης συγκρίνονται δύο όμοια πολιτικά συστήματα. Από οικονομικής προσέγγισης συγκρίνουμε μια χώρα με μη-σημαντικούς φυσικούς πόρους όπως η Αιθιοπία με μία χώρα με σημαντικούς φυσικούς πόρους όπως η Ανγκόλα. Λαμβάνοντας υπόψη την έντονη επίδραση εξωτερικών δρώντων όπως η Κίνα, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και η Ευρωπαϊκή Ένωση, διερευνάται ο παρεμβατικός τους ρόλος και εξετάζεται ο βαθμός επιρροής της δημοκρατικής εδραίωσης στις κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις, και αντιστρόφως, καθώς επίσης και οι επιπτώσεις των ριζικών και σταδιακών μεταβάσεων. Προηγείται η οικονομική μετάβαση της πολιτικής μετάβασης ή αντίστροφα; Αποτελεί η φιλελεύθερη δημοκρατία προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη; Πώς μπορεί να εξηγηθεί το παράδοξο της υψηλής οικονομικής ανάπτυξης και της εκτεταμένης φτώχειας; Τα ευρήματα της μελέτης υποδεικνύουν ότι οι ταχείς οικονομικές μεταβάσεις παράλληλα με την εφαρμογή σταδιακών πολιτικών μεταρρυθμίσεων στην Αιθιοπία και την Ανγκόλα - και ευρύτερα στην υποσαχάρια Αφρική - αναπόφευκτα προκαλούν καθυστερήσεις σε κοινωνικο-οικονομικές παραμέτρους όπως η εργασιακή απασχόληση, η ενσωμάτωση και η καταπολέμηση της φτώχειας. Επιπλέον, παρά την δημοκρατική τους πρόοδο, τα ισχυρά υβριδικά αναπτυξιακά κράτη της Αιθιοπίας και της Ανγκόλας παρουσιάζουν περισσότερες ομοιότητες με τα αναπτυξιακά κράτη της Κίνας ή άλλα κράτη της ανατολικής Ασίας παρά με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Σε ορισμένο βαθμό υπάρχουν ομοιότητες επίσης με περιπτώσεις της Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών (Commonwealth of Independent States – CIS) που βρίσκονται ακόμα υπό τη σημαντική επιρροή της Ρωσίας. Ωστόσο, οι πιο συγκεκριμένες τοπικές παράμετροι που αφορούν την υποσαχάρια Αφρική και διαφοροποιούν τα κράτη της Αιθιοπίας και της Ανγκόλας από το υπάρχον ερμηνευτικό σχήμα της μετάβασης είναι οι υψηλές εθνοτικές τους διαφορές, η οικονομική τους εξάρτηση από τους εξωτερικούς εταίρους και η ιδιάζουσά (sui generis) τους ηγεσία. Αυτές οι παράμετροι αποτελούν σημαντικό εμπόδιο τόσο για τους αγώνες των διαφόρων εθνοτικών ομάδων για την εξουσία όσο και για την πρόσβασή τους στους φυσικούς πόρους.

ΚΑΤΙΑ ΖΑΓΟΡΙΤΟΥ

*Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
k_atiaz@yahoo.com*

**Αυτόνομη Διοίκηση της Βόρειας και Ανατολικής Συρίας/Ροζάβα:
οιονεί κρατική (state-like) οντότητα ή υβριδική μορφή διακυβέρνησης
πέρα από το έθνος-κράτος;**

Με την εγκαθίδρυση της de facto αυτόνομης περιοχής της Βόρειας και Ανατολικής Συρίας, γνω-

στή ως Ροζάβα, και τη κήρυξη της αυτοκυβέρνησής της το 2014, ξεκίνησε μια συζήτηση σχετικά με την αμφισβήτηση των κρατικών συνόρων (διαμορφωμένων με τη συμφωνία Sykes-Picot) από τους Κούρδους πολιτικούς δρώντες. Εντούτοις, η de facto κυβέρνηση της περιοχής της Ροζάβα, η Αυτόνομη Διοίκηση της Βόρειας και Ανατολικής Συρίας, και τα δύο Κοινωνικά Συμβόλαια που έχει θεσπίσει απορρίπτουν ανοιχτά το στόχο δημιουργίας ενός ανεξάρτητου (Κουρδικού) έθνους-κράτους, με τις έμφυλες και εθνοτικές ανισότητες που ενέχει.

Πράγματι, η νεοσυσταθείσα οντότητα φαίνεται να θέτει υπό αμφισβήτηση μερικές από τις κυρίαρχες συμβατικές δυτικές και βεμπεριανές θεωρήσεις σχετικά με το κράτος, ενώ έχει εισάγει καινοτόμα χαρακτηριστικά τα οποία δύναται να θεωρηθούν ότι υπερβαίνουν το έθνος-κράτος. Αυτά περιλαμβάνουν κυρίως την συνύπαρξη και συμμετοχή όλων των εθνοτικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών κοινοτήτων στην αυτοδιοίκηση, την κεντρική θέση και ενεργό συμμετοχή των γυναικών και της νεολαίας στη δημιουργία ενός «δημοκρατικού έθνους», την αποκέντρωση, και την από τα κάτω οργάνωση και ενδυνάμωση της κοινωνίας. Ιδεολογικοί, πολιτικοί αλλά και πραγματιστικοί (συνδεόμενοι κυρίως με τη δημογραφική πραγματικότητα της περιοχής) παράγοντες έχουν συμβάλει στην εισαγωγή και εφαρμογή των χαρακτηριστικών αυτών. Πάρα ταύτα, η Αυτόνομη Διοίκηση παρουσιάζει κρίσιμα κρατικά χαρακτηριστικά, όπως τον εδαφικό έλεγχο, τη σύναψη διεθνών σχέσεων (ασυνήθιστο για μη κρατικούς δρώντες) και την αξίωση για το μονοπώλιο της νόμιμης χρήσης βίας.

Στην παρούσα εισήγηση, υποστηρίζω λοιπόν πως η Αυτόνομη Διοίκηση εμφανίζεται σαν μια υβριδική οιονεί κρατική (state-like) οντότητα η οποία συνδυάζει οιονεί κρατικά χαρακτηριστικά με ένα νέο μοντέλο διακυβέρνησης και κοινωνικής οργάνωσης. Αρχικά, θα παρουσιάσω σύντομα τις θεωρητικές ακαδημαϊκές προσεγγίσεις σχετικά με τη φύση της οντότητας της Ροζάβα, αντλώντας κυρίως από τη σχετική με τις de facto κρατικές οντότητες βιβλιογραφία, καθώς επίσης και το πώς αυτή αυτοπροσδιορίζεται, κυρίως μέσα από κείμενα του Κόμματος Δημοκρατικής Ένωσης (PYD). Θα ακολουθήσει μια λεπτομερής παρουσίαση των οιονεί κρατικών χαρακτηριστικών που μπορεί κανείς να εντοπίσει στη Ροζάβα, υπογραμμίζοντας την κατάσταση πολέμου εν μέσω του οποίου το όλο εγχείρημα λαμβάνει χώρα. Τέλος, πριν εστιάσω στις καινοτομίες και τα χαρακτηριστικά τα οποία φαίνεται πως αμφισβητούν σοβαρά το συμβατικό μοντέλο έθνους-κράτους, θα παρουσιάσω το ιδεολογικο-θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο βασίζεται το κοινωνικοπολιτικό εγχείρημα το οποίο η Αυτόνομη Διοίκηση επιδιώκει να εφαρμόσει στη Ροζάβα.

ΙΣΣΙ ΜΟΥΡΑΤ

*Μεταδιδάκτορας ερευνητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
issimurat@uom.edu.gr*

Οι θέσεις των Κουρδικών Δυνάμεων υπό τις τελευταίες εξελίξεις στην Μέση Ανατολή

Η Μέση Ανατολή βρίσκεται στην καρδιά των γεωπολιτικών και γεωστρατηγικών προγραμμάτων των ισχυρών δυνάμεων όπως OBOR της Κίνας και IMEC της Ινδίας – των Η.Π.Α. Από την άλλη δύο αδύναμοι κρίκοι της Μέσης Ανατολής, το Ιράκ και η Συρία, με την σειρά του και το Κουρδιστάν, βρίσκονται στο επίκεντρο των επεκτατικών / επιθετικών σχεδίων του Ιράν-του Ισραήλ και της Τουρκίας. Οι περιοχές των (Γ)εζίντι, οι οποίοι υπέστησαν Γενοκτονία στις 3 Αυγούστου 2014 από δυνάμεις του ISIS, έχουν στρατηγική σημασία διότι βρίσκονται ακριβώς στο τρίγωνο των τριών συνόρων Τουρκίας-Ιράκ-Συρίας και ο έλεγχος της περιοχής θα σημάνει την κυριαρχία των

ευρύτερων περιοχών. Οι δασικές πυρκαγιές στις συνοριακές περιοχές, οι ασταμάπτες μην επανδρωμένες επιθέσεις των τουρκικών δυνάμεων κατά των κουρδικών δυνάμεων εντός του Ιράκ και της Συρίας, η αύξηση των τουρκικών κατασκοπευτικών και στρατηγικών τμημάτων εντός του Ιράκ και φυσικά η συστηματική ενθάρρυνση της μετανάστευσης των ντόπιων πληθυσμών μέσω των δημογραφικών αλλαγών πρέπει να διαβαστεί μέσα σε αυτό το πλαίσιο.

Στην εισήγηση μου θα παρουσιάσω, τις τελευταίες κοινωνικό-πολιτικές εξελίξεις του Κουρδικού Ζητήματος στην Μέση Ανατολή, κυρίως τις θέσεις των κουρδικών πολιτικών οργανώσεων, κρατικών και μη δομών των Κούρδων στα τέσσερα κομμάτια του Κουρδιστάν.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Α.2:

Συνέχεια και Αλλαγή στο Διεθνές Σύστημα: Θεωρία και Πράξη

ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

*Εντεταλμένος Λέκτορας, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων
chziogas@hotmail.com*

Διεθνές Σύστημα: Διερευνώντας τις τάσεις μετα-δυτικοκεντρικής εξέλιξής του

Τους τρεις προηγούμενους αιώνες το διεθνές σύστημα συνυφάνθηκε αιτιωδώς ως προς τη συγκρότηση και τη λειτουργία του με την πολιτική, οικονομική και τεχνολογική πρωτοκαθεδρία του δυτικού κόσμου. Αρχικά ως ευρωγενές – ως προς τη συγκρότηση– και ευρωκεντρικό –ως προς την κατανομή ισχύος– κατόπιν από τον 20ο και έως σήμερα ως δυτικοκεντρικό με βασικό άξονα αναφοράς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Σχηματικά φαίνεται ότι ο ιστορικός κύκλος κυριαρχίας – που άνοιξε τον 17ο αιώνα αρχικά των ευρωπαϊκών κρατών, κατόπιν μετασχηματίστηκε και απέκτησε πιο ιεραρχική δομή λόγω του ηγετικού ρόλου των Ηνωμένων Πολιτειών– φαίνεται πως ολοκληρώνεται. Η αμερικανική ηγεμονία, ως βασική συνιστώσα του δυτικοκεντρικού διεθνούς συστήματος, ξεκίνησε επιφυλακτικά μετά τον Πρώτο, συγκροτήθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και διευρύνθηκε μεταψυχροπολεμικά δείχνει πως έχει εξαντλήσει την δυναμική της.

Στην παρούσα μετα-ψυχροπολεμική συγκυρία μία σειρά γεγονότων –Πόλεμος στην Ουκρανία, τάσεις στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, νέοι συσχετισμοί στα υπάρχοντα και δημιουργία νέων κανονιστικών πλαισίων– καταδεικνύει ότι η εξελικτική δυναμική της Δύσης να προσδιορίζει κατά προτεραιότητα το περιεχόμενο της διεθνούς πολιτικής φθίνει. Επομένως τα βασικά ερώτημα που ανακύπτει είναι κατά πόσο συντελείται μετάβαση του διεθνούς συστήματος προς την μετα-δυτικοκεντρική εκδοχή του, γεγονός που –πέραν τους πρακτικούς προβληματισμούς και ανησυχίες– προκαλεί κι ένα εύλογο ερευνητικό ενδιαφέρον.

Η προτεινόμενη εισήγηση θα αποπειραθεί να θέσει το εξής προβληματισμός:

Ποιες θα είναι οι συνέπειες ενός λιγότερο δυτικοκεντρικού διεθνούς συστήματος, ως προς τη φύση και τη δομή του; την κατευθυντήρια ιδέα της διεθνούς τάξης και ακολούθως πως θα επηρεαστούν τα λειτουργικά της χαρακτηριστικά, ήτοι η διεθνής οργάνωση και το διεθνές δίκαιο

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

*Επισκέπτρια Ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
conyc2@hotmail.com*

Πέρα από τη φιλελεύθερη διεθνή τάξη: Η κριτική διεθνής θεωρία σε έναν νέο, πολύπλοκο και ασταθή κόσμο

Η παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρεί να διερευνήσει κριτικά την πολύπλοκη σχέση της ισχύος και της δομικής οργάνωσης του διεθνούς συστήματος. Μία σχέση, αν και στο επίκεντρο της διεπιστημονικής ανάλυσης, κατά κανόνα ιδιαιτέρως παραγνωρισμένη, υπό το βάρος της κυριαρχίας των μεγάλων, παραδοσιακών σχολών του πεδίου της θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων, του ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού.

Σε μία εποχή αλληπάλληλων κρίσεων, η οντότητα και η ταυτότητα των σχέσεων των διεθνών δρώντων βρίσκονται ενώπιον κρίσιμων προκλήσεων, όπου η διεθνής πολιτική, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, χαρακτηρίζεται από μια αλλαγή στην κατανομή ισχύος και την ανάδυση νέων παγκόσμιων δρώντων και νέων ανταγωνισμών, γεγονός που υποδηλώνει μια κρίση της φιλελεύθερης διεθνούς τάξης και ένα απρόβλεπτο πολιτικό περιβάλλον. Μέσα σε αυτό το, εν πολλοίς αχαρτογράφητο και κατακερματισμένο, διεθνές σύστημα και εν μέσω ιστορικών διαψεύσεων περί ειρήνης και ανάπτυξης μέσω της παγκοσμιοποίησης και περί τέλους της ιστορίας- με τις αγορές να έχουν κυριαρχήσει επί της πολιτικής διαδικασίας, τον καπιταλισμό αποσυνδεδεμένο από τη δημοκρατία, τον εθνικισμό να επιστρέφει δυναμικά, το δημοκρατικό έλλειμμα να βαθαίνει, το χάσμα Βορρά - Νότου να εκφράζεται σε κάθε πεδίο της κοινωνικής και πολιτικής ζωής και το ψευδεπίγραφο τελολογικό πρόταγμα του "δεν υπάρχει εναλλακτική"- οι υπερβατικές αναλύσεις που ερμηνεύουν τον κόσμο ως αναλλοίωτο ή αμετάβλητο, έχουν φτάσει στα οντολογικά και επιστημολογικά τους όρια, καθώς περιορίζουν τις δυνατότητες αλλαγής στην παγκόσμια πολιτική, ενισχύουν τις υπάρχουσες διαμορφώσεις ισχύος, οι οποίες μπορεί να επιβάλλουν ηγεμονική κυριαρχία στο πλαίσιο της παρούσας παγκόσμιας τάξης, και αμφισβητούν ευθέως τη διεθνή νομιμότητα. Η παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρεί, εκκινώντας από μία κριτική ρεαλιστική θεώρηση της διεθνούς θεωρίας να εξετάσει τις εσωτερικές ασυνέπειες και αντιφάσεις του διεθνούς συστήματος και, ιδίως, τον ενδημικό μηχανισμό παραγωγής ανισοτήτων, καταπίεσης και ηγεμονίας εντός της έννοιας της ισχύος, διερευνώντας την ύπαρξη συστατικών, διαπλαστικών ορμών ανάδυσης ενός νέου διεθνούς συστήματος, πιο συμμετρικού και ισόρροπου και μιας νέας διεθνούς θεσμικής αρχιτεκτονικής συνεργασίας και αμοιβαίας ωφέλειας. Η εργασία προτείνει την επανασύσταση και ανανοηματοδότηση της έννοιας της ισχύος στο πεδίο της επιστημολογίας των Διεθνών Σχέσεων, μέσω της αποκάλυψης των σχέσεων εξουσίας σε κάθε διάδραση κρατικών και μη κρατικών δρώντων στο διεθνές σύστημα, της ύπαρξης αδιέξοδων νομοτελειακών κανονικότητων και του εργαλειακού/ διοικητικού ανορθολογισμού του διεθνούς συστήματος και της ανάδειξης μορφών θεωρητικοποίησης προς την κατεύθυνση της αλλαγής και της δυνατότητας ύπαρξης προοπτικών απαλλαγμένων από τα παρόντα πρότυπα ηγεμονικής εξουσίας και ανισότητας.

Εκκινώντας από τις αρχές της αιώνιας ειρήνης του Kant και έχοντας ως κομβικά σημεία τις θεωρητικές συμβολές των Cox και Linklater, η εργασία αυτή αναζητά τις δυνατότητες μιας χειραφετικής θεώρησης και μιας αναστοχαστικής κατανόησης της διεθνούς θεωρίας, ενάντια στις θετικιστικές και αποδιαιρθρωμένες ορθόδοξες θεωρήσεις του πεδίου, οι οποίες υποκρύπτουν πώς κυρίαρχες ιστορικές δυνάμεις ενδυναμώνουν πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά ορισμένους δρώντες και δημιουργούν ένα πολύπλοκο σύστημα κοινωνικών ταυτοτήτων, κρατών και παγκόσμιων τάξεων. Χωρίς να παραβλέπει τις αδυναμίες και τους περιορισμούς

της κριτικής θεωρίας, η εργασία επιχειρεί να αναδείξει τις κανονιστικές δυνατότητες για τη χειραφέτηση των κοινωνικών δρώντων και την αλλαγή στη συμπεριφορά και τον χαρακτήρα των διεθνών σχέσεων.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΟΛΕΝΤΑΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο
antcorf@yahoo.com*

Προσεγγίζοντας την τυπολογία των μεσαίων δυνάμεων με βάση τη θεωρία των ρόλων

Οι μελέτες για τις μεσαίες δυνάμεις έχουν γνωρίσει άνθιση ιδίως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την επακόλουθη άνοδο ενός ευρέος φάσματος μη δυτικών κρατών, καθώς και την αυξανόμενη σημασία των περιφερειών (regions) και των περιφερειακών δυνάμεων. Ταυτόχρονα, έχει επισημανθεί ότι εξακολουθεί να επικρατεί σύγχυση όσον αφορά τον ορισμό του σε τι συνίσταται η μεσαία δύναμη. Οι τρέχουσες προσεγγίσεις ταξινομούνται συνήθως σε τρεις ομάδες, τις "υλιστικές (θεσιακές/ positional)", τις "συμπεριφορικές" και τις "ιδεολογικές". Η προσέγγιση που προτείνεται εδώ συνδυάζει ιδέες από πρόσφατες εργασίες του Κινέζου μελετητή των διεθνών σχέσεων Ding Gong και μια εκδοχή της θεωρίας των ρόλων που τους θεωρεί ως σύνθετες έννοιες. Σύμφωνα με τον Ding Gong, τα κράτη χωρίζονται σε έξι κατηγορίες: υπερδυνάμεις, μεγάλες δυνάμεις, ισχυρά κράτη μεσαίας βαθμίδας ("μεσαίες δυνάμεις" οι οποίες διακρίνονται περαιτέρω σε "ανεπτυγμένες" και "ανερχόμενες"), κοινά κράτη, μικρά κράτη και κράτη-παρίες. Οι ρόλοι που μπορούν να διαδραματίσουν οι διεθνείς δρώντες χωρίζονται σε "μακρο-ρόλους" και "μικρο-ρόλους". Το να είσαι μεσαία δύναμη θεωρείται στη συνέχεια ότι είναι ένας τύπος "μακρο-ρόλου" που τα κράτη με τις κατάλληλες ικανότητες και ιδεολογία μπορούν να αποφασίσουν να ασκήσουν και, στην περίπτωση των αναδυόμενων μεσαίων δυνάμεων, χαρακτηρίζεται από υψηλότερο βαθμό αυτονομίας έναντι των μεγάλων δυνάμεων, ιδίως σε περιοχές που δεν χαρακτηρίζονται από τη (γεωγραφική) παρουσία μιας περιφερειακής μεγάλης δύναμης, όπως η Μέση Ανατολή. Υποστηρίζεται επίσης ότι η αναδυόμενη δομή του διεθνούς συστήματος, η οποία περιγράφεται ως μια μορφή μη ισορροπημένου διπολισμού μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κίνας και τη σχετική μείωση της επιρροής των μεγάλων δυνάμεων, παρέχει πρόσφορο έδαφος για την ανάδυση νέων μεσαίων δυνάμεων. Υποστηρίζεται η άποψη ότι η θεωρία των ρόλων μπορεί να αναλύσει τόσο τους συστημικούς όσο και τους εγχώριους παράγοντες που επηρεάζουν την ανάδυση των μεσαίων δυνάμεων με περιγραφική και ερμηνευτική επάρκεια. Το προτεινόμενο μοντέλο χρησιμοποιείται στη συνέχεια για να περιγράψει με συντομία τις πορείες των μεσαίων δυνάμεων σε διάφορες περιοχές: της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή, της Ουκρανίας στην Ανατολική Ευρώπη, του Πακιστάν στη Νότια Ασία, καθώς και μεσαίων δυνάμεων στη Νοτιοανατολική Ασία. Αυτή η συγκριτική προσέγγιση δείχνει ότι ο τύπος της περιοχής, η παρουσία μιας μεγάλης δύναμης στην ίδια περιφέρεια και οι σχέσεις μεταξύ αυτής και της μεσαίας δύναμης είναι σημαντικές για τον καθορισμό του τρόπου με τον οποίο ένα κράτος μπορεί να ενεργοποιήσει το ρόλο της μεσαίας δύναμης.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΔΡΑΚΟΥΛΑΡΑΚΟΣ

Διευθυντής έκδοσης ΚΕΜΜΙΣ
stavros.drakoularakos@cemmis.edu.gr

Η πρωτοβουλία στη Μέση Ανατολή: καταλύτης εξελίξεων στο διεθνές σύστημα

Η ισορροπία ενός συστήματος βασίζεται στη συναίνεση των μερών του για τη διατήρησή του. Οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και η πολιτική των ΗΠΑ στην περιοχή τα προηγούμενα έτη οδήγησαν στην υποβάθμιση του κύρους της Ουάσιγκτον ως ηγέτιδας δύναμης του μεταψυχροπολεμικού κόσμου, όπως και ως ηθικού αστυφύλακα του διεθνούς συστήματος. Η μερική απόσυρση των ΗΠΑ από την περιοχή σε συνέχεια των αραβικών εξεγέρσεων και της δράσης του Ισλαμικού Κράτους, δημιούργησε το έναυσμα για τη διαμόρφωση μιας νέας περιφερειακής καθεστenuκίας τάξης, όπου παλαιοί και νέοι παίκτες ανταγωνίζονται και συνεργάζονται προς εύρεση μιας ικανοποιητικής ισορροπίας συμφερόντων. Έτσι, παραδοσιακοί παίκτες της περιοχής, όπως η Σαουδική Αραβία, χαράσσουν δυναμικότερη εξωτερική πολιτική, ενώ εμφανίζεται η Κίνα με προοπτική μετατροπής της αρχιτεκτονικής ασφαλείας του διεθνούς συστήματος.

Στο άρθρο θα αναλυθεί η μεταβαλλόμενη σημασία της Μέσης Ανατολής στη χάραξη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν οι προσπάθειες ανέλιξης σε πρωταγωνιστική θέση των ΗΑΕ και της Σαουδικής Αραβίας στο Μαγκρέμπ και στη Συρία. Παράλληλα, θα δοθεί έμφαση στις διπλωματικές πρωτοβουλίες της Κίνας στην περιοχή με επίκεντρο τις σχέσεις Τεχεράνης-Ριάντ. Τέλος, θα αναδειχθεί η προσπάθεια συσπείρωσης μιας νέας ανταγωνιστικής τάξης πραγμάτων, με γνώμονα τη συμμετοχή νέων μεσανατολικών κρατών-μελών στις χώρες BRICS και τον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης.

ΜΑΡΙΑ ΜΕΡΜΗΓΚΑ

Υποψήφια Διδάκτορας
mariatsoka12@hotmail.com

Προβληματισμοί ως προς το σύγχρονο Διεθνές Σύστημα

Η άποψη πως ο μεταψυχροπολεμικός κόσμος έδωσε τη σκυτάλη σε ένα πολυπολικό Διεθνές Σύστημα είναι στις μέρες μας ευρέως διαδεδομένη. Αρκετοί ισχυρίζονται για την ακρίβεια, ότι βρισκόμαστε σε φάση μετάβασης προς αυτό αλλά πως έχουμε ξεκινήσει εδώ και καιρό να βλέπουμε και να ζούμε κάποια από τα χαρακτηριστικά του.

Ωστόσο, αν θελήσει κανείς να διεξάγει μια πιο λεπτομερή έρευνα, θα έρθει αντιμέτωπος με κάποιες διαπιστώσεις: 1. Η αρθρογραφία αναφορικά με το θέμα είναι περιορισμένη, 2. οι συγκρίσεις γίνονται με βάση συγκεκριμένους επαναλαμβανόμενους και περιοριστικούς δείκτες, 3. ως πόλοι λαμβάνονται υπόψη συχνά διαφορετικοί πρωταγωνιστές του Διεθνούς Συστήματος, 4. δεν υπολογίζονται ανυπέρβλητα εμπόδια που υποσκάπτουν την τέλεση και ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας, 5. έχει υποβιβαστεί εν γένει το νόημα του role player.

Η αποδυνάμωση των ΗΠΑ που συντελέσθηκε μετά τη δεκαετία του 1990, μετά και τις αποτυχημένες επεμβάσεις σε Αφγανιστάν και Ιράκ, η οικονομική κρίση μέχρι και η πολιτική πώλωση επί διακυβέρνησης Τραμπ αρκούν για να ερμηνεύσουν την υποχώρηση της πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ; Η ταυτόχρονη οικονομική άνοδος που κατέγραψε αυτά τα χρόνια η Κίνα, η Ρωσία ή κάποιες χώρες της ΕΕ ερμηνεύουν ασφαλώς το φαινόμενο;

Εύλογο είναι, ως εκ τούτου, το ερώτημα, τί είναι αυτό που καθιστά ένα σύστημα πολυπολικό και

υπάρχουν χώρες που πληρούν όλες αυτές τις προϋποθέσεις για να αποτελούν λιγότερο ή περισσότερο ισότιμα τους κυρίαρχους του παιχνιδιού; Μήπως έχουν επινοηθεί και άλλοι όροι για τη σημερινή υφιστάμενη κατάσταση και αν ναι, τι αντιπροσωπεύουν; Ακόμη, δε, αν δεχτούμε πως βρισκόμαστε σε μετάβαση, τι χρονικό ορίζοντα θα πρέπει να αναμένουμε για την ολοκλήρωσή της διαδικασίας αυτής; Με άλλα λόγια, αν ξέρουμε ή έστω υποψιαζόμαστε το τί έρχεται, τώρα τί ακριβώς ζούμε;

ΝΙΚΟΣ ΜΕΤΑΞΙΔΗΣ

*Ε.Δ.Ι.Π., Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
nmetaxid@hua.gr*

Η ελληνική παρουσία στη συνείδηση των Αφρικανών. Η περίπτωση του Καμερούν

Η ελληνική μετανάστευση στο Καμερούν υπερβαίνει χρονικά τον έναν αιώνα. Οι πρώτοι Έλληνες έφτασαν στη χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 1920 και εργάστηκαν σε μεγάλες ευρωπαϊκές εξαγωγικές εταιρείες, ήρθαν σε επαφή με το γηγενές στοιχείο, ίδρυσαν τις δικές τους μικρές ή μεγαλύτερες επιχειρήσεις (σε κωμπολεις και μεγαλύτερες πόλεις της χώρας), αξιοποίησαν τη διεθνή συγκυρία προκειμένου να επεκταθούν σε δραστηριότητες που άνοιξαν τους επιχειρηματικούς τους ορίζοντες, συνεισέφεραν στην εκβιομηχάνιση της χώρας που τους δέχτηκε, προσέλαβαν ντόπιους υπαλλήλους και εργάτες στους οποίους μετέδωσαν την τεχνογνωσία τους στο εμπόριο και τις οικονομικές συναλλαγές «δυτικού» τύπου, άφησαν το στίγμα τους με τη συμβολή τους στη διαμόρφωση του αστικού τοπίου συμπληρώνοντας την αποικιακή παρουσία των Γάλλων στον τομέα αυτό. Σήμερα η παρουσία τους είναι «εκεί» είτε ακόμα δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά, είτε τα έργα τους και η πρότερη παρουσία τους θυμίζουν ότι υπήρξαν. Στην εισήγησή μας θα επιχειρήσουμε να δείξουμε αυτό ακριβώς το στίγμα τους και πως αυτό αντανακλάται στη συνείδηση των Καμερουνέζων.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Α.3:

Οπτικές και Προεκτάσεις του Πολέμου στην Ουκρανία

ΗΛΙΑΣ ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

*Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
iltasopoulos@ymail.com*

Η εξωτερική πολιτική των επεμβάσεων: Η Ρωσία ως μείζονα χριστιανική δύναμη

Η εκμετάλλευση κοινωνικών, εθνοτικών και θρησκευτικών εντάσεων σε κομβικές γεωπολιτικές περιοχές αποτελεί ένα κεντρικό χαρακτηριστικό της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας τον εικοστό πρώτο αιώνα. Ακόμα κι αν η Ρωσία δεν έχει ως σκοπό την επανάκτηση των εδαφών της ΕΣΣΔ, έχει ξεκινήσει να εγείρει σοβαρές γεωπολιτικές απαιτήσεις απέναντι στα πρώην σοβιετικά κράτη, αλλά και σε περιοχές του κόσμου που δραστηριοποιούταν η Μόσχα. Άλλωστε οι οικονομικοί και πολιτικοί δεσμοί της διατηρήθηκαν, παρά τις κοσμογονικές αλλαγές της τελευταίας δεκαετίας του εικοστού αιώνα.

Σε αυτή τη ρωσική πρακτική, το καθεστώς του Βλαντιμίρ Πούτιν διεκδικεί την κληρονομιά μίας παραδοσιακής δύναμης του Χριστιανισμού, σε όσες περιοχές διαθέτει τη δυνατότητα να

ενεργεί ως προστάτιδα. Ο θρησκευτικός παράγοντας αποτελεί πλέον έναν πυλώνα της Ρωσίας του Βλαντιμίρ Πούτιν στο εσωτερικό, κι εξωτερικεύεται, μέσω των στρατιωτικών παρεμβάσεων της Μόσχας. Η προστασία των χριστιανικών πληθυσμών αναδεικνύεται με διάφορες μορφές ως κοινό στοιχείο των διεθνών παρεμβάσεων, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, από την Υπερδνειστερία, τη Γεωργία, έως την Ουκρανία και τη Συρία.

Η κατάρρευση του σοβιετικού αφηγήματος οδήγησε σε επανάκαμψη της θρησκευτικής δραστηριότητας στη ρωσική επικράτεια. Η εκμετάλλευση του θρησκευτικού παράγοντα σταδιακά απέκτησε πολιτικές διαστάσεις στο εσωτερικό και άρχισε να επηρεάζει ποικιλοτρόπως τις παρεμβάσεις της Ρωσίας, τόσο στο εγγύς εξωτερικό της, όσο και σε περιοχές που παραδοσιακά ενέτασσε στη σφαίρα επιρροής της.

Η Μόσχα βέβαια προσπαθεί να εκμεταλλευτεί στο έπακρο το μεγάλο πλεονέκτημα που της προσφέρει η γεωγραφία, για να αυξήσει τη διεθνή επιρροή και τη συνολική ισχύ της. Η Υπερδνειστερία, η Νότια Οσετία και η Αμπχαζία ήταν αυτόνομες περιοχές εντός της Γεωργίας, αλλά με σημαντική αυτοδιοίκηση, που η Ρωσία υποστήριζε τις αποσχιστικές τάσεις αυτών των περιοχών, ενισχύοντας τις εθνικές και πολιτικές διαμάχες. Η Ουκρανία ανέκαθεν αποτελεί μία περιοχή που το Κρεμλίνο θεωρεί δικής της αρμοδιότητας και δεν δέχεται την επέκταση της επιρροής της Δύσης, όπως διαφάνηκε από την ένοπλη επιχείρηση στην Κριμαία το 2014. Η εισβολή του 2022 επιβεβαίωσε πως η Μόσχα, ως κληρονόμος της Σοβιετικής Ένωσης, θεωρεί την Ουκρανία σαν εσωτερική της υπόθεση. Η ρωσική επέμβαση στη Συρία αποτέλεσε μία σημαντική δοκιμή για τις ρωσικές δυνατότητες να επιβάλει τις επιθυμίες της, στη σφαίρα επιρροής της.

Η εισήγηση θα εστιαστεί στο πρότυπο διεθνούς επέμβασης, όπως προωθείται, διαμορφώνεται και επιβάλλεται από τη Ρωσία, με τις δυνατότητες που της δίνει η θέση της στην Ευρασία. Παράλληλα, θα εξεταστούν οι πολιτικές διαστάσεις των θρησκευτικών παραγόντων στην πραγματοποίηση των διεθνών επεμβάσεων της Ρωσίας, μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την ανάδυση ενός νέου συγκεντρωτικού καθεστώτος στη Μόσχα.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
aloik1990@gmail.com*

Η Ελληνική Ακροδεξιά και ο Πόλεμος στην Ουκρανία

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου 2022 σχεδόν άμεσα έχασε τον χαρακτήρα μίας τοπικής σύγκρουσης. Από την πρώτη στιγμή χαρακτηρίστηκε ως ένας πόλεμος της Ρωσίας ενάντια στην Δύση, παρά το γεγονός ότι η Ουκρανία δεν ανήκει σε κάποιον από τους δυτικούς οργανισμούς. Έτσι, οι κομματικές οικογένειες της Ευρώπης έπρεπε να πάρουν θέση χωρίς περιστροφές, με την ανέγερση ακόμα και ορισμένων επί μέρους αντιρρήσεων σχετικά με την συνολική καταδίκη της Ρωσίας να αντιμετωπίζεται με καχυποψία, κάτι που είδαμε έντονα στην Ελλάδα με τα κοινοβουλευτικά κόμματα της Αριστεράς.

Η ελληνική ακροδεξιά σε κάθε της έκφανση, από τις mainstream μέχρι τις περιθωριακές, αντιμετώπισε την κατηγορία της «ρωσοφιλίας» ή ακόμα και του «αντιδυτικισμού». Βασισμένοι στην στάση της ακροδεξιάς κυβέρνησης Όρμπαν της Ουγγαρίας ή την καταψήφιση της αποστολής οπλισμού στον ουκρανικό στρατό εκ μέρους του ακροδεξιού AfD στην Γερμανία, πολλοί έσπευσαν να χαρακτηρίσουν την ακροδεξιά σε κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης περίπου ως "βραχίονα της Ρωσίας".

Κατά πόσο όμως αυτές οι κατηγορίες είναι έγκυρες; Αρκεί η διαφοροποίηση από την επίσημη στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (επιμέρους ή πιο συνολική) για να σταθούν; Η αλλαγή στάσης

πάνω στο θέμα που παρατηρήθηκε από το ιταλικό ακροδεξιό κόμμα Fratelli d'Italia πριν και μετά την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας δείχνει ότι υπάρχουν κι άλλοι παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψιν.

Αυτά, όπως είναι λογικό, ισχύουν και για την περίπτωση της Ελλάδας. Μέσα από τον συνολικότερο πολιτικό λόγο αλλά και την αρθρογραφία του κόμματος της Ελληνικής Λύσης (ως το μόνο κόμμα της Ακροδεξιάς που βρισκόταν στο Κοινοβούλιο την περίοδο που ξεκίνησε η εισβολή) από την μία και των ομάδων της Φασιστικής Ακροδεξιάς από την άλλη, θα επιχειρηθεί η αποκρυπτογράφηση της ακριβούς στάσης τους συνολικά απέναντι τόσο στην Ρωσία όσο και στην Δύση.

ΠΑΥΛΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ
ΕΔΙΠ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
serapavl@uom.edu.gr

Μια παράλληλη σύγκρουση: όψεις της θρησκευτικής και ιδεολογικής διάστασης του πολέμου στην Ουκρανία

Στην εισήγηση μου θα εστιάσω με μια ιδιαίτερη πτυχή του πολέμου μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας. Πρόκειται για την παράλληλη σύγκρουση που εξελίσσεται στο θρησκευτικό πεδίο. Στο πρώτο μέρος της εισήγησης θα αναφερθώ στην κατάσταση, όπως αυτή ήταν διαμορφωμένη κατά το ξέσπασμα του πολέμου. Ειδικότερα, η ρωσική κυβέρνηση συνεργάστηκε στενά με τη ρωσική εκκλησία, προκειμένου να προωθήσει το ιδεολόγημα του Ρώσικου Κόσμου, που ευαγγελιζόταν την πνευματική ενότητα του σημαντικότερου τμήματος του μετασοβιετικού χώρου και το οποίο εξυπηρετούσε άριστα τις επιδιώξεις της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής στην Ουκρανία. Απέναντι σε αυτές τις προσπάθειες η Ουκρανία αντέταξε την ενίσχυση της δικής της ανεξάρτητης ορθόδοξης ταυτότητας. Στο δεύτερο και σημαντικότερο μέρος της εισήγησης θα επικεντρωθώ στα όσα σημαντικά έγιναν, ιδιαίτερα από την ουκρανική πλευρά, στο πεδίο αυτό κατά τη διάρκεια του πολέμου. Αυτά αποσκοπούσαν όχι μόνο στον θρησκευτικό αλλά και στον ιδεολογικό απογαλακτισμό της Ουκρανίας από τη Ρωσία και ειδικότερα στην ενίσχυση της δικής της ταυτότητας έναντι της ρωσικότητας. Τέλος, θα αξιολογήσω τις εξελίξεις αυτές ως προς το τι σηματοδοτούν αφενός για την ουκρανική εθνική ταυτότητα και αφετέρου για το μεταπολεμικό ηγετικό στάτους της Ρωσίας στον μετασοβιετικό χώρο.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΤΣΟΥΡΑΣ
Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
dimitrioskatsouras@gmail.com

Εμπλοκή και διαπλοκή πολιτικής και θρησκευτικής εξουσίας στο Ουκρανικό ζήτημα (αντιπαράθεση Μόσχας-Κιέβου)

Το "Ουκρανικό ζήτημα" έγινε ευρύτερα θέμα προς συζήτηση τελευταία, κυρίως εξαιτίας της στρατιωτικής εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία τον περασμένο Φεβρουάριο (2022). Ουσιαστικά πρόκειται για μία αναμενόμενη δύσκολη σχέση Μόσχας (Ρωσίας) και Κιέβου (Ουκρανίας) που, πέραν της βεβαρυμένης "προϊστορίας" της, προέκυψε κυρίως μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, την αποκοπή της Ουκρανίας (πρώην Σοβιετικής Δημοκρατίας) και τη δημιουργία του ανεξάρτητου Ουκρανικού Κράτους, το 1991. Η αντιπαράθεση προκλήθηκε

κυρίως από τη σταδιακή αποξένωση της Ουκρανίας, υπό τη νέα διακυβέρνησή της, από τη Ρωσία και τον προσανατολισμό του Ουκρανικού Κράτους προς τη Δύση, αλλά και την προοπτική ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ακόμη και τη συνεργασία της με τον αμυντικό στρατιωτικό σχηματισμό του ΝΑΤΟ. Μια ιδιαίτερη, αλλά όχι μεμονωμένη ή αμελητέα σε επίδραση και συνέπειες, πτυχή και παράμετρος της αντιπαράθεσης Μόσχας - Κιέβου είναι και το παράλληλα δημιουργημένο εκκλησιαστικό ζήτημα από τη συγκρότηση μιας νέας Εκκλησιαστικής Διοικήσεως στην Ουκρανία, με την πρωτοβουλία και συνδρομή του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης, η οποία πυροδότησε σε εκκλησιαστικό επίπεδο τη διάρρηξη (και) των διαχρονικών εκκλησιαστικών δεσμών Μόσχας-Κιέβου. Αυτής της παραμέτρου οι διαστάσεις φαίνονται να είναι σημαντικές, ιδιαιτέρως όταν διαπιστώνεται (και) σε αυτό το πεδίο, η εμπλοκή και διαπλοκή, έβραν των αντιπαρτιθέμενων Κρατών και Εκκλησιών, και "τρίτων" πολιτικών δυνάμεων και παραγόντων, επιβεβαιώνοντας μία διευρυμένη διαπλοκή και αλληλεπίδραση πολιτικής και θρησκευτικής εξουσίας.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΛΟΥΖΙΩΤΗΣ

*Πρόεδρος Επιμελητηρίου Κορίνθιας
president@korinthiacc.gr*

Οι Οικονομικές Επιπτώσεις του Πολέμου στην Ελλάδα

Η απρόκλητη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, αποκαλούμενη ως «ειδική στρατιωτική επιχείρηση» από την πλευρά της Ρωσίας, ξεκίνησε στις 24 Φεβρουαρίου 2022 ως αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης διαμάχης για τον έλεγχο εδαφών. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι ο πόλεμος έχει ήδη προκαλέσει τεράστιες απώλειες ανθρώπινων ζωών και καταστροφές σε όλα τα επίπεδα πρωταρχικά για την Ουκρανία. Η σύγκρουση αυτή ωστόσο, εκτός του ότι επανέφερε τη σκιά του πολέμου στην Ευρώπη, έχει εντείνει τις προκλήσεις για τη παγκόσμια οικονομική σταθερότητα.

Στην τοποθέτησή μου θα ήθελα να αναφερθώ συγκεκριμένα στις οικονομικές επιπτώσεις του πολέμου στη χώρα μας.

Αρχικά, ο πόλεμος αυτός επηρέασε τις τιμές ενέργειας και την ασφάλεια του εφοδιασμού. Οι τιμές των καυσίμων αυξήθηκαν σε πρωτοφανή επίπεδα δοκιμάζοντας τις επιχειρήσεις, οι οποίες κλήθηκαν να λειτουργήσουν σε ένα εξαιρετικά αβέβαιο περιβάλλον. Η απεξάρτηση από το ρωσικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο είναι μια δύσκολη εξίσωση και μέχρι και σήμερα συμπαρασύρει το κόστος ενέργειας προκαλώντας ζητήματα βιωσιμότητας για πολλές επιχειρήσεις αυξάνοντας το κόστος όλων των αγαθών. Ας μην ξεχνάμε σε αυτό το σημείο, πως οποιοδήποτε μέτρο λαμβάνεται για συγκράτηση των τιμών ενέργειας, ενώ είναι θετικό για πολίτες και επιχειρήσεις, στην ουσία προέρχεται από πόρους είτε εθνικούς είτε ευρωπαϊκούς που θα μπορούσαν να διοχετευθούν σε άλλους τομείς της οικονομίας. Η Ευρώπη καλείται και πρέπει να βρει νέες πηγές φθηνής ενέργειας τάχιστα ώστε να επιστρέψει η ενεργειακή ασφάλεια για όλες και όλους.

Έπειτα, υπάρχει άμεση σύνδεση του πολέμου με την επισιτιστική ασφάλεια και την οικονομική προσιτότητα των τροφίμων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση διατείνεται πως ζήτημα διαθεσιμότητας τροφίμων, ζωοτροφών και λιπασμάτων δεν θα υπάρξει στις χώρες της Ένωσης λόγω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Ωστόσο, η μείωση εισαγωγών σιταριού, αραβοσίτου, αλεύρων και άλλων πρώτων υλών από την Ουκρανία λόγω του πολέμου, έχει ως επίπτωση την αύξηση των τιμών στη βιομηχανία τροφίμων και των ζωοτροφών. Ο πληθωρισμός στα τρόφιμα καταγράφει συνεχώς νέα αρνητικά ρεκόρ, ενδεικτικά ο πληθωρισμός στα φρούτα τον Ιούλιο ανήλθε σε 19,2% σε ετήσια βάση που ήταν η 3η υψηλότερη αύξηση στην ΕΕ, ενώ 15,4% ήταν οι τιμές των

λαχανικών και αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση το πώς θα αντιμετωπιστεί και πως οι τιμές θα επιστρέψουν σε φυσιολογικά επίπεδα. Σε συνδυασμό με τις καταστροφές στην ελληνική αγροτική παραγωγή λόγω ακραίων καιρικών φαινομένων, είναι πασιφανές ότι η ελληνική οικογένεια δοκιμάζεται ως προς την εξασφάλιση μιας πλήρους και ορθής διατροφής για τα ενήλικα μέλη της αλλά πρωτίστως για τα παιδιά.

Τέλος, αν κανείς υπόψη την έτσι κι αλλιώς μικρή αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών της Ελλάδος σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη αλλά και το βάρος πολλών επιχειρήσεων από το πρόσφατο παρελθόν τους που προσπαθούσαν να εξέλθουν από την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της πιο πρόσφατης υγειονομικής κρίσης, αντιλαμβανόμαστε όλοι ότι οι συνέπειες του πολέμου μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας δημιουργούν ένα πολύ αρνητικό οικονομικό περιβάλλον. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον είναι αναγκαίο να αναζητηθούν νέες καινοτόμες λύσεις με τα μέσα που διαθέτουμε αλλά και μέσω νέων συνεργασιών, ώστε να επιστρέψει η οικονομική σταθερότητα τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Α.4:

Οικονομία και Ανάπτυξη στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση: σε Αναζήτηση Νέων Μοντέλων και Πολιτικών

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΚΟΛΥΡΗΣ
 ΚΕΔΕΠΟΔ, SOCIALDOO
 pkakolyr@yahoo.com

Ξαναβρίσκοντας τις χαμένες δυνάμεις της Ευρώπης με την ανάδειξη και αξιοποίηση της «μη τυπικής αριστείας»

Σε μια περίοδο κατά την οποία η πορεία της ΕΕ σηματοδοτείται από την απώλεια της ανταγωνιστικότητάς της στο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον, αλλά και την ταυτόχρονη αναζήτηση της στρατηγικής της αυτονομίας, με βάση και τα νέα γεωπολιτικά δεδομένα, η αναζήτηση του ταλέντου αποτελεί μια στρατηγική πρόκληση για την Ένωση.

Η απώλεια ταλέντου σε σχέση με σημαντικούς διεθνείς δρώντες (ΗΠΑ, Ινδία, Κίνα κ.α.) αποτελεί μια πραγματικότητα η οποία δεν έχει μόνο οικονομικές επιπτώσεις, αλλά και κοινωνικές και κατά συνέπεια πολιτικές. Φτάνει να επηρεάζει τη διεθνή θέση, την ανταγωνιστικότητα αλλά και την επιρροή της Ένωσης σ' έναν κόσμο που εξελίσσεται δυναμικά με καταλύτη τις εφαρμογές της 4ης Βιομηχανικής Επανάστασης.

Στην προτεινόμενη εισήγηση θα τεκμηριωθούν οι εν θέματι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΕΕ, κυρίως όμως θα προταθεί μια νέα προσέγγιση με την ανάδειξη και αξιοποίηση της «μη τυπικής αριστείας». Θα περιγράψουν οι τρόποι με τους οποίους η ΕΕ ως σύνολο, αλλά και τα κράτη μέλη ως μονάδες καλούνται να ενσωματώσουν τη διαφορετικότητα και να δώσουν νέες ευκαιρίες με περισσότερη ευελιξία, με εντονότερο προσανατολισμό στο αποτέλεσμα και λιγότερο στη τυποποιημένη διαδικασία. Να κοιτάξουν δηλαδή το ταλέντο όχι με το μικροσκόπιο αλλά με ευρυγώνιο φακό. Πρόκειται για μια καινοτόμο - out of the box αντίληψη για την ανάκτηση των «χαμένων δυνάμεων» της ΕΕ στον διεθνή ανταγωνισμό ταλέντου που μπορεί να καθορίσει τη συνολική της πορεία και τη στρατηγική της αυτονομία.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΡΙΕΜΑΔΗΣ
Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
thkriemadis@yahoo.com

Νέο μοντέλο βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης: Το Παγκόσμιο Μοντέλο Πνευματικής Ηγεσίας

Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η παρουσίαση του Παγκόσμιου Μοντέλου Πνευματικής Ηγεσίας (Global Spiritual Leadership Model) το οποίο εστιάζει στην ανάπτυξη των παρακάτω παραγόντων:

1. Ανάπτυξη μιας πνευματικής οργανωσιακής κουλτούρας που βασίζεται στα ακόλουθα σημεία:
  - (α) Ανθρωπιστικές και ηθικές αξίες (π.χ. σεβασμός για τους ανθρώπους - όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, ασυμβίβαστη ακεραιότητα, συνεχής βελτίωση),
  - (β) Διοίκηση βάσει Αρχών-Αξιών,
  - (γ) Οργανωσιακές πολιτικές που ενδυναμώνουν τους ανθρώπους να ενεργούν και δημιουργούν ένα υγιές εργασιακό κλίμα,
  - (δ) Στρατηγική Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ), και
  - (ε) Οργανωσιακή επίδοση: Αποτελέσματα για την ικανοποίηση όλων των ενδιαφερομένων μερών (πελάτες, εργαζόμενοι, μέτοχοι, προμηθευτές, τοπικές κοινότητες κ.λπ.).

(Οι προαναφερθέντες παράγοντες -από το α έως το ε- είναι απαραίτητοι για την ανάπτυξη μιας Πνευματικής Οργανωσιακής Κουλτούρας σε μια επιχείρηση ή έναν οργανισμό και ουσιαστικά αποτελούν τη διαδικασία Πνευματικής Μεταμόρφωσης μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού).

Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα:

2. Ικανοποίηση των εργαζομένων: Οι εργαζόμενοι και τα στελέχη που είναι ευτυχημένοι και ικανοποιημένοι θα έχουν υψηλότερη παραγωγικότητα και υπερηφάνεια για την εργασία τους, υψηλότερο ηθικό, υψηλότερη δέσμευση και αφοσίωση στην επιχείρηση, υψηλότερη δημιουργικότητα και καινοτομία, υψηλότερη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, και αυξημένο προσανατολισμό προς τον πελάτη και την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα:

3. Ικανοποίηση και αφοσίωση των πελατών: και συνεπώς υψηλότερο ποσοστό διατήρησης πελατών καθώς και προσέλκυση νέων πελατών.

Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα:

4. Αύξηση του μεριδίου αγοράς και των εσόδων (αν η επιχείρηση καταφέρει να διατηρήσει τα έξοδα υπό έλεγχο και να μειώσει τα λειτουργικά έξοδα, τότε μπορεί να αυξήσει και τα κέρδη της).

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΖΑΓΚΑΡΑΚΗΣ

*Διδάσκων, Πανεπιστήμιο Κρήτης
sttvaz@yahoo.gr*

Συνεισηγητές:

ΜΙΧΑΗΛ ΜΕΛΙΔΗΣ

*Λέκτορας, Πανεπιστήμιο Exeter
m.melidis@exeter.ac.uk*

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Κρήτης
papadakn@uoc.gr*

Δείκτης κοινωνικής ευαλωτότητας για την Ελλάδα και προκλήσεις για την κοινωνική πολιτική στην εποχή των αλληπάλληλων κρίσεων (2008-2022)

Παρόλο που η έννοια της ευαλωτότητας (vulnerability) μελετάται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια τόσο από τις επιστήμες του περιβάλλοντος όσο και από εκείνες των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών σε μεγάλο βαθμό παραμένει ένας γενικός και εύπλαστος όρος συνοδευόμενος από πλειάδα διαφορετικών ερμηνειών. Παρότι στην αγγλική γλώσσα χρησιμοποιείται μόνο ο όρος vulnerability, στην ελληνική μεταφράζεται τόσο ως ευαλωτότητα όσο και ως ευπάθεια. Η πρώτη έννοια σχετίζεται με τον κίνδυνο ένα άτομο ή μια κοινωνική ομάδα να περιέλθει σε μειονεκτική κατάσταση ενώ η δεύτερη με το βίωμα της κατάστασης αυτής. Εν προκειμένω, η έννοια της ευαλωτότητας έχει τις ρίζες της στις μελέτες του κλίματος, της ασφάλειας των τροφίμων και των φυσικών καταστροφών, μεταφέροντας την ιδέα της ευαισθησίας στον κίνδυνο ή την ισχυρή πιθανότητα απώλειας της ζωής ή φυσικής βλάβης. Ενδεικτικά, η έννοια εμφανίζει μια σημαντική εννοιολογική ποικιλομορφία στη διεθνή βιβλιογραφία ενώ διαμορφώνεται από μια σειρά παραγόντων, συχνά με αποκλείουσες διαστάσεις.

Εστιάζοντας στην έννοια της κοινωνικής ευαλωτότητας, παρόλο που υπάρχει σχετικά περισσότερη σαφήνεια, εντούτοις διαπιστώνονται διαφορετικές διαστάσεις και εστιάσεις. Αρχικά, μπορεί να δοθεί έμφαση στην αιτιολογία ή τα χαρακτηριστικά του κινδύνου και η ευαλωτότητα μπορεί να κατανοηθεί τόσο ως κοινωνική αντίδραση όσο και ως βιοφυσικός κίνδυνος. Η πλειονότητα της βιβλιογραφίας υποδεικνύει ότι η κοινωνική ευαλωτότητα σχετίζεται με την ανικανότητα ατόμων, οργανισμών και κοινωνιών να προβλέπουν, αντιμετωπίζουν, αντιστέκονται και ανακάμπτουν από τις δυσμενείς επιπτώσεις που προκύπτουν από πολλαπλούς παράγοντες που επιτείνουν τα κοινωνικά προβλήματα.

Με βάση όλα τα προαναφερθέντα και λόγω του ότι μετά το 2008 αλληπάλληλες κρίσεις έχουν εντείνει τα κοινωνικά προβλήματα σε χώρες όπως η Ελλάδα, η μελέτη της κοινωνικής ευαλωτότητας οφείλει να ενισχυθεί διότι δύναται να αναδείξει τόσο τα προβλήματα όσο και τους τομείς στους οποίους οι παρεμβάσεις σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής είναι επιβεβλημένες. Στο πλαίσιο αυτό, η συγκεκριμένη μελέτη εστιάζει στην έννοια της ευαλωτότητας στην Ελλάδα από το 2008 μέχρι το 2022, ήτοι μια περίοδο εμφάνισης αλληπάλληλων κρίσεων, με σκοπό τη δόμηση ενός δείκτη που για πρώτη φορά θα μετρά το επίπεδο και την εξέλιξη αυτού του φαινομένου στην χώρα. Για τη δημιουργία του δείκτη, χρησιμοποιήθηκαν τρεις συγκεκριμένες ιεραρχικές διαστάσεις μεταβλητών-πυλώνες (απασχόληση, συνθήκες διαβίωσης και υγεία) που επιλέχθηκαν βάσει της σχετικότητάς τους, της αξιοπιστίας και της διαθεσιμότητάς τους από τη βάση δεδομένων της Eurostat. Οι μεταβλητές που επιλέχθηκαν περιγράφουν καταστάσεις ευαλωτότητας και διαθέτουν έναν κοινό τρόπο μέτρησης και καταγραφής για να διασφαλιστεί η συνοχή και η αξιοπιστία του δείκτη. Μέσω της δόμησης του δείκτη με την PCA (Principal Component Analysis) διαδικασία,

διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για μια πιο ακριβή μέτρηση της ευαλωτότητας κάτι που θα οδηγήσει σε πιο ασφαλή συμπεράσματα.

Τα αποτελέσματα της μελέτης αναδεικνύουν ότι κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και κορωνοϊού το επίπεδο της κοινωνικής ευαλωτότητας αυξήθηκε δραματικά ενώ παρά την πτώση των επιπέδων της μετά το 2016, παραμένει σε υψηλότερα επίπεδα από την εποχή πριν την οικονομική κρίση και αυξάνεται το 2022, γεγονός που αναδεικνύει την αναγκαιότητα παρεμβάσεων σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής για τη μείωση των κοινωνικών κινδύνων.

ΖΑΦΕΙΡΙΟΣ ΘΩΜΑΚΗΣ

*Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
zthomakis@uop.gr*

Συνεισηγητής:

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΡΘΥΜΟΣ

*Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
aparthym@uop.gr*

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ως ένα νέο μοντέλο επιχειρηματικότητας και η συμβολή τους στην τοπική ανάπτυξη

Η οικονομική κρίση, που άρχισε από τα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα και μετά επηρέασε σχεδόν ολόκληρη την υφήλιο, προκαλώντας αλλαγές σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο που απαιτούν την υιοθέτηση δυναμικών και βιώσιμων προτύπων ανάπτυξης. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις για παράδειγμα, αποτελούν μια μορφή επιχειρήσεων, που προτείνονται ως ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης επιχειρηματικότητας. Η Ελλάδα ήταν από τις χώρες που επηρεάστηκε αρκετά από την οικονομική κρίση. Η παρατεταμένη ύφεση που ξεκίνησε από το 2008 και συνεχίστηκε τη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα επηρέασε σημαντικά την απασχόληση όπου η καταλυτική της επίδραση φαίνεται από, ιδιαίτερα, από την μετανάστευση κυρίως νέων ατόμων τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό μέσα από την εγκατάλειψη των μεγάλων αστικών κέντρων και την αναζήτηση ευκαιριών απασχόλησης στην ύπαιθρο και στις αγροτικές περιοχές στις περιφέρειες της χώρας. Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό να αναδείξει το ρόλο των κοινωνικών επιχειρήσεων στην τοπική ανάπτυξη μέσα από τη μελέτη των κοινωνικών επιχειρήσεων (κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, φορείς ΚΑΛΟ, και αγροτικοί συνεταιρισμοί) ως μοχλών επίτευξης της τοπικής ανάπτυξης και της ενδυνάμωσης των τοπικών κοινοτήτων σε κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο.

Η εργασία αυτή έχει δύο βασικούς στόχους. Καταρχάς, σκοπεύει να συλλέξει την υφιστάμενη γνώση σχετικά με το θέμα μέσω μιας εκτενούς ανασκόπησης της βιβλιογραφίας, εξετάζοντας την ίδρυση, τη λειτουργία και την επίδραση που φαίνεται ότι έχουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην ενδυνάμωση και την ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων. Δεύτερον, αποσκοπεί στον καταγραφή της δυναμικής ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων και στον ρόλο τους στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης μέσω της ανάλυσης των πιο πρόσφατων δεδομένων. Και οι δύο αυτοί στόχοι είναι ζωτικής σημασίας για την πολιτική διαδικασία, καθώς η γνώση σχετικά με την ύπαρξη δυναμικών κοινωνικών επιχειρήσεων σε τοπικό επίπεδο και η δημιουργία βιώσιμων θέσεων απασχόλησης αποτελούν σημαντικά εργαλεία για το σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών και παρεμβάσεων σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων.

Λέξεις κλειδιά: Τοπική ανάπτυξη, κοινωνικές επιχειρήσεις, απασχόληση.

ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΡΕΚΚΑΣ

*Αν. Προϊστάμενος Δ/σης Υπουργείου Ανάπτυξης
rekkas_t@mindev.gov.gr*

**Πολιτικές για την ανάπτυξη στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση:
Η περίπτωση των Σημαντικών Έργων Κοινού Ευρωπαϊκού Ενδιαφέροντος**

Τα Σημαντικά Έργα Κοινού Ευρωπαϊκού Ενδιαφέροντος (ΣΕΚΕΕ) αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της Νέας Βιομηχανικής Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον πράσινο και ψηφιακό μετασχηματισμό και την ανθεκτικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας. Συνδέονται άμεσα με πολιτικές που αναπτύσσονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, το σχέδιο κανονισμού Net Zero Industry Act ή το σχέδιο κανονισμού European Chips Act. Πρόκειται για έργα με έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον τα οποία στοχεύουν στην ανάπτυξη καινοτόμων μεθόδων παραγωγής, επιπέδου τουλάχιστον state-of-the-art, με υποχρεωτική εφαρμογή των αποτελεσμάτων της έρευνας σε στάδιο πρώτης βιομηχανικής ανάπτυξης. Παράλληλα, αποτελούν ειδική κατηγορία κρατικών ενισχύσεων που συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, όπως καθορίζεται ρητά στο άρθρο 107 της ΣΛΕΕ. Τα ΣΕΚΕΕ εντάσσονται στο στενό πυρήνα της Νέας Βιομηχανικής Στρατηγικής της ΕΕ και στοχεύουν στην οικονομική ανάπτυξη, προωθώντας την υλοποίηση βιομηχανικών και παραγωγικών αλυσίδων αξίας. Στο πλαίσιο της πολύ-επίπεδης διακυβέρνησης που βασίζεται στην ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης, η υλοποίηση των ΣΕΚΕΕ ως βασικού πυλώνα της Νέας Βιομηχανικής Στρατηγικής της ΕΕ, δεν είναι αποτέλεσμα απλά της διακυβερνητικής συνεργασίας των κρατών-μελών της ΕΕ, αλλά πολύ περισσότερο της ανάπτυξης σχέσεων και συμμαχιών μεταξύ θεσμικών οργάνων της ΕΕ, εθνικών διοικήσεων και ερευνητικών ιδρυμάτων και φορέων του ιδιωτικού τομέα. Η εισήγηση σκοπεύει να αναδείξει το ρόλο των ΣΕΚΕΕ ως σύγχρονου εργαλείου πολιτικής για την οικονομική ανάπτυξη σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

**Συνεδρία Β.1:
Ελληνοτουρκικές σχέσεις: Διδάγματα από το παρελθόν,
προοπτικές για το μέλλον**

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΟΥΤΣΙΚΟΣ

*Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
giannis.nioutsikos@yahoo.gr*

**«Ας αρχίσει ο εν ειρήνη πόλεμος»: τα κίνητρα των ανταγωνιστικών
εξοπλισμών Ελλάδας-Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1866-1919**

«Ας αρχίσει ο εν ειρήνη πόλεμος: όπλα, τηλεβόλα, θωρηκτά». Η φράση αυτή αποτελούσε τον τίτλο του πρωτοσέλιδου άρθρου της εφημερίδας Χρόνος στις 13 Ιουνίου 1913 προτρέποντας το ελληνικό κράτος να αποκτήσει σύγχρονο πολεμικό υλικό προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς της Μεγάλης Ιδέας. Πράγματι, η πολεμική προπαρασκευή της Ελλάδας ήταν απαραίτητη για την προσαρμογή εδαφών της οθωμανικής επικράτειας στα οποία κατοικούσαν ελληνικοί πληθυσμοί. Από την άλλη πλευρά, η άνοδος των βαλκανικών εθνικισμών και η εμπλοκή των Μεγάλων Δυνάμεων με αυτούς αποτελούσε τη μεγαλύτερη απειλή για την ύστερη Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία

βρισκόταν αντιμετώπιση με εδαφικό ακρωτηριασμό. Επομένως, η διατήρηση και η υπεράσπιση της αυτοκρατορίας στην εποχή του σύγχρονου πολέμου απαιτούσε μεγάλο στρατό και ναυτικό εξοπλισμένα με προηγμένο οπλισμό. Ο σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να συνδυάσει τις πολιτικές, στρατιωτικές, οικονομικές και διπλωματικές πτυχές της πολεμικής προπαρασκευής προκειμένου να εξετάσει τους παράγοντες που γέννησαν και διατήρησαν τους ανταγωνιστικούς εξοπλισμούς μεταξύ Ελλάδας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε μία από τις περιόδους έντονης αντιπαλότητάς τους. Η παρούσα μελέτη υιοθετεί το θεωρητικό πλαίσιο των Barry Buzan και Eric Herring, το οποίο αποτελείται από τρία μη αλληλοσποκλειόμενα εξοπλιστικά κίνητρα. Το πρώτο κίνητρο είναι η τεχνολογική επιταγή, σύμφωνα με την οποία οι κυβερνήσεις είναι υποχρεωμένες να ακολουθούν την πρόοδο στην επιστήμη και την τεχνολογία, προκειμένου να διατηρούν το οπλοστάσιο των κρατών τους σύγχρονο. Το δεύτερο κίνητρο εστιάζει στους εσωτερικούς πολιτικούς παράγοντες και εξηγεί πώς οι πολιτικές ελίτ, οι ένοπλες δυνάμεις, ο λαός και η πολεμική βιομηχανία προωθούν την απόκτηση οπλισμού. Το τρίτο κίνητρο αφορά σε εξωτερικούς παράγοντες και ονομάζεται «δράση-αντίδραση». Στο αβέβαιο διεθνές περιβάλλον, τα κυρίαρχα κράτη επιζητούν ασφάλεια συγκεντρώνοντας όπλα, τροφοδοτώντας όμως κατ' αυτόν τον τρόπο την ανασφάλεια των άλλων κρατών. Ως αποτέλεσμα, οι αντίπαλοι εμπλέκονται σε έναν φαύλο κύκλο ανταγωνιστικών εξοπλισμών, προκειμένου να διατηρήσουν ή να ανατρέψουν το status quo. Συνολικά, η εισήγηση καλύπτει θέματα όπως η απόκτηση τυφεκίων και πυροβολικού της βιομηχανικής εποχής, η διασύνδεση μεταξύ της διαδικασίας εκσυγχρονισμού των ενόπλων δυνάμεων των δύο χωρών και της εγκαθίδρυσης σύγχρονων κρατικών θεσμών βασισμένων σε ευρωπαϊκά πρότυπα, καθώς και οι κούρσες ναυτικών εξοπλισμών κατά τις παραμονές και την επαύριο των Βαλκανικών Πολέμων. Εν κατακλείδι, η εισήγηση στοχεύει στην ανάλυση των κινήτρων της πολεμικής προπαρασκευής Ελλάδας - Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μέσω του συνδυασμού ιστορικών μεθόδων και θεωρητικών εργαλείων των διεθνών σχέσεων. Με άλλα λόγια, αποσκοπεί να προσφέρει μια νέα οπτική αναφορικά με τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, καθώς και να συμβάλλει στην κατανόηση του σύγχρονου φαινομένου των ελληνοτουρκικών ανταγωνιστικών εξοπλισμών. Η παρούσα εισήγηση βασίζεται στο ερευνητικό έργο «Ανταγωνιστικοί εξοπλισμοί και ένοπλες αντιπαραθέσεις: η περίπτωση της Ελλάδας και της Τουρκίας από το 1833 έως σήμερα» που υλοποιείται στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και χρηματοδοτείται από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.Ι.Δ.Ε.Κ.).

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΡΑΚΗΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
efkouts@yahoo.gr*

Ο εξοπλιστικός ανταγωνισμός Ελλάδος Τουρκίας από το 1955 μέχρι σήμερα και ο ρόλος του στην Ελληνοτουρκική διένεξη

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι η αποσαφήνιση του ερμηνευτικού μοντέλου που εξηγεί με τον πληρέστερο τρόπο τις εξοπλιστικές δαπάνες των δύο χωρών καθώς και την επιρροή που αυτοί έχουν στις μεταξύ τους σχέσεις. Η παρούσα εισήγηση βασίζεται στο ερευνητικό έργο «Ανταγωνιστικοί εξοπλισμοί και ένοπλες αντιπαραθέσεις: η περίπτωση της Ελλάδας και της Τουρκίας από το 1833 έως σήμερα» που υλοποιείται στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και χρηματοδοτείται από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.Ι.Δ.Ε.Κ.).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο
georgios.michalako@gmail.com*

Αναζητώντας σταθερά σημεία αναφοράς στις τελματωμένες ελληνοτουρκικές σχέσεις: οι «τελετές» για τους «μάρτυρες» (ŞEHİT) ως στοιχείο κατανόησης των κοινωνικών δυναμικών στο τουρκικό πλαίσιο αναφοράς

Η αντιμετώπιση της οποιασδήποτε «ρευσιτότητας» απαιτεί την εξεύρεση σταθερών σημείων αναφοράς. Και ως τέτοιο σημείο αναφοράς θεωρούμε ότι αποτελεί η σε βάθος κατανόηση των τρόπων που δημιουργούνται οι πολιτικές δυναμικές στην Τουρκία. Μία από τις εκδηλώσεις των τρόπων αυτών θεωρούμε ότι βρίσκεται στις «τελετές» για τους «μάρτυρες» (şehit) στρατιωτικούς που σκοτώθηκαν για την υπεράσπιση της «πατρίδας» και στα κρυμμένα νοήματα που επικοινωνούνται μέσω αυτών των τελετών.

Η διαδικασία υποδοχής και ταφής των φονευθέντων ή νεκρών από άλλες αιτίες στρατιωτικών αποτελεί ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του πλέγματος πάνω στο οποίο διαμορφώνονται οι σχέσεις πολιτών με το τουρκικό Κράτος. Η απόδοση του τίτλου «μάρτυρας», οποιαδήποτε και εάν είναι η αιτία θανάτου, οδηγεί σε υμνολόγια από τα ΜΜΕ, τους κρατικούς αξιωματούχους και τους συγγενείς τους αλλά και σε δημιουργία ειδικών σχετικών καταλόγων.

Η εισήγηση θα παρουσιάσει το πώς η προαναφερθείσα διαδικασία «τελετής» αποτελεί μια ιδιαίτερη μέθοδο για την παροχή αισθημάτων ενότητας, ταυτότητας και ασφάλειας στους Τούρκους πολίτες. Η δε ερμηνεία αυτής της διαδικασίας βασίζεται στην ανάλυση παραδειγμάτων από τα ΜΜΕ (έντυπα και οπτικοακουστικά) στη βάση ποσοτικής, ποιοτικής και συνδυαστικής ανάλυσης Λόγου και Συμβόλων με τελικό στόχο την ικνηλάτηση των τρόπων που μεταδίδεται η πραγματικότητα μέσα από τις αναπαραστάσεις της.

Λέξεις-κλειδιά: τελετή, μάρτυρας, στρατιωτικοί, πολίτες, Κράτος, ενοποιητικός, ταυτότητα, ασφάλεια.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
npapanas@polsci.duth.gr*

Η αλλαγή 'παραδείγματος' στη διαχείριση των ελληνοτουρκικών κρίσεων. Διαχειριστές – διαχειριζόμενοι και γεωπολιτικό 'real estate'

Το πλανητικό περιβάλλον βρίσκεται σε μια συνεχή περιδίνηση, καθώς η παγκόσμια και διεθνής τάξη φαίνεται να παλινδρομούν μεταξύ ισχύος και νομιμότητας. Η άνοδος της Κίνας, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία και οι αναπροσαρμογές των ΗΠΑ στο επίπεδο (υψηλής) στρατηγικής συνιστούν μια νέα παγκόσμια γεωπολιτική πραγματικότητα τόσο στον διεθνή όσο και στον περιφερειακό ορίζοντα της πατρίδας μας.

Οι αναθεωρητικές τάσεις και η αμφισβήτηση του διεθνούς δικαίου από πλευράς Τουρκίας διευρύνουν το απειλητικό σκηνικό και τις εστίες κρίσεων στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου και στην Ανατολική Μεσόγειο, εντείνοντας αυτήν τη γεωπολιτική αβεβαιότητα στον εγγύς και απώτερο χάρτη της Ευρασίας. Ωστόσο, τα ευρύτερα γεωπολιτικά παιχνίδια και συσχετισμοί ωθούν Ελλάδα και Τουρκία σε μια εντός και εκτός εισαγωγικών (επανά-)διαπραγμάτευση των σχέσεων τους στην εξίσωση των διαχειριστών – διαχειριζόμενων και του γεωπολιτικού 'real estate' στην περιοχή.

Μια τέτοια πραγματικότητα καθιστά αδήριτο τον αναστοχασμό επί του κυρίαρχου υποδείγματος θεώρησης και διαχείρισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων και την επεξεργασία νέων μοντέλων σκέψης και δράσης, λαμβανομένων υπόψη όλων των συνθηκών στα τρία επίπεδα ανάλυσης της διεθνούς πολιτικής ήτοι: ατομικό, κρατικό, διεθνές-συστημικό.

Τούτων δοθέντων, σκοπός της προτεινόμενης εισήγησης είναι η ανάλυση του πλαισίου και του περιεχομένου, όσον αφορά στη σύμπτυξη ενός «καθεστώτος ασφάλειας» στην περιοχή, μέσα από την προβολή συγκεκριμένων σεναρίων (και με το μικρότερο κόστος από πλευράς ισχύος και συνοχής του εθνικού κρατικού αφηγήματος).

Μεθοδολογικά, η προτεινόμενη εισήγηση κινείται στα προαναφερθέντα τρία επίπεδα ανάλυσης και την εκατέρωθεν σύμφυρσή τους, ενώ αναλυτικά εργαλεία αντλούνται από την ιστορία, τη θεωρία της διεθνούς πολιτικής, τη στρατηγική και την ανάλυση περιεχομένου των λόγων της πολιτικής ηγεσίας.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Β.2:

Η Εργαλειοθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Υπεράσπιση του Κράτους Δικαίου: Αποτίμηση, Προκλήσεις, Προοπτικές

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΑΜΑΡΑΣ

*Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
apsamaras1992@gmail.com*

Το Κράτος Δικαίου ως θεμέλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι «Ένωση Δικαίου». Το «Κράτος Δικαίου» αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την προστασία όλων των λοιπών θεμελιωδών αξιών, την εύρυθμη λειτουργία της Ένωσης και την εν γένει προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Τα τελευταία χρόνια, όμως, παρατηρείται η απροκάλυπτη παραβίαση του ενωσιακού δικαίου, ιδίως από τις «ανελεύθερες δημοκρατίες» εντός της ΕΕ. Παρότι θεωρείται νομικά αδύνατη η αναγκαστική αποβολή κράτους από την οικογένεια των ευρωπαϊκών κρατών μελών, τα διαθέσιμα εργαλεία για την πειθάρχηση των -αυταρχικών, πλέον- μελών δεν είναι πια τόσο ασαφή, αργοκίνητα και αδύναμα, ενώ, σε αυτό το πλαίσιο, το Δικαστήριο της ΕΕ κατά κανόνα πράττει το καθήκον του. Εντούτοις, σε συνδυασμό με το φαινόμενο της αμφισβήτησης των ευρωπαϊκών αξιών και της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, διερωτάται κανείς τι μέλλει γενέσθαι στο ενωσιακό τοπίο, αν η κρίση του Κράτους Δικαίου στην ΕΕ είναι μια νέα «κανονικότητα» στην οποία πρέπει όλοι να προσαρμοστούν, αντί να αντιμετωπιστεί επιτέλους αποτελεσματικά.

- Συνοπτικά, στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστεί: η δοκιμασία του Κράτους Δικαίου, τα ενωσιακά εργαλεία για την προάσπιση του Κράτους Δικαίου, ο κομβικός ρόλος του ΔΕΕ, η ΕΕ ως αρωγός της δημοκρατίας.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΛΗ

*Κάτοχος Μεταπτυχιακού, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
karalie98@gmail.com*

Κράτος Δικαίου: Κρίση, περίσκεψη και μηχανισμοί προάσπισης για μια πιο ανθεκτική Ευρώπη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια Ένωση Δικαίου, η οποία, κατά το άρθρο 2 ΣΕΕ, βασίζεται στις αξίες της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τις ανωτέρω θεμελιώδεις αξίες οφείλει να σέβεται κάθε κράτος μέλος, τόσο κατά την ένταξή του στην Ένωση, όσο και μετά την προσχώρησή του σε αυτή.

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί πως ορισμένα κράτη μέλη, όπως η Πολωνία και η Ουγγαρία, προβαίνουν σε συστηματική και εσκεμμένη παραβίαση του κράτους δικαίου. Η κρίση κράτους δικαίου είναι μια βαθιά, θεμελιακή κρίση, η οποία φέρει αρνητικό αντίκτυπο στη λειτουργία, επιβίωση και ολοκλήρωση του ενωσιακού εγχειρήματος. Συνεπώς, η ανάγκη δραστηριοποίησης της ΕΕ κρίνεται επιτακτική. Ωστόσο, τα υφιστάμενα νομικά και πολιτικά εργαλεία της ενωσιακής φαρέτρας έχουν αποδειχθεί αμφιβόλου αποτελεσματικότητας για διάφορους λόγους.

Στη σημερινή εποχή, προκλήσεις παγκόσμιου βεληνεκούς, όπως η πανδημία, το μεταναστευτικό και οι πόλεμοι δοκιμάζουν τις αντοχές του κράτους δικαίου, καταδεικνύοντας πως η προστασία του κράτους δικαίου είναι πιο αναγκαία από ποτέ. Επομένως, το ζήτημα της ενισχυμένης προάσπισης του κράτους δικαίου τίθεται στο επίκεντρο της ενωσιακής ατζέντας, καλώντας την Ένωση να προβεί σε άμεση εφαρμογή του νέου αποτελεσματικού μηχανισμού δημοσιονομικής αιρεσιμότητας.

ANNA KANDYLA

*Ερευνήτρια ΕΛΙΑΜΕΠ
akandyla@eliamep.gr*

Συνεισηγήτρια:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΨΥΧΟΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

*Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
e.psychogiouroulou@go.uop.gr*

Η ελευθερία και η ανεξαρτησία των μέσων στην ΕΕ υπο το πρίσμα του κράτους δικαίου

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ένα αυξημένο ενδιαφέρον από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) σχετικά με ζητήματα που αφορούν στην ελευθερία και στην ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης στα κράτη μέλη. Η προτεινόμενη εισήγηση υποστηρίζει ότι η εξέλιξη αυτή συνδέεται με την προσπάθεια ενίσχυσης του κράτους δικαίου ως μία από τις θεμελιώδεις, κοινές αξίες της ΕΕ, όπως ρητά προβλέπει το άρθρο 2 της Συνθήκης για την ΕΕ. Εξετάζει την ανάπτυξη της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης και της πολυφωνίας ως πυλώνες του κράτους δικαίου και διερευνά τα εργαλεία με τα οποία η ΕΕ επιχειρεί να υποστηρίξει σχετικές πρωτοβουλίες αλλά και να ρυθμίσει το πεδίο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται, μεταξύ άλλων, στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για το Κράτος Δικαίου (European Rule of Law Mechanism) και στην «Ευρωπαϊκή Πράξη για την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης» (European Media Freedom Act), η οποία βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση.

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΚΟΝΔΥΛΙΔΟΥ

*Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
mko@ldksed.gr*

Τι είναι η διαφθορά; Τι μετράνε οι δείκτες;

Η διαφθορά είναι ένα παγκόσμιο και διαχρονικό φαινόμενο. Δεν αφορά συγκεκριμένες χώρες ή περιόδους. Αντιθέτως, αποτελεί ένα φαινόμενο που εξελίσσεται και μεταλλάσσεται μέσα σε μια κοινωνία, παράγοντας πληθώρα αποτελεσμάτων και μετασχηματισμών. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πληθωριστική χρήση της έννοιας, δημιουργώντας προβληματισμό γύρω από τις εννοιοδοτήσεις που δίνονται στον όρο τόσο σε ακαδημαϊκό επίπεδο, όσο και στην κοινωνία, και που είναι μακράν πέρα από την δωροδοκία και λοιπές παράνομες δοσοληψίες. Αναφορικά με τον δημόσιο τομέα, στη βιβλιογραφία, η διαφθορά ως έννοια αποτελεί ένα ζήτημα που επιδέχεται διαφορετικών προσεγγίσεων, ανάλογα με τις συνθήκες σε κάθε χώρα, και τις αντιλήψεις για το δημόσιο συμφέρον. Θα παρουσιαστούν οι εννοιοδοτήσεις που απαντώνται στην Ελλάδα όπως αυτές προκύπτουν από τις θεωρητικές προσεγγίσεις για τη διαφθορά.

Η μέτρηση της διαφθοράς είναι ιδιαίτερα δυσχερής. Ουσιαστικά οι δείκτες διαφθοράς μετράνε αντιλήψεις για το φαινόμενο. Όμως, τόσο οι μεθοδολογίες μέτρησης των αντιλήψεων, όσο και οι ερμηνείες των ευρημάτων, επιδέχονται διαφορετικές αναγνώσεις. Στον πιο διαδεδομένο αντιληπτικό δείκτη μέτρησης της διαφθοράς, αυτόν που παράγει ετήσια η οργάνωση Διεθνής Διαφάνεια, η Ελλάδα για το 2022, συγκεντρώνει 52 βαθμούς (το 2021 συγκέντρωσε 49 βαθμούς), κατατασσόμενη στην 51η θέση παγκοσμίως (το 2021 κατατάχθηκε στην 58η θέση). Πριν μια δεκαετία, το 2012, στον ίδιο δείκτη η Ελλάδα συγκεντρώνει 36 βαθμούς. Εκ πρώτης όψεως, υπάρχει μια αισθητή βελτίωση 16 μονάδων στο δείκτη αυτό, που είναι η μεγαλύτερη θετική διακύμανση στα κράτη μέλη της ΕΕ σε επίπεδο δεκαετίας (ακολουθεί η Ιταλία με 14 μονάδες). Η διακύμανση αυτή υποδεικνύει την αντίληψη ότι η διαφθορά «κατά κάποιον τρόπο» μειώνεται; Μελετώντας τι μετράει αυτός ο δείκτης, διαπιστώνουμε ότι είναι συνθετικός δείκτης άλλων ερευνών που μετράνε αντιλήψεις εμπειρογνομόνων και όχι πολιτών, για μια σειρά από φαινόμενα που εννοιοδοτούνται ως διαφθορά στη βιβλιογραφία.

Παράλληλα, σε έρευνα του Ευροβαρόμετρου το 2023, που αντιθέτως μετράει αντιλήψεις πολιτών, παρουσιάζεται μια μειούμενη ανεκτικότητα στη διαφθορά καθώς το 7% των ερωτώμενων την αποδέχεται (10% το 2022), το 46% την ανέχεται (όσο και το 2022) και το 47% την θεωρεί απαράδεκτη (από 42% το 2022). Σε αυτή την έρευνα όμως η διαφθορά εννοιοδοτείται κυρίως ως δωροδοκία. Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν μια αυξημένη αποδοχή κάποιων εκφάνσεων του φαινομένου από την κοινωνία, η οποία όμως βαίνει μειούμενη.

Μελετώντας τις εννοιοδοτήσεις των φαινομένων που παρατηρούνται πέρα από τον ορισμό της διαφθοράς, σε συνδυασμό με το τι μετράνε οι επικρατέστεροι αντιληπτικοί δείκτες μέτρησης, προβληματιζόμαστε για το τι εννοιοδοτήσεις δίνουν οι πολίτες στα φαινόμενα της διαφθοράς και αν αυτές εκφράζονται μέσα από τους δείκτες υποδεικνύοντας την ύπαρξη δύο επιμέρους οικοσυστημάτων, αυτών που αποδέχονται και επιβιώνουν με κάποια από τα φαινόμενα, ενδεχομένως και εξ ανάγκης, και αυτών που συγκροτούν το «κίνημα της αντί-διαφθοράς», που εν μέσω άρσης πολλών βεβαιοτήτων του παρελθόντος, αυξάνεται.

Βάση των παραπάνω δεδομένων, υπάρχει προβληματισμός για το εάν οι εννοιοδοτήσεις της διαφθοράς που καταγράφονται στη βιβλιογραφία, συνάδουν με τις αντιλήψεις που μετράνε οι δείκτες καθώς δεν είναι αυτονόητο ότι οι μετρήσεις αντίληψης καταγράφουν μονοσήμαντες εννοιοδοτήσεις (π.χ. δωροδοκία) ούτε ότι η αντίληψη για αυξημένη διαφθορά αποτελεί ευθεία απειλή για τα συστήματα διακυβέρνησης, καθώς δεν είναι σαφές πως εννοιοδοτείται η διαφθορά σε αυτές τις μετρήσεις αντίληψης. Οι υπάρχουσες αντιλήψεις για τη διαφθορά στη χώρα έχουν καλλιεργηθεί

σε βάθος δεκαετιών και είναι δύσκολο να ανατραπούν σε σύντομο χρονικό διάστημα. Σύμφωνα με τις μετρήσεις οι αντιλήψεις αυτές δεν έχουν δημιουργηθεί από προσωπικές εμπειρίες. Μήπως, λοιπόν, το γενικότερο «αφήγημα» περί διαφθοράς που υπάρχει στη χώρα, εκφράζει κυρίως τη δυσαρέσκεια απέναντι στην αναξιοκρατία, την αναποτελεσματικότητα και την έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς, λειτουργώντας, εννοιολογικά, ως «κάδος απορριμμάτων»;

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
nikosapapakostas1@gmail.com*

Σκέψεις και προτάσεις για ένα εναλλακτικό μοντέλο Ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων των φορέων της κοινωνίας των πολιτών

Σε αυτήν την μη διεξοδική και εν πολλοίς εμπειρική εισήγηση προσπαθώ να αναδείξω τη σχέση μεταξύ της κουλτούρας δημιουργίας και διαχείρισης Ευρωπαϊκών προγραμμάτων για την κοινωνία των πολιτών και της ικανότητας της κοινωνίας των πολιτών να λειτουργεί ως αυτόνομος και διεκδικητικός δρώντας που υπερασπίζεται και επανανοηματοδοτεί την έννοια του Κράτους Δικαίου. Πόσο δεκτικά είναι τα Ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά όργανα προς μετασχηματιστικές προτάσεις από την κοινωνία των πολιτών και πόσο αυτό επηρεάζει τη βιωσιμότητα του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος; Τι περιθώρια αμφισβήτησης κυρίαρχων/κυριαρχικών θέσεων και αφηγημάτων αφήνουν στην κοινωνία των πολιτών οι πρακτικές και η διοικητική κουλτούρα χρηματοδότησης και διαχείρισης που προτάσσουν οι Ευρωπαϊκοί θεσμοί; Θα μπορούσε μία διαφορετική, πιο ανοιχτή και συμπεριληπτική αντίληψη για το ρόλο και το πλαίσιο λειτουργίας της κοινωνίας των πολιτών να ανασχέσει την άνοδο της ακροδεξιών και ακραίων συντηρητικών δρώντων και να υποστηρίξει την εμπέδωση του Κράτους Δικαίου; Αυτές οι ερωτήσεις αποτελούν το πρώτο μέρος του στοχασμού που θα παρουσιάσω. Το δεύτερο έχει να κάνει με την τεχνητή νοημοσύνη και το ρόλο της στη βιωσιμότητα της κοινωνίας των πολιτών εντός και εκτός εθνικών συνόρων. Πιο συγκεκριμένα, την εποχή που το ChatGPT είναι σε θέση να δημιουργεί άρτιες προτάσεις χρηματοδότησης και να εκφράζει λόγο αντλημένο από κυρίαρχες θέσεις και αφηγήματα, τι είναι αυτό που θα καθορίσει τις πρακτικές κατανομές Ευρωπαϊκών κονδυλίων για την κοινωνία των πολιτών στο μέλλον; Υποστηρίζω ότι τα αυστηρά μοντέλα διαχείρισης, τα χρονοδιαγράμματα και ο τυπικός έλεγχος είναι ένα ενδεχομένως αναγκαίο, αλλά, σε κάθε περίπτωση, ανεπαρκές πλαίσιο για την κοινωνία των πολιτών που δε θα μπορέσει να αντισταθεί στο τσουνάμι της τεχνητής νοημοσύνης.

Μια λύση σε αμφότερα προβλήματα βρίσκεται στη διαφοροποίηση του μοντέλου χρηματοδότησης και στην υποστήριξη της αυτονομίας των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Ο συγκερασμός των προτεραιοτήτων των προγραμμάτων με τη δυνατότητα των οργανισμών να αυτενεργούν και να επιδιώκουν δικές τους στρατηγικές προτεραιότητες χωρίς να χρειάζεται κάθε φορά να προσαρμόζουν το λεξιλόγιό τους και να δίνουν διαπιστευτήρια καινοτομίας και *wokeness* σε μια γραφειοκρατία με αμφισβητήσιμη γείωση με το πεδίο και τις πραγματικότητες των ωφελούμενων είναι κρίσιμος. Μία πιο αυτόνομη κοινωνία των πολιτών εντός του θεσμικού πλαισίου των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων είναι εφικτή, ενώ υπάρχει αρκετή εμπειρία και γνώση σχετικά με διάφορα σχήματα δομικής χρηματοδότησης. Αν η κουλτούρα δημιουργίας των προγραμμάτων εκφύγει από την μονοκρατορία του *project writing/management* και εστιάζει σε δομές και διαδικασίες, αν υπάρξει εμπιστοσύνη στις προθέσεις της κοινωνίας των πολιτών και αυτοπεποίθηση της Ευρωπαϊκής διοίκησης, μόνο τότε θα μπορέσουμε να δούμε την ΚτΠ ως υπολογίσιμη δύναμη και πραγματικό κοινωνικό δρώντα εντός και εκτός εθνικών συνόρων.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Β.3: Η Ευρωπαϊκή Ασφάλεια μετά την Έναρξη του Πολέμου στην Ουκρανία

ΦΩΤΕΙΝΗ ΑΣΔΕΡΑΚΗ

*Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
asderaki@unipi.gr*

Συνεισηγητής:

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΝΤΑΡΖΑΝΟΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
ntarzosnikolaos@gmail.com*

Η επίπτωση της ουκρανικής κρίσης στην Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας: Ο ρόλος των υπερεθνικών οργάνων της ΕΕ

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου 2022 επηρέασε σημαντικά την ευρωπαϊκή τάση ασφάλειας και άμυνας, προκαλώντας την επανεκτίμηση των υφιστάμενων προοπτικών επί της Κοινής Πολιτικής Ασφαλείας και Άμυνας. Η σύγκρουση οδήγησε στην υιοθέτηση ταχέων διαδικασιών λήψης αποφάσεων σε πολλαπλά επίπεδα (στρατηγική, οικονομία, αμυντική βιομηχανία) συνδυάζοντας τις υφιστάμενες θεσμικές δομές με νέες πρωτοβουλίες. Σκοπός της εισήγησης είναι να αξιολογήσει το ρόλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη συνολική αντίδραση της ΕΕ απέναντι στην ουκρανική κρίση επιχειρώντας να εξάγει γενικότερα συμπεράσματα για την πορεία της ευρωπαϊκής αμυντικής ολοκλήρωσης και την επίπτωση των κρίσεων σε αυτή. Ο ρόλος των οργάνων θα αξιολογηθεί μέσω της επιρροής στη διαμόρφωση του κειμένου της Στρατηγικής Πυξίδας, στις οικονομικές κυρώσεις εναντίον της Ρωσίας και σε πρωτοβουλίες στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας. Δεδομένου ότι, πέρα από προτεραιότητα στην πολιτική ατζέντα, η ουκρανική κρίση ανανέωσε το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον για την αμυντική ολοκλήρωση, η εισήγηση προτείνει κι ένα θεωρητικό εκλεκτικό πλαίσιο για την κατανόηση της εξέλιξης της Κοινής Πολιτικής Ασφαλείας και Άμυνας. Το προτεινόμενο θεωρητικό πλαίσιο, με συγκερασμό του ιστορικού θεσμισμού και της θεωρίας των κρίσεων που έχει αναπτυχθεί πρόσφατα (Rhinard et al., 2023), έχει επεξηγηματική ικανότητα στην ερμηνεία της αλληλεπίδρασης μεταξύ υπερεθνικών θεσμών και κρατών-μελών στην αμυντική ολοκλήρωση, κυρίως κατά τη διάρκεια κρίσεων.

ΙΩΑΝΝΑ ΜΠΑΝΤΟΥΝΑ

*ΣΕΠ, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ioannabantouna@gmail.com*

Εξωτερική Δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Διαχείριση Κρίσεων και Επίλυση Συγκρούσεων μετά τον Πόλεμο στην Ουκρανία

Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ και η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) αποτελούν ταχύτερα αναπτυσσόμενες πολιτικές τα τελευταία χρόνια ως αποτέλεσμα του τεταμένου γεωπολιτικού πλαισίου, όντας και στο επίκεντρο του σκοπού της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ). Ο πόλεμος στην Ουκρανία

λειτουργήσει ως γεωπολιτική επανεκκίνηση για την Ευρώπη, με την ΚΠΑΑ να αποτελεί ουσιαστικά το κύριο πλαίσιο πολιτικής μέσω του οποίου τα κράτη μέλη προσπαθούν να αναπτύξουν μια ευρωπαϊκή στρατηγική κουλτούρα ασφάλειας και άμυνας προκειμένου να αντιμετωπίσουν από κοινού συγκρούσεις και κρίσεις, ενισχύοντας δηλαδή τη διεθνή ειρήνη ως παγκόσμιος παράγοντας ασφάλειας και προστατεύοντας έτσι την Ένωση. Η συνολική στρατηγική της ΕΕ συνδυάζει δράσεις στον τομέα της ασφάλειας, της ανάπτυξης και της διπλωματίας για την υποστήριξη κοινών στόχων, χρησιμοποιώντας τις δομές της ως εργαλειοθήκη για την προσέγγιση σε όλα τα στάδια μιας σύγκρουσης, από την πρόληψη έως τη διαχείριση κρίσεων, και καταβάλλοντας προσπάθειες για την επίτευξη σταθεροποίησης και ειρήνης σε στενό συντονισμό με τα κράτη μέλη. Οι ολοκληρωμένες ρυθμίσεις για την πολιτική αντιμετώπιση κρίσεων (IPCR) ιδίως, μεταξύ των τομεακών μηχανισμών αντιμετώπισης κρίσεων, στηρίζουν τη συντονισμένη λήψη αποφάσεων από την ΕΕ σε πολιτικό επίπεδο για μείζονες και πολύπλοκες καταστάσεις, ως μηχανισμός μέσω του οποίου, η Προεδρία του Συμβουλίου συντονίζει τις επαφές με τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τα κράτη μέλη και άλλους βασικούς φορείς. Σε απάντηση του πολέμου στην Ουκρανία αντιστοίχως, η γαλλική Προεδρία αποφάσισε στις 27 Φεβρουαρίου 2022 να ενεργοποιήσει πλήρως τις ρυθμίσεις IPCC.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΗΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
gmaris@aegean.gr*

Συνεισηγήτρια:

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΦΤΑΚΛΑΚΗ

*Μεταδιδακτορική ερευνήτρια - Διδάσκουσα, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
el.ftaklaki@gmail.com*

Η Εισβολή στην Ουκρανία και η Ενιαία αμυντική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της ΕΕ. Προκλήσεις και Προοπτικές

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έφερε στην επιφάνεια για ακόμα μια φορά την σημαντικότητα δημιουργίας μιας ενιαίας αμυντικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Ο σκοπός αυτής της μελέτης είναι διττός: Από τη μια πλευρά να περιγράψει τις έως τώρα προσπάθειες της ΕΕ για τη δημιουργία της ενιαίας αμυντικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, και από την άλλη να αναδείξει τις προκλήσεις αλλά και τα όρια αυτής της πολιτικής. Δεδομένων των συνθηκών μπορεί η Ένωση να συμβάλλει στη διατήρηση της περιφερειακής σταθερότητας; Ποιοι παράγοντες εμποδίζουν την ίδια την ΕΕ να παίξει σημαντικό περιφερειακό ρόλο στην περιοχή; Όπως υποστηρίζεται σε αυτό το άρθρο, η ΕΕ στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενοποιητικής της ολοκλήρωσης οφείλει να προχωρήσει σε μια ενιαία πολιτική άμυνας και ασφαλείας, όπως άλλωστε αποτυπώνεται στη Στρατηγική Πυξίδα για ισχυρότερη ασφάλεια και άμυνα της ΕΕ που θα δρα ως εγγυήτρια της ασφαλείας. Το ερώτημα αφορά στο κατά πόσο η Ένωση έχει την πολιτική βούληση, τα εργαλεία και τους μηχανισμούς για να το πράξει;

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΑΣΠΡΙΑΔΗΣ

*Επισκέπτης Ερευνητής
asprto@gmail.com*

Ενισχύοντας το «Νέφος του Πολέμου»: Επιχειρήσεις Στρατηγικής Επικοινωνίας στον Πόλεμο της Ουκρανίας

Ο πόλεμος της Ουκρανίας αποτέλεσε ένα κυρίαρχο παράδειγμα χρήσης της στρατηγικής επικοινωνίας με στόχο την επικράτηση στο επίπεδο των εντυπώσεων και της διαχείρισης της πληροφορίας. Παράλληλα με τις πολεμικές επιχειρήσεις εκτυλίχθηκε μία διαμάχη στο πεδίο της επικοινωνίας, των εντυπώσεων διαμορφώνοντας μια νέα απειλή για την Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και συνοχή. Η απειλή αυτή εκτείνεται σε επίπεδο αντιλήψεων καθώς διαμορφώνει τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων στις δημοκρατικές κοινωνίες της Δύσης ή διαστρεβλώνει τις διαδικασίες νομιμοποίησης και απόδοσης ευθυνών για τα αίτια του πολέμου σε επίπεδο συζητήσεων της δημόσιας σφαίρας.

Στη ρητορική διαμάχη για τον έλεγχο των αντιλήψεων της διεθνούς κοινής γνώμης χρησιμοποιήθηκαν οι στρατηγικές αφηγήσεις και η στρατηγική παραπληροφόρηση. Η στρατηγική παραπληροφόρηση μπορεί να αλλάξει την αντίληψη της πραγματικότητας σε μία κοινωνία. Οι λανθασμένες πληροφορίες, οι θεωρίες συνωμοσίας ή τα ψευδή αφηγήματα που μπορεί να κυκλοφορούν (Marwick & Partin, 2022) έχουν τη δυνατότητα να αποδομήσουν την εσωτερική νομιμοποίηση ενός κράτους και συνεπώς να θέσουν υπό αμφισβήτηση την κυβερνητική πολιτική ή την ενότητα. Αντίστοιχα, οι στρατηγικές αφηγήσεις που διαμορφώνονται σε επίπεδο ηγεσίας αποτελούν ένα εργαλείο για την εξάπλωση της επιρροής, της διαχείρισης των προσδοκιών και της αλλαγής του ρητορικού περιβάλλοντος στο οποίο δρουν (Miskimmon et al., 2013). Η προβολή των στρατηγικών αφηγήσεων είναι απαραίτητη για την κατασκευή της συλλογικής μνήμης, η οποία αποτελεί συστατικό της εθνικής ταυτότητας που θεσπίζεται στην κατανάλωση της μνήμης και των συμφερόντων των διαμορφωτών πολιτικής (Liao, 2022). Μέσα από αυτές τις διαδικασίες δημιουργείται μία ασύμμετρη απειλή για την αντιμετώπιση της οποίας χρειάζεται η διάθεση πόρων, οδηγώντας έτσι το κράτος σε εξουθένωση.

Η παρούσα εργασία εξετάζει την χρήση των μεθόδων της στρατηγικής επικοινωνίας κατά τον πόλεμο της Ουκρανίας που είχαν σαν στόχο την διάσπαση του πληροφοριακού περιβάλλοντος και της κοινής γνώμης της Δύσης και της Ρωσίας αντίστοιχα. Εξετάζεται η πολιτική ρητορική των μεγάλων δυνάμεων του πολέμου με βάση τα εργαλεία ανάλυσης των στρατηγικών αφηγήσεων και της παραπληροφόρησης. Η βασική μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε είναι η Ανάλυση Λόγου και η Ανάλυση Περιεχομένου.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Β.4: Πόλεμος και Ανταγωνισμοί Ισχύος στη Μέση Ανατολή: Θεωρία και Πράξη

ΣΩΤΗΡΗΣ ΡΟΥΣΣΟΣ

*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
sroussos67@gmail.com*

Αυτοκρατορία και τζιχάντ: Θρησκεία, κοινωνικές αλλαγές και αντι-ηγεμονικός αποκαλυπτικός λόγος από τον Μάχντι του Σουδάν στον ISIS

Ο λόγος περί Αποκάλυψης και τελικής μάχης του Θεού με τον δαίμονα καταλαμβάνει κεντρική θέση στο πολιτικό και ιδεολογικό ρεπερτόριο αντι-ηγεμονικών εξεγέρσεων στην ευρύτερη Μέση Ανατολή. Η μεσσιανική θεώρηση της ιστορίας συναντάται σε μια ακολουθία εξεγέρσεων από τον β' ήμισυ του 19ου αιώνα ως τις αρχές του 21ου και συναρθρώνεται με ραγδαίες κοινωνικές ανακατατάξεις που αν και έχουν τις βαθύτερες αιτίες στο εσωτερικό των περιοχών, πυροδοτούνται από την επέμβαση της αυτοκρατορίας. Για να ορίσουμε την τελευταία ακολουθούμε τους Negri και Hardt, σύμφωνα με τους οποίους: «η έννοια της Αυτοκρατορίας χαρακτηρίζεται θεμελιωδώς από την έλλειψη ορίων. Η κυριαρχία της αυτοκρατορίας δεν έχει όρια. Πρώτα απ' όλα, λοιπόν, η έννοια της Αυτοκρατορίας θέτει ένα καθεστώς που περιλαμβάνει ουσιαστικά τη χωρική ολότητα, ή στην πραγματικότητα που κυβερνά ολόκληρο τον «πολιτισμένο» κόσμο. Δεν υπάρχουν εδαφικά όρια που περιορίζουν τη βασιλεία της». Η εισήγηση θα μελετήσει τη σχέση αυτοκρατορίας και εξεγέρσεων με αντι-ηγεμονικό αποκαλυπτικό λόγο εξετάζοντας δύο περιπτώσεις, η μία στις αρχές της εποχής της νεωτερικότητας και η άλλη στην μετανεωτερική εποχή. Η πρώτη είναι η εξέγερση του αλ-Μάχντι (Muhammad Ahmad ibn al-Sayyid 'Abd Allāh) στο Σουδάν, ο οποίος ο 1881 διακήρυξε τη θεία αποστολή του να εξαγνίσει το Ισλάμ και τις κυβερνήσεις που το «μόλυναν» και η δεύτερη το «χαλιφάτο» του ISIS στις μέρες μας.

ΖΑΚΙΑ ΑΚΡΑ

*Επισκέπτρια Ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
zakia.akra@gmail.com*

Η Στάση των Αραβικών Κρατών απέναντι στον Ρωσο-ουκρανικό Πόλεμο

Η αναζωπύρωση της γεωπολιτικής αντιπαλότητας μεταξύ των ΗΠΑ και της Ρωσίας, με αφορμή τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022, έφερε τα κράτη της Μέσης Ανατολής αντιμέτωπα με σημαντικά διλήμματα κυρίως σε ό,τι αφορά τη στάση τους απέναντι στη διαμάχη. Ο ρωσο-ουκρανικός πόλεμος εκτυλίσσεται σε μία περίοδο ανακατάταξης στην ισορροπία ισχύος σε περιφερειακό επίπεδο λόγω της απόσυρσης των ΗΠΑ από τη Μέση Ανατολή, αρχής γενομένης από τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011. Η ρωσική παρουσία στη Συρία και η ολοένα αυξανόμενη οικονομική (και πλέον πολιτική παρουσία) της Κίνας στην περιοχή σηματοδοτεί τη σταδιακή παρακμή της αμερικανικής ηγεμονίας, παρά τις προσπάθειες των ΗΠΑ να διατηρήσουν την επιρροή τους (π.χ. Συμφωνίες του Αβραάμ).

Η ανακοίνωση θα εξετάσει τη στάση των αραβικών κρατών στην ουκρανική κρίση, καταδεικνύοντας ότι, σε αντίθεση με τις προσδοκίες των δυτικών δυνάμενων, δεν συντάχθηκαν «τυφλά»

με τη δυτική πολιτική. Ο στόχος είναι διπτός. Αφενός να αναδείξει πως η ουδέτερη στάση που διατηρούν αποτελεί στοιχείο διαμόρφωσης μιας νέας περιφερειακής τάξης, η οποία ούσα αποδεσμευμένη από την αμερικανική ηγεμονία προσανατολίζεται προς μια νέα πολυπολική παγκόσμια τάξη. Αφετέρου, να χαρτογραφήσει τις νέες περιφερειακές δυναμικές που διαμορφώνονται στη «μετα-αμερικανική» εποχή.

ΜΗΝΑΣ ΛΥΡΙΣΤΗΣ

Υποψήφιος Διδάκτορας
liristisminas@yahoo.gr

Η περιφερειακή ηγεμονία της Σαουδικής Αραβίας κατά τη νέα διαμάχη ισχύος στη Μέση Ανατολή

Η Μέση Ανατολή βιώνει σήμερα μια περίοδο μετασχηματισμών που χαρακτηρίζεται από πολύπλοκες γεωπολιτικές δυναμικές, οι οποίες συχνά αναφέρονται ως "νέος αραβικός ψυχρός πόλεμος". Σε αυτό το εξελισσόμενο τοπίο, η Σαουδική Αραβία κατέχει κεντρικό ρόλο, επιδιώκοντας την περιφερειακή ηγεμονία.

Το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας έχει εξελιχθεί σε ένα σύγχρονο έθνος-κράτος με διαρκή φιλοδοξία για περιφερειακή ηγεσία. Οι στόχοι της Σαουδικής Αραβίας, που εδράζονται στην ερμηνεία του Ισλάμ και στην επιθυμία για περιφερειακή σταθερότητα, περιλαμβάνουν την εδραίωση της εγχώριας εξουσίας, την αντιμετώπιση της επεκτεινόμενης επιρροής του Ιράν και τη διασφάλιση των οικονομικών συμφερόντων, που συνδέονται κυρίως με τις εξαγωγές πετρελαίου. Η πρωτοβουλία "Όραμα 2030", που ξεκίνησε το 2016, σηματοδοτεί μια καίρια μετατόπιση των μακροπρόθεσμων προτεραιοτήτων, με στόχο τη διαφοροποίηση της οικονομίας και τη μείωση της εξάρτησης από τα έσοδα από το πετρέλαιο.

Η άνοδος των εξτρεμιστικών ιδεολογιών και των θρησκευτικών εντάσεων αποτελεί σημαντική πρόκληση για την εσωτερική ασφάλεια και την περιφερειακή σταθερότητα της Σαουδικής Αραβίας. Για την αντιμετώπιση τους, το Βασίλειο χρησιμοποιεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, συνδυάζοντας στρατιωτικές και ιδεολογικές τακτικές. Οι προσπάθειες περιλαμβάνουν την ενίσχυση των αντιτρομοκρατικών μέτρων και τη συνεργασία στον τομέα των πληροφοριών.

Η αντιπαλότητα μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ιράν, που έχει τις ρίζες της στις ιστορικές διαφορές και τον περιφερειακό ανταγωνισμό, βρίσκει το επίκεντρο της στον πόλεμο της Υεμένης. Η Σαουδική Αραβία θεωρεί τους αντάρτες Χούθι ως εντολοδόχους του Ιράν, γεγονός που την ώθησε στη στρατιωτική της επέμβαση στην Υεμένη. Παρά την παρατεταμένη σύγκρουση, η ανθεκτικότητα της εξέγερσης των Χούθι υπογραμμίζει την πολυπλοκότητα της κατάστασης.

Η σχέση της Σαουδικής Αραβίας με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ) διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην περιφερειακή δυναμική. Ενώ και τα δύο έθνη μοιράζονται κοινά συμφέροντα για τη σταθερότητα του Κόλπου, οι διαφορετικές στρατηγικές, με παράδειγμα τον αποκλεισμό του Κατάρ, αναδεικνύουν τις διαφορές των σχέσεων τους.

Οι περιφερειακές στρατηγικές της Σαουδικής Αραβίας περιλαμβάνουν διπλωματία, συμμαχίες και ρεαλιστικές πολιτικές επιλογές. Στην προσέγγισή του προς το Ιράν, το Ριάντ στοχεύει στην αντιμετώπιση της ιρανικής επιρροής χωρίς άμεση αντιπαράθεση. Η ενεργός υποστήριξη των σουνιτικών κρατών πλειοψηφίας και οι συμμαχίες με ομοϊδεάτες, όπως τα ΗΑΕ, διαμορφώνουν ένα ενιαίο μέτωπο κατά του ιρανικού επεκτατισμού. Οι σχέσεις με βασικούς περιφερειακούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της Αιγύπτου, της Συρίας και της Χεζμπολάχ, αναδεικνύουν τον περίπλοκο ιστό περιφερειακών ελιγμών του Ριάντ.

Ο ρόλος της Σαουδικής Αραβίας στον Νέο Αραβικό Ψυχρό Πόλεμο σηματοδοτεί μια ρεαλιστική επιδίωξη ισχύος, σταθερότητας και επιρροής. Καθώς η περιοχή συνεχίζει να μετασχηματίζεται, η επιρροή της Σαουδικής Αραβίας παραμένει κεντρική, διαμορφώνοντας τη δυναμική της Μέσης Ανατολής.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

*Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
alexandra.nikopolou@gmail.com*

Ο πόλεμος δι' αντιπροσώπων στη Συρία και ο περιφερειακός ανταγωνισμός Ιράν-Σ. Αραβίας

Οι πόλεμοι δι' αντιπροσώπων αποτελούν μια στρατηγική άσκηση επιρροής σε μια ενδοκρατική (ή σπανιότερα διακρατική) σύγκρουση, η οποία χρησιμοποιείται τόσο από κρατικούς όσο και από μη κρατικούς δρώντες. Το εν λόγω φαινόμενο παρατηρείτο ευρέως στο διεθνές σύστημα κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, ενώ τα τελευταία χρόνια σημειώνει νέα σημαντική άνοδο. Σήμερα χρησιμοποιείται ιδίως από περιφερειακές δυνάμεις οι οποίες αποσκοπούν σε αύξηση της επιρροής τους και απόκτηση περιφερειακής ηγεμονίας. Οι πόλεμοι δι' αντιπροσώπων παρατηρούνται ιδίως σε ασταθείς περιοχές, όπως η Μέση Ανατολή μετά το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης το 2011. Στην περίπτωση αυτή, δύο επίδοξοι περιφερειακοί ηγέμονες, το Ιράν και η Σαουδική Αραβία, ανταγωνίζονται για την αύξηση της επιρροής τους στο εν λόγω περιφερειακό υποσύστημα, επεμβαίνοντας σε εμφυλίους πολέμους που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή, υποστηρίζοντας φίλα προσκείμενες σε αυτούς, δυνάμεις.

Ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, ο οποίος έλαβε ουσιαστικά τη μορφή πολέμου δι' αντιπροσώπων αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της στρατηγικής. Μετά την Αραβική Άνοιξη, οι διαδηλώσεις στη χώρα μετατράπηκαν σε εμφύλιο πόλεμο μεταξύ του καθεστώτος και των δυνάμεων της αντιπολίτευσης. Τόσο το Ιράν όσο και η Σ. Αραβία έσπευσαν να υποστηρίξουν τους συμμάχους τους στη χώρα, σε μια προσπάθεια να προάγουν τους στρατηγικούς τους στόχους εντός της Συρίας, καθώς και στην ευρύτερη περιοχή. Το καθεστώς στο Ιράν διατηρεί μακρόχρονη στρατηγική συμμαχία με το συριακό καθεστώς, το οποίο διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο για τη διασφάλιση των συμφερόντων της Τεχεράνης στην περιοχή της Εγγύς Ανατολής. Από την πλευρά της η Σ. Αραβία θα επωφελούνταν σημαντικά από την πτώση του φίλο-ιρανικού καθεστώτος τους Μπασάρ αλ-Άσαντ και από την αντικατάστασή του από ένα – ενδεχομένως σουνιτικό – φίλο-σαουδαραβικό καθεστώς.

Η παρούσα ανάλυση αναδεικνύει το φαινόμενο του πολέμου δι' αντιπροσώπων, όπως αυτό παρατηρείται στην περίπτωση της Συρίας, το οποίο ωστόσο αποτελεί μια τάση η οποία έχει σημειώσει σημαντική αύξηση τόσο στη Μέση Ανατολή όσο και σε άλλα περιφερειακά υποσυστήματα. Καθώς οι παραδοσιακές μορφές πολέμου εμφανίζονται με μικρότερη συχνότητα, η τάση του πολέμου δι' αντιπροσώπων αναδεικνύεται ως μια από τις κυρίαρχες σύγχρονες μορφές πολέμου. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντικό να ερευνηθούν οι λόγοι για τους οποίους οι τοπικοί δρώντες επιλέγουν να συνεργάζονται με τις περιφερειακές δυνάμεις, τα κίνητρα πίσω από την απόφαση των περιφερειακών δυνάμεων να εμπλακούν σε πολέμους δι' αντιπροσώπων και ο τρόπος που οι τελευταίοι επηρεάζουν τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ τοπικών, περιφερειακών και παγκόσμιων δυνάμεων.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Γ.1: Η Γεωπολιτική Αξία της Αλεξανδρούπολης στο τρίγωνο με την Ανατολική Μεσόγειο και την Ευρασία

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΒΔΑΣ

Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός και η ελληνική εξωτερική πολιτική

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η στρατηγική και ο ρόλος των ΗΠΑ στην περιοχή

Η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ στην Ευρασία και ειδικά στην Ανατολική Μεσόγειο δείχνει να χαρακτηρίζεται από συνέχειες και ασυνέχειες στις οποίες οι γεωπολιτικές επιταγές τις περισσότερες φορές υπερνικούν τις παραστάσεις της προεδρικής ηγεσίας. Και ενώ πολλοί μιλούν για στρατιωτική απομάκρυνση των ΗΠΑ από την περιοχή, αρκεί μια ματιά στην παρουσία των αμερικανικών στρατευμάτων και στόλου στην Μέση Ανατολή και στην περιοχή του Κόλπου και στην Μεσόγειο για να δει κανείς την στρατηγική πραγματικότητα.

Ως εκ τούτου η παρούσα εισήγηση εστιάζει στην στρατηγική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο η οποία αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα στο πλαίσιο του ευρύτερου ανταγωνισμού των ΗΠΑ με την Κίνα, εντός της νέας κατάστασης πολυπολικότητας του διεθνούς συστήματος.

Είναι δε γεγονός ότι η προεδρία Biden συνεχίζοντας την στρατηγική Trump-Pompeo στην Ανατολική Μεσόγειο επιχειρεί να αναζωογονήσει την διατλαντική εταιρική σχέση, κατά τρόπο που θα αντιμετωπίζει τις προκλήσεις από πλευράς Ρωσίας αλλά και την απόπειρα της Κίνας να προβάλει την ισχύ της (σ' όλες τις εκφάνσεις) στην περιοχή της Μεσογείου.

Στην βάση αυτών η εισήγηση βλέποντας την μεγάλη εικόνα της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ εξετάζει και τους σκοπούς και τις προϋποθέσεις αποτελεσματικότητας που αναντίρρητα διέρχεται μέσα από τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
npapanas@polsci.duth.gr*

Η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο επί Διακυβέρνησης Biden

Η Ανατολική Μεσόγειος για τον Ελληνισμό είχε διαχρονικά ξεχωριστή σημασία. Κάθε φορά που η ισχύς και παρουσία του συρρικνωνόταν στην λεκάνη αυτή οι συνέπειες ήταν δυσάρεστες.

Άλλωστε η προβολή ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο τελεί στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής σε ευθεία συνέχεια στο Αιγαίο από τον Έβρο μέχρι το Καστελόριζο και την Κύπρο.

Η συμπερίληψη επομένως στην ελληνική υψηλή στρατηγική της περιοχής της Ανατολικής

Μεσογείου, μέσα από τους αντίστοιχους ναυτικούς εξοπλισμούς μετουσιώνουν «το μέγα το της θαλάσσης κράτος» ως αντίδραση στην τουρκική «Γαλάζια Πατρίδα».

Η παρούσα εισήγηση στην βάση των παραπάνω ανιχνεύει την ελληνική στρατηγική μέσα από την εσωτερική εξισορρόπηση, καθώς και την εξωτερική εξισορρόπηση, μέσα από τριμερείς-τριγωνικές ενεργειακές συνεργασίες με την Κύπρο και το Ισραήλ (και την παρουσία και των ΗΠΑ), αλλά και τις στρατηγικές συμφωνίες με την Γαλλία, τις ΗΠΑ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Κατεξοχήν η γεωπολιτική – γεωστρατηγική αξιοποίηση του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης προσδίδει στην εθνική υψηλή στρατηγική ακόμα μεγαλύτερη αξία. Καταδεικνύει την σημασία του τριγώνου Αλεξανδρούπολης – Αιγαίου – Ανατολικής Μεσογείου στο χτίσιμο μιας νέας δυτικής περιφερειακής αρχιτεκτονικής ασφαλείας που θα εδράζεται στο αντίστοιχο γεωπολιτικό πλαίσιο και στο οποίο θα μετέχουν κράτη που συμμερίζονται τις αξίες και τις αρχές της διεθνούς κοινότητας.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΣΑΚΩΝΑΣ

*Καθηγητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ptsakonas@pspa.uoa.gr*

Σχεδιάζοντας την κοινή στρατηγική Ελλάδας-Κύπρου

Αφού συζητήσει τις συνέπειες του συνεχιζόμενου πολέμου στην Ουκρανία στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Κυπριακό καθώς και την πιθανή συμπεριφορά της Τουρκίας μετά την επανεκλογή Ερντογάν η παρούσα εισήγηση θα παρουσιάσει τις προϋποθέσεις που σύμφωνα με το κεκτημένο της επιστήμης των διεθνών σχέσεων και της στρατηγικής ανάλυσης πρέπει να ικανοποιούνται προκειμένου να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί εκ μέρους της Ελλάδας και της Κυπριακής Δημοκρατίας μια επιτυχής και αποτελεσματική στρατηγική εξισορρόπησης της Τουρκίας.

Η εισήγηση θα συζητήσει επίσης τα πιθανά πεδία ανάληψης σημαντικών διπλωματικών πρωτοβουλιών σε διμερές, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, με ιδιαίτερη αναφορά στον δυνητικό ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην επίτευξη των στόχων της προτεινόμενης στρατηγικής.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Γ.2:

Δομικές Μεταβάσεις και Πολυκρίσεις στην Παγκόσμια Οικονομία

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΛΙΑΡΓΚΟΒΑΣ

*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
liargova@uop.gr*

Παγκόσμιες Κρίσεις: από την mega παγκοσμιοποίηση στην περιφερειακή παγκοσμιοποίηση

Μέχρι πρόσφατα υπήρχε αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των παγκόσμιων οικονομιών ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης κλίμακας του διασυνοριακού εμπορίου εμπορευμάτων και υπηρεσιών, της ροής του διεθνούς κεφαλαίου και της ευρείας και ταχείας εξάπλωσης των τεχνολογιών. Η ραγδαία αυξανόμενη σημασία της πληροφορίας σε όλους τους τύπους παραγωγι-

κών δραστηριοτήτων και η εμπορευματοποίηση ήταν οι δύο κύριες κινητήριες δυνάμεις της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Με άλλα λόγια, η ταχεία παγκοσμιοποίηση των οικονομιών τα τελευταία χρόνια βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην ταχεία ανάπτυξη της επιστήμης και των τεχνολογιών, προέκυψε από το περιβάλλον στο οποίο το οικονομικό σύστημα της αγοράς εξαπλωνόταν ταχύτατα σε όλο τον κόσμο και αναπτύχθηκε με βάση τον αυξανόμενο διασυνωριακό καταμερισμό της εργασίας. Όμως τα τελευταία χρόνια, η εμφάνιση διαφόρων παγκόσμιων πηγών αστάθειας (χρηματοπιστωτική κρίση, κλιματική αλλαγή, μεταναστευτική-επισιτιστική κρίση, ένοπλες αντιπαραθέσεις, φυσικές καταστροφές, πανδημίες, ανταγωνισμοί υπερδυνάμεων) έχει αλλάξει την μορφή της παγκοσμιοποίησης ενισχύοντας την περιφερειακή διάσταση. Σκοπός του άρθρου αυτού είναι να συζητήσει τις νέα πηγές αστάθειας ώστε να σκιαγραφήσει τη νέα μορφή παγκοσμιοποίησης.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΤΣΑΡΔΑΝΙΔΗΣ

*Καθηγητής, Διευθυντής ΙΔΟΣ
tsardanidis@aegean.gr*

Γεωοικονομικές ρήξεις και συνέργειες στο σύγχρονο διεθνές σύστημα

Η εισήγηση εστιάζει στις γεωοικονομικές ρήξεις και συνέργειες στο σύγχρονο διεθνές σύστημα.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
spetrop@uop.gr*

Παγκόσμιες αλλαγές, αναδυόμενες δυνάμεις και η δυναμική της περιφερειακής ολοκλήρωσης στον Παγκόσμιο Νότο

Κατά την τελευταία δεκαετία ο κόσμος έχει γίνει μάρτυρας μιας αύξησης εξελίξεων που κλονίζουν το παγκόσμιο status quo. Μεταξύ άλλων, οι οικονομικές τριβές μεταξύ Κίνας-ΗΠΑ/Δύσης και η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία οδηγούν σε υποχώρηση της παγκοσμιοποίησης, δίνοντας έμφαση σε περιφερειακά δίκτυα παραγωγής και αλυσίδες αξίας. Ομοίως, υπάρχουν ενδείξεις που αναδεικνύουν την αναδιοργάνωση ή την ενίσχυση σχημάτων περιφερειακής ολοκλήρωσης, όπως ο Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης και fora συνεργασίας Νότου - Νότου, όπως τα BRICS, ενόψει της αποτυχίας των δομών παγκόσμιας διακυβέρνησης να αντιμετωπίσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα διάφορα ζητήματα που ανακύπτουν. Το παρόν άρθρο διερευνά τη δυναμική στο πλαίσιο αυτών των εξελίξεων και υπογραμμίζει πώς οι εναλλακτικές λύσεις που δημιουργούνται από την ανάδυση νέων "μεγάλων" δρώντων παράγουν ένα δυναμικό φαινόμενο band-wagoning στον Παγκόσμιο Νότο.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Γ.3:
Έμφυλες διακρίσεις και έμφυλη βία
Ερευνητική Ομάδα «Φιλοσοφία, κουλτούρα και κοινωνικές πρακτικές»,
Τμήμα ΠΕΔΙΣ

ΟΥΡΑΝΙΑ ΣΟΥΛΤΑΝΗ

*Υποψήφια Διδάκτορας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
ousoultani@gmail.com*

**Το συνεχές της έμφυλης βίας. Εμπειρίες γυναικών αιτουσών
άσυλο στην Ελλάδα**

Τα τελευταία χρόνια η Ευρώπη και κυρίως η Ελλάδα δέχτηκε μεγάλες προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές λόγω της έξαρσης των συγκρούσεων στη Μέση Ανατολή, την Ασία και την Αφρική, αλλά και λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και κλιματικής αλλαγής. Από το 2015 οι προσφυγικές – μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα αυξήθηκαν πολύ ενώ ανάμεσα στους χιλιάδες πρόσφυγες μεγάλος και αξιοσημείωτος είναι ο αριθμός των γυναικών επιβιωσασών σεξουαλικής και έμφυλης βίας που αιτούνται άσυλο στη χώρα.

Η παρουσίαση αναλύει τις προσωπικές συνεντεύξεις 30 γυναικών αιτουσών άσυλο στην Ελλάδα, οι οποίες δόθηκαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εξέτασης του αιτήματός τους για χορήγηση προσφυγικού καθεστώτος. Οι αφηγήσεις/συνεντεύξεις αφορούν βιώματα γυναικών προερχόμενων από την Υποσαχάρια Αφρική, τη Μέση Ανατολή και τις χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ. Στόχος της είναι να θέσει και συζητήσει το ζήτημα του συνεχούς της έμφυλης βίας και να καταδείξει τις εμπειρίες έμφυλης βίας που αυτές βίωσαν σε όλα τα στάδια του καταναγκαστικού ταξιδιού από την έναρξη του (στις χώρες καταγωγής) ως την άφιξή τους σε Ευρωπαϊκό έδαφος.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΙΓΝΑΤΙΑΔΟΥ

*Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
gatroul@gmail.com*

**COVID-19 και ενδοοικογενειακή βία. Τα μέτρα πρόληψης της Ευρωπαϊκής
Ένωσης. Η περίπτωση της Γαλλίας**

Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρωτοστατεί παγκοσμίως στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε θέματα ισότητας, και έχει συμβάλει στην καταπολέμηση των έμφυλων διακρίσεων δημιουργώντας ένα πλαίσιο στρατηγικής στο οποίο συνεργάζονται τα θεσμικά όργανά της αλλά και ανεξάρτητοι οργανισμοί που διεξάγουν έρευνες και παρέχουν εμπειρογνωμοσύνη και προτάσεις για την έμφυλη ισότητα. Παρόλα αυτά, μία στις τρεις γυναίκες στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υποστεί σωματική και/ή σεξουαλική βία. Τον Μάρτιο του 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων για το διάστημα 2020-2025, με ένα σύνολο πολιτικών και δράσεων για την εξάλειψη των έμφυλων διακρίσεων και της έμφυλης βίας. Παράλληλα, τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφάρμοσαν διαφορετικές εθνικές στρατηγικές για την υποστήριξη και προστασία των γυναικών θυμάτων βίας και των παιδιών τους από συντρόφους και άτομα του κοντινού περιβάλλοντος.

Το μοτίβο αύξησης και κλιμάκωσης της έμφυλης βίας ιδίως της σεξουαλικής και ενδοοικογενειακής βίας, σε περιόδους κρίσης, επιβεβαιώθηκε και από την πανδημία COVID-19, κατά την οποία παρατηρήθηκε αύξηση της έμφυλης βίας, και ιδιαίτερως της σεξουαλικής βίας και της βίας μεταξύ συντρόφων. Η πανδημία δημιούργησε μια σειρά προκλήσεων όσον αφορά τη διασφάλιση της συνέχειας της παροχής υπηρεσιών και την εξεύρεση νέων τρόπων υποστήριξης των θυμάτων που ήταν εγκλωβισμένα στο σπίτι με τους θύτες τους εξαιτίας των περιορισμών μετακίνησης που επιβλήθηκαν.

Η εισήγησή μας θα ασχοληθεί με την εθνική πολιτική της Γαλλίας και τα μέτρα που πάρθηκαν για την προστασία των θυμάτων της ενδοοικογενειακής βίας, όπως η αύξηση των καταφυγίων, η εισαγωγή νέων υπηρεσιών και μορφών επικοινωνίας και η ψήφιση νέας νομοθεσίας για να αποτραπεί ο εγκλωβισμός των θυμάτων μαζί με τους θύτες στο πλαίσιο του εγκλεισμού λόγω πανδημίας.

ΑΜΑΛΙΑ ΧΗΤΑ

*Κάτοχος Μεταπτυχιακού, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
psir2235sirg@go.uop.gr*

Συνεισηγήτρια:

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΛΑΛΑΓΙΑΝΝΗ

*Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
vlalag@go.uop.gr*

Το κίνημα #metoo στην Ελλάδα και ο ρόλος των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης σε ζητήματα έμφυλης βίας και διάκρισης με βάση το φύλο

Η πρότασή μας έχει ως στόχο την διερεύνηση της εξέλιξης του κινήματος #metoo στην Ελλάδα, όπως αυτή αποτυπώνεται μέσα από τα εγχώρια Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, αλλά και από τις φεμινιστικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στην χώρα. Τα ερευνητικά ερωτήματα στα οποία αποσκοπούμε να δώσουμε απαντήσεις πραγματεύονται τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται η ελληνική κοινωνία την έμφυλη βία και τις διακρίσεις βάσει φύλου, ποιά είναι η εξέλιξη της δυναμικής του κινήματος #metoo και πως συμβάλλουν σε αυτή τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης. Εξετάζουμε δηλαδή τα αντανakλαστικά της ελληνικής κοινωνίας σε περιστατικά έμφυλης βίας, καθώς και την επικρατούσα δυναμική του κινήματος όπως αυτή αποτυπώνεται σε αναρτήσεις 2 δημοφιλών Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, αλλά και μέσα από τις συνεντεύξεις που μας παρέιχαν 3 φεμινιστικές οργανώσεις πολύπλευρης στήριξης των θυμάτων έμφυλης βίας.

Η έρευνά μας αφορά τη διερεύνηση της δυναμικής του κινήματος όπως αυτή αποτυπώνεται στο Χ (τέως Twitter) κατά την πρόσφατη περίοδο Μάρτιος 2023-Ιούλιος 2023, και στο Instagram. Θα αναφερθούμε επίσης σε συνεντεύξεις με 3 φεμινιστικές οργανώσεις, που έχουν ως αντικείμενο την προάσπιση των θυμάτων κάθε μορφής έμφυλης βίας και διακρίσεων στην Ελλάδα.

Λέξεις κλειδιά: Κίνημα #metoo, #metooGR, έμφυλη βία, διακρίσεις βάσει φύλου, σεξουαλική κακοποίηση, διαδίκτυο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Γ.4: Μη Κρατικοί Δρώντες στις Διεθνείς Σχέσεις: Επιρροή και Προκλήσεις

ΑΣΤΕΡΗΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ

*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
huliaras@uop.gr*

Νέοι (;) Μη Κρατικοί Δρώντες στις Διεθνείς Σχέσεις: Οι διεθνικές δράσεις και η επιρροή των Μεγάλων Κοινωνοφελών Ιδρυμάτων

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι το ιδιωτικό φιλανθρωπικό ίδρυμα είναι αμερικανική επινόηση. Στις Ηνωμένες Πολιτείες – πολύ περισσότερο από την Ευρώπη – η ιδιωτική φιλανθρωπία έχει μακρά παράδοση που πηγάζει πίσω στην εποχή των πιονιέρων. Η 'νέα mega-φιλανθρωπία' όμως δεν περιορίζεται πλέον στις Ηνωμένες Πολιτείες. Μεγάλος αριθμός νέων κοινωνοφελών ιδρυμάτων εμφανίστηκαν στην Ευρώπη αλλά και άλλες περιοχές του κόσμου όπως η Ανατολική Ασία και η Μέση Ανατολή. Ο βασικός λόγος είναι ασφαλώς ο πολλαπλασιασμός των 'υπερ-πλούσιων'. Τα κίνητρα αυτών των μεγάλων δωρητών είναι σύνθετα και ποικίλλουν από την αποφυγή φορολογίας έως τις κοινωνικές ευαισθησίες για την υγεία, το περιβάλλον και τη φτώχεια. Ωστόσο λίγα ιδρύματα – κυρίως τα πολύ μεγάλα – έχουν διεθνικές δράσεις. Πάντως οι διασυννοριακές δωρεές τους και η επιρροή τους στις συζητήσεις για την ανάπτυξη διαρκώς αυξάνονται.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΙΜΟΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
nick4sim@gmail.com*

Διακυβέρνηση και επιρροή των ΟΚοιΠ στην Ουκρανία - Εξάρτηση από τις κρατικές αρχές

Όπως σε πολλούς τομείς της ανάπτυξης στο μετασοβιετικό χώρο, έτσι και στον τομέα ανάπτυξης της Οργανωμένης Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚοιΠ), η Ουκρανία γνώρισε έναν κατακερματισμό. Και σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, ο ρόλος των εξωτερικών παραγόντων που επηρέασαν την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών ήταν ιδιαίτερα σημαντικός, κυρίως σε ότι αφορούσε στην προώθηση της δημοκρατίας. Ένα ζήτημα, που συχνά επισκιάζεται από τις προσπάθειες υιοθέτησης μιας περιεκτικής προσέγγισης στην ανάπτυξη τους. Συγκεκριμένα σε ότι αφορά την Ουκρανία, η βιβλιογραφία παρουσιάζει διφορούμενες απόψεις σχετικά με τη δυναμικότητα των ΟΚοιΠ. Ωστόσο, η μαζική εμπλοκή των πολιτών και η συλλογική δράση που έχει επιδείξει η Ουκρανία, ιδίως πρόσφατα με την άμυνα κατά της ρωσικής επιθετικότητας, παρέχει σημαντικές πληροφορίες για τον ακτιβισμό τους. Εκτός από αυτό, ενώ στη Δυτική Ευρώπη το κράτος είναι συνήθως υπεύθυνο για τη χρηματοδότηση των ΟΚοιΠ που παρέχουν υπηρεσίες σε αυτό, στην Ουκρανία όσες δραστηριοποιούνται στον τομέα του ασύλου, χρηματοδοτούνται αποκλειστικά από διεθνείς οργανισμούς και ιδρύματα. Κατά συνέπεια, να έχουν αναλάβει καθήκοντα που παραδοσιακά θεωρούνταν αρμοδιότητα του κράτους και να χρησιμοποιούν τους πόρους τους για να επηρεάσουν τις διοικητικές πρακτικές σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Η παρούσα μελέτη διερευνά την κατανόηση της ΟΚοιΠ, η οποία συμπληρώνεται από

την αίσθηση της κοινότητας και της κοινωνικής ευθύνης. Επικεντρώνεται επίσης, στον ακτιβισμό των πολιτών από το Ευρωμαίdan έως την πρόσφατη πλήρους κλίμακας ρωσική κατοχή και στις αλλαγές στην ουκρανική κοινωνία των πολιτών με την πάροδο του χρόνου. Επιπλέον, αναλύει τη δυναμική που χαρακτηρίζει τη σχέση μεταξύ των ΟΚοιΠ και της δημόσιας διοίκησης στο πλαίσιο της σχετικής κρατικής καθυστέρησης και της χαμηλής πολιτικοποίησης των θεμάτων ασύλου. Με απόρροια αυτών και δίνοντας έμφαση στη διφορούμενη θέση μεταξύ της επιρροής και της εξάρτησης του εθελοντισμού των πολιτών από τη δημόσια διοίκηση, η παρούσα μελέτη συμβάλλει στη μελέτη του ρόλου των ουκρανικών ΟΚοιΠ σε εθνικά και διεθνή καθεστώτα.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
spetrop@uop.gr*

Νέες τεχνολογίες και η λειτουργία των Οργανώσεων της Κοινωνίας Πολιτών στην Ελλάδα

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Δ.1:

Ζητήματα Ανταγωνισμού Μεγάλων Δυνάμεων στο Διεθνές Σύστημα

ΕΙΡΗΝΗ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

*Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
eirini.sotiriou@yahoo.gr*

Ανταγωνισμοί Μεγάλων Δυνάμεων για Παγκόσμια Κυριαρχία: Η μάχη των ημιαγωγών

Το πιο πολύτιμο κύτταρο της σύγχρονης καθημερινότητάς μας είναι το μικροσκοπικό κομμάτι ύλης από πυρίτιο, το μικροτσιπ, αποτελώντας την ψυχή της σύγχρονης οικονομίας και τον εγκέφαλο κάθε ηλεκτρονικής συσκευής και συστήματος από i-phone, κέντρα δεδομένων έως πιστωτικές κάρτες. Η διατήρηση της πρόσβασης σε προηγμένους ημιαγωγούς έχει γίνει το κέντρο της παγκόσμιας γεωπολιτικής. Ο εμπορικός πόλεμος μεταξύ Κίνας και Ηνωμένων Πολιτειών για το μέλλον των ημιαγωγών κλιμακώνεται. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ έθεσε πρόσφατα ως προτεραιότητά της την επιστροφή της παραγωγής ημιαγωγών στη χώρα, με τον νόμο CHIP Acts και την επιβολή αυστηρών περιορισμών στις εξαγωγές μικροεπεξεργαστών στην Κίνα, μια κίνηση που εκλήφθηκε από την κινέζικη πλευρά ως εκδήλωση νοοτροπίας του Ψυχρού Πολέμου. Η Κίνα από την πλευρά της επέβαλε ελέγχους στις εξαγωγές σε δύο στρατηγικές πρώτες ύλες, το γάλλιο και το γερμάνιο, που είναι κρίσιμες για την παγκόσμια βιομηχανία τσιπ. Η στόχευσή της για την εκατοστή επέτειο της Λαϊκής Δημοκρατία της Κίνας, το 2049 είναι η απόκτηση δεσπόζουσας θέσης στις παγκόσμιες αγορές. Η Ταϊβάν, με την μεγαλύτερη εταιρεία ημιαγωγών, TSMC ενδεχομένως να αποτελέσει «το μήλον της έριδος» μεταξύ Κίνας-ΗΠΑ. Η διαπάλη για την απόκτηση της κρίσιμης μάζας των ημιαγωγών θα αποτελέσει το εφελθτήριο του αγώνα για την παγκόσμια κυριαρχία δίχως άλλο.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΙΟΥΜΠΑΣ

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
andreas.lioumpas@gmail.com

**Πρόεδρος Σι. Βαδίζοντας δέκα χρόνια στο Δρόμο του Μεταξιού
Ένας απολογισμός της πορείας της Κίνας από το 2013 και
μια εκτίμηση για το μέλλον**

文王问：“制定什么样的收揽人心的方法才能使天下归心呢
太公说：“天下不是一个人的天下，而是天下人的天下。”

«Ο βασιλιάς Wen ρώτησε: Τι είδους μέθοδο πρέπει να εφαρμόσουμε προκειμένου Όλοι κάτω από τον Ουρανό (Tianxia) να δηλώσουν την υποταγή τους σε εμάς;» «Ο Ταί Γονγκ είπε: Όλα Κάτω από τον Ουρανό δεν ανήκουν σε ένα άτομο.»

Tai Gong, Έξι Διδασκαλίες, Πολιτική Διδασκαλία, Κεφάλαιο 1ο

Το 2023 συμπληρώνονται δέκα χρόνια από την ανάρρηση του Προέδρου Σι στην εξουσία. Ταυτόχρονα συμπληρώνονται δέκα χρόνια από την εξαγγελία της «Πρωτοβουλίας Ζώνης και Δρόμου – Belt and Road Initiative (BRIBRI)», ένα παγκόσμιας εμβέλειας έργο το οποίο, στα κρατικά θεσμικά κείμενα, ταξινομείται υπό την κατηγορία που γενικά αποκαλείται «da zhanlue - 大战略» δηλαδή «υψηλή πολιτική» ή «στρατηγική». Στην παρούσα έρευνα αποτυπώνονται οι παράλληλες πορείες της Κίνας και του σχεδίου BRI κατά την περίοδο 2013 – 2023.

Αξιοποιώντας ένα εκτενή όγκο πρωτογενούς και δευτερογενούς υλικού, μέρος του οποίου μεταφράστηκε απευθείας από τα μανδαρινικά χωρίς μεσολάβηση άλλης γλώσσας, η μελέτη υιοθετεί μια μικτή, ποιοτική και ποσοτική, διεπιστημονική προσέγγιση που εδράζεται κυρίως στα πεδία της Ιστορίας και των Διεθνών Σχέσεων προκειμένου να αποτυπώσει και να αξιολογήσει την πορεία της Κίνας στο διεθνές σύστημα χρησιμοποιώντας ως κριτήριο τους στόχους που ο ίδιος ο Πρόεδρος Σι είχε θέσει στην αρχή της διακυβέρνησης του. Οι τομείς στους οποίους εστιάζει η έρευνα είναι εκείνοι που κατά τους Κινέζους συνιστούν τη «zonghe guoli - 综合国力» δηλαδή τη συνολική εθνική ισχύ.

Εξαιτίας της φύσης της έρευνας αξιοποιήθηκε ένας μεγάλος όγκος πρωτογενών στοιχείων τα οποία αντλήθηκαν από χρονοσειρές (time series). Οι χρονοσειρές, σε έρευνες όπως η συγκεκριμένη, παρουσιάζουν το βασικό μειονέκτημα ότι εκφράζουν τη διαχρονική εξέλιξη μιας μεταβλητής κατά τη διάρκεια ίσων διαδοχικών χρονικών περιόδων. Οι συγγραφείς αντιστάθμισαν το υπόψη μειονέκτημα μετατρέποντας τα στοιχεία σε διαστρωματικά δεδομένα (crosssection data) προκειμένου να αποτυπώνουν τη συμπεριφορά της ίδιας μεταβλητής στην εξεταζόμενη χρονική περίοδο.

Από την επεξεργασία των υπόψη στοιχείων σε κάθε εξεταζόμενο πεδίο, διαπιστώνεται μια κάμψη της ικανότητας της Κίνας να επιτυγχάνει αποτελέσματα με την ίδια σταθερότητα που είχε κατορθώσει για ένα σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα στο παρελθόν. Αυτό οφείλεται σε μια σειρά παραγόντων οι οποίοι διακρίνονται σε ενδογενείς και εξωγενείς και οι οποίοι παρουσιάζονται στο προτελευταίο τμήμα της έρευνας.

Στο τελευταίο τμήμα αξιοποιούνται οι υπόψη παράγοντες και τα συμπεράσματα στα οποία έχει καταλήξει μέχρι εκείνο το σημείο η έρευνα προκειμένου να επιχειρηθεί μια εκτίμηση για την μελλοντική πορεία της χώρας με έμφαση σε δύο πεδία των εξωτερικών σχέσεων: τις Σίνο – Αμερικανικές και τις σχέσεις Κίνας – ΕΕ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΤΡΙΚΑΚΟΣ

*Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο
endelehia@gmail.com*

Τα ενεργειακά δίκτυα ως παράγοντες γεωπολιτικής τρωτότητας και ανθεκτικότητας μεταξύ συμμαχικών συνασπισμών: Οι περιπτώσεις ΕΕ και Κίνας στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή

Η αναβάθμιση του γεωπολιτικού και αναπτυξιακού ρόλου της ΕΕ, αποτελεί την κυρίαρχη στρατηγική επιλογή των ευρωπαϊκών θεσμών και του νέου ευρωπαϊκού διακυβερνητικού μοντέλου, τόσο στις σύνθετες και ποικιλόμορφες διεργασίες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, όσο και στις ανταγωνιστικές τάσεις που διέπουν το διεθνές σύστημα τον 21ο αιώνα. Η ανάληψη ενός νέου ρόλου της ΕΕ ως διεθνής δρών στα πλαίσια ενός πολυπολικού και ασταθούς διεθνούς περιβάλλοντος, προτάσσει την ανάγκη ενός ενεργειακού πλουραλισμού για την επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ, αλλά και ενός ευρύτερου συμμαχικού δικτύου σε περιφερειακά υποσυστήματα που λαμβάνουν τους δυτικούς σχηματισμούς (ΝΑΤΟ, ΕΕ, μεταπολεμική διεθνής οργάνωση, κ.α.) με αμφιθυμία, προσβλέποντας σε νέα μη δυτικά εξισορροπητικά μοντέλα παγκόσμιας διακυβέρνησης.

Μια άλλη θεσμική και στρατηγική οπτική για την διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος, προβάλλει η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, η πιο ενεργοβόρος χώρα του κόσμου με τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Αναζητάει νέες πλουτοπαραγωγικές πηγές και νέους ενεργειακούς παρόχους για την εξασφάλιση της εσωτερικής αναπτυξιακής της σταθερότητας και την γεωπολιτική της επιρροή σε περιφερειακά υποσυστήματα που η δυτική επιρροή, κυρίως αμερικανική, παρουσιάζει ένα στρατηγικό έλλειμμα, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις έντονης κινεζικής πολιτικής και οικονομικής παρουσίας. Αναπτύσσει δίκτυα περιφερειακών συνεργασιών και συμμαχικών συνασπισμών, αναχαιτίζοντας την πρωτοκαθεδρία της δυτικής τάξης πραγμάτων και πρωτοστατεί στη ανάδυση του λεγομένου ευρασιανικού μπλοκ, όπως του BRI, του SCO, των BRICS και της στρατηγικής σχέσης DragonBear.

Η ανακοίνωση, θα προσπαθήσει να προσδιορίσει τους πολιτικούς, οικονομικούς, στρατιωτικούς και τεχνολογικούς παράγοντες, που επηρεάζουν και διαμορφώνουν την γεωπολιτική τρωτότητα και ανθεκτικότητα της ΕΕ και της Κίνας, μέσω των συμμαχικών δικτύων που αναπτύσσονται στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή και την προβολή ισχύος που αυτοί αναπαράγουν στο διεθνές σύστημα. Θα δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην χαρτογράφηση των ενεργειακών δικτύων, που σηματοδοτούν μια πληθώρα συνεργατικών και ανταγωνιστικών μοντέλων, καθώς και στους περιφερειακούς και εξωσυστημικούς δρώντες που πρωταγωνιστούν σε κάποια από τα πιο σημαντικά ενεργειακά κεφάλαια του διεθνούς συστήματος και ιδιαίτερα του γεωγραφικού άξονα Καυκάσου, Κασπίας Θάλασσας και Κεντρικής Ασίας, γνωστού και ως μεσαίου διαδρόμου.

Επίσης, θα αναλυθεί η γεωστρατηγική κρατικών οντοτήτων που διαδραματίζουν ρόλο στρατηγικών προγεφυρωμάτων, καθώς και την προέκταση της επιρροής τους και των συμμάχων τους, η οποία επεκτείνεται πολύ περισσότερο από τα συμβατικά κρατικά τους όρια στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή, όπως του Ιράν, καθώς και περιφερειακών δρώντων, όπως το Αφγανιστάν και το Πακιστάν, όπου αποκτούν κρίσιμη γεωπολιτική αξία για την ασφάλεια και την ανάπτυξη ενεργειακών δικτύων στα εδάφη τους. Ακόμα, προβάλλονται κράτη όπως η Σαουδική Αραβία, το Ισραήλ και η Αίγυπτος, όπου διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στο υπό διαμόρφωση περιφερειακό υποσύστημα της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής, εμφανίζοντας πολυσυλλεκτικότητα συνεργασιών και όχι επιλογή ενσωμάτωσης στα πλαίσια ενός δυτικού και ευρασιανικού διπολικού σχηματισμού.

Η ανακοίνωση μεθοδολογικά, κινείται στα πλαίσια των μοντέλων διαχείρισης κινδύνων, της

θεωρίας της ενεργειακής ασφάλειας και της θεωρίας συμμαχιών των Διεθνών Σχέσεων, καθώς και της γεωπολιτικής των δικτύων. Θέτει το ερευνητικό ερώτημα, κατά πόσο αναδύονται φαινόμενα περιφερειακού ηγεμονισμού και σε ποιο βαθμό η διαδικασία μιας νέας περιφερειοποίησης στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή, καταδεικνύει τον ρόλο των ενεργειακών δικτύων ως παραγόντων ανταγωνιστικών ή συνεργατικών συμφερόντων, συμπεριφορών και προτύπων μεταξύ της ΕΕ, της Κίνας και των συμμάχων τους;

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΣΕΡΜΠΕΤΗΣ - ΠΑΠΠΑΣ

Κάτοχος Μεταπτυχιακού, Πάντειο Πανεπιστήμιο

sspaek@gmail.com

ΗΠΑ και Ανατολική Μεσόγειος την περίοδο 1918-1923, γεωπολιτικές επιταγές και προκλήσεις

Πυρήνας της εισήγησης είναι η ανίχνευση της γεωπολιτικής αξίας της Ανατολικής Μεσογείου αλλά και της ανάδυσης των ΗΠΑ ως πλανητικής δύναμης στις αρχές του 20ου αιώνα.

Η εργασία με αναλυτικά εργαλεία, κατεξοχήν, από το πεδίο της διπλωματικής ιστορίας επικεντρώνεται στην αμερικανική παρουσία στην περιοχή και στα μέσα προώθησής της, στην διακήρυξη αρχών (όπως αυτή της αυτοδιάθεσης, μέσα από τα 14 Σημεία του Wilson που παρουσιάστηκαν στις εργασίες της Συνθήκης των Βερσαλλιών).

Η ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη βάση των τεσσάρων ρευμάτων και των Αμερικανών προέδρων δίνει φως στην ανάλυση, ενώ στο επίκεντρο τίθενται οι διαφορετικές θεωρήσεις μεταξύ των Αμερικανών αξιωματούχων (βλέπε Χόρτον και Μπρίστολ), κατά τρόπο που αναδεικνύει τον δυισμό των ΗΠΑ μεταξύ επεμβατισμού και απομονωτισμού. Κυρίως δε την μεταστροφή της στάσης των ΗΠΑ στην περιοχή με αποκορύφωμα την προοπτική ενός αρμενικού κράτους.

Τούτων δοθέντων, η εισήγηση κινείται σε δύο επίπεδα: το πρώτο διαβλέπει την πολιτική των ΗΠΑ στην Ευρασία και τον ανταγωνισμό με τα συμφέροντα άλλων κρατών και το δεύτερο επίπεδο εστιάζει στην Ανατολική Μεσόγειο την περίοδο μεταξύ των Συνθηκών Βερσαλλιών και Λωζάννης.

Η εισήγηση αυτή αποτελεί μια πρώτη παρουσίαση αντίστοιχης πρότασης για διδακτορική διατριβή η οποία βρίσκεται υπό διαμόρφωση και θα αφορά την παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (την περίοδο 1918-1923, μέσα από την πρωτογενή έρευνα στα κείμενα των εν λόγω Συνθηκών, καθώς και τα αρχεία του State Department και του ναυάρχου Μπρίστολ).

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Δ.2: Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική πριν και μετά τον Πόλεμο στην Ουκρανία

ΜΑΝΟΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
makara@uom.gr*

Συνεισηγητής:

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΣΤΑΜΠΟΥΛΗΣ

*Κάτοχος Μεταπτυχιακού, Πάντειο Πανεπιστήμιο
periklis_stampoulis@yahoo.com*

Ο πόλεμος στην Ουκρανία και η ελληνική στάση

Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία έπιασε εξαπίνης πολλές δυτικές κυβερνήσεις, παρά τις προειδοποιήσεις των μυστικών τους υπηρεσιών. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο πόλεμος θα αλλάξει την αρχιτεκτονική ασφάλειας στην Ευρώπη για τις επόμενες δεκαετίες. Το NATO επιστρέφει στην αρχική του αποστολή, δηλαδή την ανάσχεση της ρωσικής επιθετικότητας στην Ευρώπη. Η ΕΕ κάνει ένα μεγάλο βήμα προς μια κοινή αμυντική πολιτική που θα στοχεύει στη στρατηγική αυτονομία. Η Γερμανία επανεξοπλίζεται για να παίξει έναν σταθεροποιητικό ρόλο στην κεντρική Ευρώπη. Η Πολωνία, η Ρουμανία και οι Βαλτικές Δημοκρατίες εξελίσσονται σε χώρες πρώτης γραμμής εναντίον της Ρωσίας και των λιγοστών συμμάχων της. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον τεκτονικών αλλαγών, το ερώτημα που προκύπτει είναι αν η Ελλάδα μπορεί να παίξει έναν ενισχυμένο ρόλο μέσα στο αναγεννημένο NATO και στην αναδομημένη ΕΕ.

Η εισήγηση θα εξετάσει την απόφαση της Αθήνας για αποστολή στρατιωτικής βοήθειας στην Ουκρανία, λαμβάνοντας υπόψη την παραδοσιακή πολιτική της Ελλάδας για μη-ανάμειξη σε ξένες συγκρούσεις. Τρεις παράγοντες πιθανώς επηρέασαν την κυβέρνηση Μητσοτάκη προς αυτή την κατεύθυνση. Πρώτον, η ταχεία αντίδραση της ΕΕ ώθησε την Αθήνα να επανεξετάσει τη θέση της έναντι της Μόσχας. Η έναρξη του πολέμου έχει μειώσει πάρα πολύ τα περιθώρια διπλωματικών ελιγμών για τα μέλη της ΕΕ. Υπάρχει πλέον μια ενιαία ευρωπαϊκή στάση και δεν μπορεί η Αθήνα να αποστασιοποιηθεί από αυτή. Δεύτερον, η επιχειρηματολογία του Κρεμλίνου εναντίον της Ουκρανίας θυμίζει εκείνη που έχει χρησιμοποιήσει η Άγκυρα εναντίον της Ελλάδας και της Κύπρου. Βοηθώντας μια χώρα που έχει υποστεί μαζική εισβολή, η ελληνική κυβέρνηση ελπίζει να στείλει ένα μήνυμα στην Άγκυρα ότι οι τουρκικές εδαφικές διεκδικήσεις δεν θα γίνουν ανεκτές. Τέλος, η δολοφονία Ελλήνων στην περιοχή της Μαριούπολης από ρωσικούς βομβαρδισμούς συγκλόνισε την ελληνική κοινή γνώμη και ανάγκασε την Αθήνα να λάβει σαφή στάση υπέρ της Ουκρανίας.

Στη συνέχεια, η εισήγηση θα προσπαθήσει να συνδέσει τους τρεις παράγοντες με τη θεωρητική συζήτηση που εξελίσσεται γύρω από τη διαδικασία εκπόνησης της εξωτερικής πολιτικής.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΑΛΑΦΑΣ

*Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
vbalafas@uop.gr*

Συνεισηγητής:

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΦΑΚΙΟΛΑΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
fakiolas@uop.gr*

Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική και το Όραμα του «Ενεργειακού Κόμβου»: Αντίλαλοι από το πρόσφατο παρελθόν

Η σύνδεση της ενέργειας με την εξωτερική πολιτική και την ισχύ των κρατών είναι πλέον καταγεγραμμένη. Από τις αρχές του 2000 τα ενεργειακά ζητήματα βρίσκονται στο επίκεντρο των διεθνών ανταγωνισμών μεγάλων και ανερχόμενων δυνάμεων. Η ιδιαιτερότητα που εμφανίζουν ως προς την αλληλεπίδραση μεταξύ του εγχώριου και του διεθνούς περιβάλλοντος γίνεται εντονότερη λαμβάνοντας υπόψη τον αυξανόμενο αποφασιστικό ρόλο που παίζουν παράγοντες όπως η τεχνολογία, η ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων και η διακίνηση των ενεργειακών πόρων. Όχι τυχαία, ο σημερινός Ρώσο-ουκρανικός πόλεμος έχει πολλαπλώς αναλυθεί υπό το πρίσμα αυτής της αλληλεπίδρασης.

Στο πλαίσιο αυτό, την περίοδο 2006-2009, η ελληνική εξωτερική πολιτική δραστηριοποιήθηκε έντονα στο πεδίο της ενέργειας. Διεκδίκησε να αναβαθμίσει το ενεργειακό στάτους της σε περιφερειακό επίπεδο, επιδιώκοντας να εξελιχθεί σε «ενεργειακό κόμβο». Συνάφθηκαν, για παράδειγμα, συμφωνίες με τη Ρωσία για τους αγωγούς South Stream και Burgas-Αλεξανδρούπολη, καθώς και για υποδομές διασύνδεσης με αγωγούς φυσικού αερίου που περνούσαν ή θα περνούσαν από το έδαφος της χώρας.

Παράλληλα, η Ελλάδα προσπάθησε να βελτιώσει τη θέση της κυρίως σε σχέση με την Τουρκία και την Κύπρο. Ωστόσο, η αναβολή έναρξης σημαντικών έργων, αλλά και η μετέπειτα εθνική οικονομική κρίση, οδήγησαν σε αδρανοποίηση των πρωτοβουλιών για την πραγμάτωση αυτών των επιλογών.

Από την περίοδο που η Ελλάδα άρχισε να σταθεροποιείται οικονομικά και ιδιαίτερα μετά το 2022, όταν η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία, το όραμα του «ενεργειακού κόμβου» άρχισε να επιστρέφει. Αυτή τη φορά, όμως, επιστρέφει μέσω της ευθυγράμμισης με τα συμφέροντα των ΗΠΑ στη Μεσόγειο, καθώς και σε εναρμόνιση με τις ανάγκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ενεργειακή ασφάλεια.

Στη νέα αυτή συγκυρία των ανταγωνισμών, το στοιχείο που παραμένει αμετάβλητο είναι ο κίνδυνος το όραμα να καταλήξει πάλι σε εθνική ουτοπία ή διάψευση προσδοκιών. Προφανώς, η Ελλάδα δεν επιθυμεί η νέα προσπάθεια αξιοποίησης των ενεργειακών ζητημάτων για την προώθηση συμφερόντων της εξωτερικής πολιτικής της να ναυαγήσει ξανά. Οι αντίλαλοι που έρχονται από το 2006-2009 είναι ίσως σοφοί οδηγοί για τη χάραξη της εθνικής στρατηγικής.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΑΜΠΑΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, American College of Greece
nlampas@acg.edu*

Η εξέλιξη της Στρατηγικής Σχέσης ΗΠΑ-Ελλάδας

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να αναλύσει τους παράγοντες που συνηγόρησαν στην βελτίωση των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και ΗΠΑ από το 2018 και έπειτα. Η Ελλάδα έχει πλέον αναδειχθεί ως ένας παράγοντας σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Βασίζόμενοι σε συνευτέυξεις Ελλήνων και Αμερικανών αξιωματούχων θα αναλύσουμε τους παράγοντες που επηρέα-

σαν την βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Το βασικό μας επιχείρημα αναφέρει πως οι παράγοντες που επηρέασαν τις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών είναι η Αμερικανική στήριξη κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης, η Συμφωνία των Πρεσπών, η επιθετική ρητορική της Τουρκίας και η συνεργασία στον τομέα της ενέργειας.

ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΜΑΛΚΙΔΗΣ

*Διδάκτορας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
malkidis@gmail.com*

Τα Δυτικά Βαλκάνια πριν και μετά τον Πόλεμο στην Ουκρανία: Η Αλβανία και η ελληνική μειονότητα

Τα Δυτικά Βαλκάνια αποτέλεσαν κεντρική περιοχή για τις πολιτικές κρατών και διεθνών οργανισμών, τόσο κατά την περίοδο της μετάβασης, όσο και μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία. Ειδικότερα η Αλβανία, αποτέλεσε και συνεχίζει και να αποτελεί τη χώρα όπου κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι ΗΠΑ, ενδιαφέρονται για το πως θα κινηθεί στα πεδία της πολιτικής, της οικονομίας, της κοινωνίας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εκεί βρίσκεται και ο πυρήνας της συζήτησης για το μέλλον της Αλβανίας, στο κρίσιμο δηλαδή πεδίο της εφαρμογής και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πιο συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά την ελληνική μειονότητα. Εξάλλου γύρω από αυτήν περιστράφηκαν οι σχέσεις της Αλβανίας με το κατ'εξοχήν κράτος που συνδέεται με το μειονοτικό πληθυσμό (Ελλάδα), αλλά και οι σχέσεις της Αλβανίας με διεθνείς οργανισμούς και κράτη.

Η εισήγηση αναλύει τα Δυτικά Βαλκάνια και το ρόλο της Αλβανίας, τόσο πριν όσο και μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία και διερευνά μέσα στο πλαίσιο των Δυτικών Βαλκανίων και της ενσωμάτωσής τους στην διεθνή κοινότητα, την ελληνική μειονότητα.

Αναλύει τη θέση, το ρόλο, τα δικαιώματα και τα κρίσιμα ζητήματα που αφορούν την ελληνική μειονότητα (απογραφή πληθυσμού, εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα, διοικητική διαίρεση και εκλογικά τμήματα, μειονοτικές ζώνες, ιδιοκτησιακά – περιουσιακά δικαιώματα, συμμετοχή των Ελλήνων στη δημόσια διοίκηση, κ.ά).

Η εισήγηση υποστηρίζει ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων των μειονοτήτων στα Δυτικά Βαλκανίων αποτελεί (ίσως) την πιο σημαντική προϋπόθεση για το μέλλον της περιοχής, γεγονός που αφορά και την Αλβανία. Άρα η ελληνική μειονότητα θα πρέπει να αναπτυχθεί ελεύθερα, με σεβασμό στη διαφορετικότητά της και τις ιδιαιτερότητές της, την ιστορία της, τον πολιτισμό της και τις παραδόσεις της, ώστε να αποτελέσει γέφυρα πραγματικής συνεργασίας, φιλίας και σταθερότητας και να συμβάλλει με τον καλύτερο τρόπο στους στόχους που έχει θέσει η Αλβανία. Άλλωστε ο διακηρυγμένος σκοπός της διεθνούς κοινότητας για τα Δυτικά Βαλκάνια, συνεπώς και για την Αλβανία για πλήρη συμμετοχή στα διεθνή δρώμενα, προϋποθέτει την εφαρμογή των συμφωνιών για τις μειονοτικές ομάδες και ιδιαίτερα για την ελληνική. Συμφωνίες οι οποίες θα ενισχύσουν τα τόσα απαραίτητα πεδία της σταθερότητας, της συνεργασίας, της ανάπτυξης, της δημοκρατίας, της ασφάλειας και της αλληλεγγύης στην περιοχή.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Δ.3: Η έμφυλη βία στην εποχή του covid

ΙΩΑΝΝΑ ΡΟΤΖΙΩΚΟΥ

Υποψήφια Διδάκτορας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
joanna_rotzi@hotmail.com

Ενδοοικογενειακή βία και πανδημία: Τα παραδείγματα της Ελλάδας και του Ηνωμένου Βασιλείου

Κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, η ενδοοικογενειακή βία χαρακτηρίστηκε ως μία παράλληλη πανδημία, σύμφωνα με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Κατά τη διάρκεια της εισήγησης μου θα γίνει προσπάθεια να προσεγγιστεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Αρχικά, θα προσδιοριστούν τα αίτια και οι συνέπειες του φαινομένου. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν στατιστικά – αριθμητικά στοιχεία για της χώρες της Ελλάδας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Αυτά τα αριθμητικά στοιχεία προέρχονται από τις αστυνομικές αρχές των προαναφερομένων χωρών, τα οποία στη συνέχεια θα συγκριθούν με δημοσιεύματα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στα οποία γίνεται λόγος για κατακόρυφη αύξηση των καταγγελιών κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Πρόκειται όντως για κατακόρυφη αύξηση των καταγγελιών ή πρόκειται για ένα φαινόμενο το οποίο έγινε περισσότερο ορατό κατά τη διάρκεια της πανδημίας λόγω των κοινωνικών συνθηκών; Και αν όντως υπάρχει αύξηση των καταγγελιών, που μπορεί αυτή να οφείλεται; Τι συνέβη στις προρρηθείσες χώρες; Πώς αντιμετωπίστηκε η προρρηθείσα κατάσταση; Έτσι, μέσα από τη συγκριτική ανάλυση των επίσημων αριθμητικών δεδομένων και των δεδομένων που προκύπτουν από τα δημοσιεύματα θα επιχειρηθεί να αναλυθεί αυτό το πολυσύνθετο και πολυδιάστατο φαινόμενο, το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας.

ΧΡΥΣΤΑΛΛΑ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

Κάτοχος Μεταπτυχιακού, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
christysterg@hotmail.com

Ενδοοικογενειακή βία: Η ασθένεια πριν την πανδημία και η αναζήτηση της θεραπείας της

Η εισήγηση έχει ως σκοπό να παρουσιάσει το κοινωνικό φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, όπως αυτό εξελίχθηκε και γιγαντώθηκε κατά την διάρκεια του επιβεβλημένου για λόγους προστασίας από την πανδημία του covid19 εγκλεισμού, κατά το διάστημα 2020-2021 στην ελληνική επικράτεια. Μέσα από μία σύντομη παρουσίαση των επίσημα καταγεγραμμένων σχετικών περιστατικών, γίνεται μια προσπάθεια κοινωνιολογικής προσέγγισης του φαινομένου καθώς και αναζήτησης των βαθύτερων αιτιών του. Κατόπιν, παρουσιάζεται το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο αποτροπής των εγκλημάτων που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία και προστασίας των θυμάτων, επισημαίνονται οι αδυναμίες του και προτείνονται πρακτικές για πιο ουσιαστικές παρεμβάσεις προς επίλυση του προβλήματος. Οι πρακτικές αυτές προτείνονται αφενός στο πλαίσιο της ενίσχυσης των σχετικών δομών και δικτύων προστασίας και της ενεργότερης εμπλοκής της αυτοδιοίκησης σε αυτό ενώ, αφετέρου, συζητείται ο ρόλος που πρέπει να αποκτήσει ο χώρος της εκπαίδευσης μέσω των φορέων που εντάσσονται σε αυτόν, με στόχο την εξάλειψη του φαινομένου.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΕΛΕΚΗ

*Υποψήφια διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
a.peleki@uoi.gr*

Συνεισηγήτρια:

ΣΟΥΖΑΝΝΑ-ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

*Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
snikola@uoi.gr*

Η Ενδοοικογενειακή και Έμφυλη βία στην Αιτωλοακαρνανία την περίοδο της πανδημίας covid19

Οι βασικές αρχές και τα δομικά στοιχεία της θεωρίας του φύλου στηρίζονται στις κοινωνικές ανισότητες που υπαγορεύονται από το φύλο και την κοινωνική και πολιτισμική κατασκευή του. Η ενδοοικογενειακή και έμφυλη βία αποτελούν αντικείμενο έρευνας και συζήτησης στην Κοινωνιολογία του φύλου και τελευταία ακόμη περισσότερο λόγω των κοινωνικών φαινομένων και των αντίστοιχων περιστατικών που απασχολούν την επικαιρότητα. Ιδιαίτερα την περίοδο της πανδημίας Covid-19 με την αναγκαία κοινωνική απομόνωση και τον εγκλεισμό στο σπίτι φαίνεται ότι αυξήθηκαν τα κρούσματα ενδοοικογενειακής βίας όχι μόνο σε αριθμό αλλά και σε σοβαρότητα. Δημοσιοποιήθηκαν στοιχεία αναφορικά με αυξημένα ποσοστά βίας απέναντι σε γυναίκες. Με την παρούσα μελέτη διερευνάται το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας την περίοδο της πανδημίας στο νομό Αιτωλοακαρνανίας. Η έρευνα δείχνει έξαρση του φαινομένου, ενώ καταγράφονται και μέτρα προστασίας της οικογένειας σε τοπικό επίπεδο με δράσεις και πρωτοβουλίες που έλαβαν χώρα μετά την πανδημία. Τα συμπεράσματα καταλήγουν στην αναγκαιότητα περαιτέρω διερεύνησης αφενός των αιτιών που οδηγούν στη βία και στην επιθετική συμπεριφορά μέσα στην οικογένεια και αφετέρου της σημασίας των στερεοτυπικών αντιλήψεων για τα δύο φύλα στη συγκεκριμένη περιοχή ενδιαφέροντος.

Λέξεις κλειδιά: Πανδημία, Ενδοοικογενειακή βία, βία κατά της γυναίκας, μέτρα προστασίας της οικογένειας.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝΤΕΛΕΟΥ

*Επισκέπτρια Ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
pantmaria@hotmail.com*

Ο Covid-19 ως «πολυκρίση»: Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις στην ανθρωπολογία

Ο όρος «πολυκρίση» πραγματεύεται τις πολλαπλές, ταυτόχρονες, σύνθετες, παγκόσμιες κρίσεις, αλλαγές και προκλήσεις, που δεν μπορούν πλέον να οριοθετηθούν χωροχρονικά εξαιτίας της αλληλοδιαπλοκής τους, καθιστώντας παράτολμη την απόδοση της ύπαρξης και κατά συνέπεια της επίλυσής τους σε μια και μοναδική αιτία. Υπό αυτό το πρίσμα, οι Davies και Hobson (2022) προτείνουν ότι ο Covid-19 μπορεί να κατανοηθεί ως τμήμα μιας ευρύτερης «πολυκρίσης», η οποία πλαισιώνεται από άλλες, υπάρχουσες κρίσεις, τονίζοντας ότι η πανδημία δεν συνιστά το βασικότερο πρόβλημα της εποχής αλλά αλληλεπιδρά με τα ήδη υπάρχοντα. Η παρούσα εισήγηση προτείνει ότι μια ανθρωπολογική προσέγγιση της «πολυκρίσης» μπορεί να φωτίσει τον τρόπο, με τον οποίο αυτές οι παγκόσμιες, αλληλένδετες κρίσεις εννοιολογούνται, βιώνονται και συνδέονται, (συν)διαμορφώνοντας τις κοινωνικές δράσεις και πρακτικές των ανθρώπων στο τοπικό πλαίσιο. Μετατοπίζοντας την εστίαση από το παγκόσμιο στο τοπικό, αντι-

χνεύονται, υπό τη σκοπιά των δρώντων υποκειμένων, οι διαφορετικές συνδέσεις και σχέσεις αυτών των κρίσεων αναλόγως το πολιτισμικό, κοινωνικό και πολιτικό συγκείμενό τους. Πιο συγκεκριμένα, αντλώντας εμπειρικό υλικό από επιτόπια έρευνα, συμμετοχική παρατήρηση και ημιδομημένες συνεντεύξεις σε Αλβανούς μετανάστες κατά τα έτη 2022-2023, η εισήγηση αναδεικνύει τον τρόπο που ο Covid-19 νοηματοδοτείται υπό τη σκοπιά των Αλβανών ως μια «κρίση» που αποτελεί τμήμα της προϋπάρχουσας οικονομικής «κρίσης» στη χώρα. Οι εν λόγω Αλβανοί συνδέουν τις δύο επάλληλες «κρίσεις» με σημείο αναφοράς τον τομέα της εργασίας, ο οποίος με τη σειρά του επηρεάζει τόσο τον οικονομικό τομέα (π.χ. μειωμένες απολαβές) όσο τον κοινωνικό (π.χ. εργασιακά και κοινωνικά δίκτυα) και τον νομικό (π.χ. απο-νομιμοποίηση). Η εισήγηση καταλήγει ότι η πολυδιάστατη «πολυκρίση» των Αλβανών, νοηματοδοτούμενη ως ένα συνεχές της οικονομικής και πανδημικής «κρίσης», εντείνει τις προϋπάρχουσες εργασιακές προκλήσεις και δημιουργεί νέες, άλλοτε μετασχηματίζοντας και άλλοτε διατηρώντας τις υφιστάμενες πρακτικές αντιμετώπισής της.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Δ.4: Ανεκτική και μαχόμενη δημοκρατία

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΛΙΒΑΣ

*Καθηγητής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο
sotlivas@gmail.com*

Λόγος του μίσους και ελευθερία της έκφρασης στην Ελλάδα και την Ευρώπη του σήμερα

Ο λόγος του μίσους (hate speech) έχει επικρατήσει ως όρος που περιλαμβάνει όλες τις μορφές λεκτικής ή και ρητορικής διασποράς μίσους και όλα τα εκφραστικά σχήματα περιθωριοποίησης ατόμων ή ομάδων με συγκεκριμένα, κάθε φορά, εθνικά, εθνοτικά, φυλετικά, θρησκευτικά, πολιτικά, κοινωνικά ή έμφυλα χαρακτηριστικά. Όσο και αν ο όρος ο ίδιος παρουσιάζει κάποιες εγγενείς αδυναμίες (αδυναμίες που θα προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε κατά την προσέγγισή μας), μπορεί να εγκολπώσει όλες εκείνες τις μορφές ακραίας λεκτικής συμπεριφοράς που μπορεί να οδηγήσουν (και πολλές φορές τόσο στο παρελθόν όσο και σήμερα πράγματι οδηγούν) σε πράξεις βίας, σχετικές με φαινόμενα ρατσισμού, ομοφοβίας, ισλαμοφοβίας και ακραίας μισαλλοδοξίας. Η αντιμετώπιση φαινομένων διασποράς λεκτικής ακρότητας και μίσους αποτελεί αδήριτη ανάγκη, την οποία η σημερινή Ευρώπη προσπαθεί να αντιμετωπίσει, όχι πάντοτε με απόλυτη επιτυχία. Άλλωστε, τα όρια μεταξύ της άμυνας από το hate speech και της υποχρέωσης σεβασμού της ελευθερίας της έκφρασης είναι λεπτά και όχι απόλυτα προσδιορισμένα. Η εισήγησή μου (που θεματικά εμπίπτει στα πεδία: «Η Εργαλειοθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Υπεράσπιση του Κράτους Δικαίου: Αποτίμηση, Προκλήσεις, Προοπτικές» και «Η Φιλεύθερη Δημοκρατία Αντιμέτωπη με τον Λαϊκισμό και τον Εξτρεμισμό») θα επικεντρωθεί στην νομική, κοινωνική και επιστημονική αντιμετώπιση του λόγου του μίσους και των κινδύνων που εκπορεύονται από αυτόν για την ελληνική και ευρωπαϊκή κοινωνία, αλλά και για τις συνέπειες μιας άμετρης πολιτικής περιορισμού του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης (με πρόσημα την αντιμετώπιση του λόγου του μίσους).

ΣΠΥΡΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ

*Καθηγητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
svlacho@law.uoa.gr*

Μαχόμενη και ανεκτική δημοκρατία

Η εισήγηση θα πραγματευτεί το γενικότερο θέμα της στάσης μιας δημοκρατίας απέναντι στους εχθρούς της. Πρέπει να τους αντιμετωπίζει με τα μέσα του ποινικού δικαίου ή του εκλογικού νόμου; Επιτρέπεται να αποκλείει υποψηφίους και εκλογικούς σχηματισμούς από την κρίση του εκλογικού σώματος και, εάν ναι, με ποια κριτήρια; Ποιος αποφασίζει για όλα αυτά τα θέματα; Το Σύνταγμα, ο κοινός νομοθέτης (η Βουλή) ή ο δικαστής; Μέχρι ποιο σημείο μπορεί μια δημοκρατία να διευρύνει τις απαγορεύσεις των πολιτικών δικαιωμάτων, ώστε να προλάβει ενδεχόμενες απόπειρες καταστράτηγησης του νόμου από τους εχθρούς της; Το θέμα έχει και ευρύτερες δικαιοπολιτικές όψεις που σχετίζονται με το πολιτειακό ιδεότυπο και την επιτυχία ή μη του μοντέλου της μαχητικής δημοκρατίας, όπως προκύπτει λ.χ. από την εμπειρία της Γερμανίας και, πιο πρόσφατα, της Ελλάδας.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΕΣΣΟΠΟΥΛΟΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Κρήτης
a.kessopoulos@uoc.gr*

Η έννοια της μαχόμενης δημοκρατίας στο γερμανικό συνταγματικό δίκαιο: θεωρητικές καταβολές και σύγχρονη πρακτική

Στις αρχές της δεκαετίας του '30, ο διαφαινόμενος κίνδυνος της ανόδου του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος στην εξουσία προκάλεσε μια πλούσια συζήτηση στο πλαίσιο της γερμανικής συνταγματικής θεωρίας αναφορικά με τα μέσα άμυνας που θα όφειλε να επιστρατεύσει η δημοκρατία απέναντι στους εχθρούς της. Από τη μία πλευρά, ο Καρλ Σμιτ τασσόταν υπέρ της εκχώρησης της δυνατότητας στον Πρόεδρο του Ράιχ να παρακάμπτει την «αρχή της ίσης ευκαιρίας» προκειμένου να θέτει εκτός νόμου όσα κόμματα στόχευαν στην κατάλυση του πολιτεύματος. Από την άλλη, ο Χανς Κέλσεν επέμενε στην ανάγκη διατήρησης του ανεκτικού χαρακτήρα της δημοκρατίας και παράλληλα υπογράμμισε ότι ο ρόλος του φύλακα του συντάγματος δεν θα έπρεπε να απονεμηθεί στην εκτελεστική, αλλά στη δικαστική εξουσία.

Μετά το τραύμα της ναζιστικής θηριωδίας, ο Θεμελιώδης Νόμος της Βόννης υιοθέτησε το μοντέλο της μαχόμενης δημοκρατίας και απένειμε την αρμοδιότητα της απαγόρευσης των ακραίων κομμάτων στο Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (άρθρο 21). Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '50 το Bundesverfassungsgericht πράγματι έθεσε εκτός νόμου πολιτικά κόμματα τόσο της άκρας Δεξιάς όσο και της κομμουνιστικής Αριστεράς. Σε ό,τι αφορά τη σύγχρονη πρακτική, αξίζει να σημειωθεί ότι η γερμανική συνταγματική δικαιοσύνη επιδεικνύει μεγάλη αυτοσυγκράτηση ως προς την εφαρμογή του άρθρου 21 του Συντάγματος παρά το γεγονός ότι η ακροδεξιά απειλή ενισχύεται διαρκώς, ιδίως κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΒΑΝΔΩΡΟΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
vandoros@uop.gr*

Ανεκτική ή μαχόμενη δημοκρατία; Θεωρία και πράξη της αντιμετώπισης του εξτρεμισμού

Αντικείμενο της εισήγησης είναι η αντιμετώπιση των εξτρεμιστικών κομμάτων από τη φιλελεύθερη δημοκρατία. Στο πρώτο μέρος αναλύονται δύο θεωρητικά μοντέλα. Συγκεκριμένα, η ανεκτική δημοκρατία χαρακτηρίζεται από την απαρέγκλιτη προσήλωσή της στην τήρηση των θεσμικών διαδικασιών με την εκ παραλλήλου αποφυγή αξιολογικών κρίσεων για το εάν ένα κόμμα είναι εξτρεμιστικό ή αντιδημοκρατικό. Το όριο της είναι η τήρηση της νομιμότητας και αντιμετωπίζει τέτοια κόμματα αποκλειστικά με το κοινό ποινικό δίκαιο. Στον αντίποδα, η μαχόμενη δημοκρατία, με πρωταγωνιστή το κράτος, αναλαμβάνει δυναμικά, έκτακτα και ασυνήθιστα μέτρα που περιλαμβάνουν την κατάργηση κόμματος ενώπιον σοβαρής και άμεσης απειλής της δημοκρατίας, θέτοντας ουσιαστικά και όχι διαδικαστικά κριτήρια. Η περίπτωση της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας είναι εν πολλοίς αυτή μιας ανεκτικής δημοκρατίας, ενώ της Δυτικής και κατόπιν της ενιαίας Γερμανίας αυτή μιας μαχόμενης δημοκρατίας. Στο δεύτερο μέρος, υπό το φως της ανάλυσης που έχει προηγηθεί, αναλύονται και αξιολογούνται όψεις της αντιμετώπισης της Χρυσής Αυγής και των Ελλήνων/Σπαρτιτών προκειμένου να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα για την καταλληλότητα κάθε μοντέλου.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ε.1:

Ελληνοτουρκικές σχέσεις: Από την κρίση στην εξομάλυνση;

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΦΑΚΙΟΛΑΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
fakiolas@uop.gr*

Η Ελλάδα και η Προοπτική της Επίλυσης της Σύγκρουσης με την Τουρκία: Έλλειμμα Πολιτικής ή Στρατηγικής;

Μετά την εισβολή και κατοχή μέρους της Κύπρου από τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, η Ελλάδα ανέδειξε την Τουρκία σε απειλή εθνικής ασφάλειας. Διαμόρφωσε στρατηγικές που στόχευαν όχι μόνο στην ανάσχεση της απειλής και τη θωράκιση της εδαφικής κυριαρχίας της χώρας αλλά και στην περικύλιση της τουρκικής επιρροής. Οι στρατηγικές αυτές είχαν σαφές πολιτικό αποτύπωμα. Μερικά χρόνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Ελλάδα αποφάσισε να μπολιάσει τις παραπάνω στρατηγικές της με την αποκαλούμενη στρατηγική του Ελσίνκι, που επικαίρησε να 'κοινωνικοποιήσει' την Τουρκία στη λογική της ειρηνικής διευθέτησης υπό το πρίσμα της ευρωπαϊκής προοπτικής της. Παρά το γεγονός ότι η νέα στρατηγική απέκτησε μια έντονη δυναμική που κυοφόρησε την προοπτική της επίλυσης της σύγκρουσης, σειρά εσωτερικών και διεθνών εξελίξεων συνέτειναν στη σταδιακή αδρανοποίηση αυτής της δυναμικής χωρίς, όμως, την εκπαράθυρωση της λογικής του Ελσίνκι. Τα τελευταία χρόνια η δυναμική αυτή τείνει να εμφανίζει σημάδια αναγέννησης που παραμένουν, μάλλον, αδύναμα. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εισήγηση θέτει το εξής ερώτημα σε σχέση με την προοπτική επίλυσης της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης: υπάρχει έλλειμμα ή ανεπάρκεια ενιαίας στρατηγικής; Ή το πρόβλημα είναι βαθύτερο, δηλαδή πολιτικό, που μας καλεί να αναλογιστούμε

πόσο βάσιμη είναι η πεποίθηση ότι το ελληνικό πολιτικό σύστημα συναινεί σε μια κοινή πολιτική; Η θέση που επιχειρείται να τεκμηριωθεί είναι ότι το πρόβλημα είναι και πολιτικό, όχι μόνο στρατηγικό.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΚΟΥΔΑΚΗΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων
georgeyd@hotmail.com*

Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Επαναπροσέγγιση ή κινήσεις στο πλαίσιο ενός ευκαιριακού πολιτικού ρεαλισμού;

Χωρίς καμία αμφιβολία οι σύγχρονες Ελληνοτουρκικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από έντονες διακυμάνσεις που περιλαμβάνουν εντάσεις, προσεγγίσεις και συνεργασία. Είναι επίσης κοινώς αποδεκτό ότι αυτές οι διακυμάνσεις επηρεάζονται τόσο από μεταβλητές εσωτερικής πολιτικής στις δύο χώρες όσο και από τις διεθνείς πολιτικές εξελίξεις και τις επιλογές που κάνουν οι κυβερνήσεις τους σχετικά με αυτές. Το ζητούμενο που παραμένει σε όλη αυτή τη διαδρομή είναι αν υπάρχει η δυνατότητα μιας ουσιαστικής και διαρκούς προσέγγισης μεταξύ των δύο χωρών. Αυτή η εισήγηση ισχυρίζεται ότι παρά το γεγονός μιας σειράς προσπαθειών Ελληνοτουρκικής προσέγγισης τα τελευταία 100 χρόνια οι σχέσεις των δύο χωρών εξακολουθούν να καθορίζονται από ένα ευκαιριακό πολιτικό ρεαλισμό ο οποίος παραμένει ακόμη και σήμερα. Πραγματοποιώντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή εντοπίζονται τόσο οι μεταβλητές που οδήγησαν σε εντάσεις και κρίσεις όσο και οι μεταβλητές που οδήγησαν σε προσέγγιση. Στη συνέχεια αναλύοντας τις πρόσφατες εξελίξεις στις σχέσεις των δύο χωρών καταβάλλεται προσπάθεια να προσδιοριστούν τα στοιχεία εκείνα που μπορούν στην παρούσα φάση, έστω στα πλαίσια ενός ευκαιριακού πολιτικού ρεαλισμού, να εξομαλύνουν τις σχέσεις τους και να ανοίξουν τον δρόμο μιας νέας προσέγγισης που θα δημιουργήσει διάρκεια και σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΛΑΨΗΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
antonisklapsis@yahoo.gr*

Με το βλέμμα στραμμένο στη Χάγη: Το Διεθνές Δικαστήριο ως μέσο διευθέτησης της ελληνοτουρκικής διένεξης

Το τελευταίο διάστημα έχει έρθει στο προσκήνιο η προοπτική προσφυγής της Ελλάδας και της Τουρκίας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης προκειμένου να διευθετήσουν κάποιες από τις μεταξύ τους εκκρεμότητες. Η Αθήνα υποστηρίζει πως μόνο η χάραξη των θαλάσσιων ζωνών (υφαλοκρηπίδα και αποκλειστική οικονομική ζώνη) μπορεί να παραπεμφθεί στη Χάγη. Η Άγκυρα, εάν συναινέσει σε έναν δικαστικό διακανονισμό, πιθανότατα θα επιδίωκε να προσθέσει κι άλλα ζητήματα. Οπωσδήποτε, η ιδέα της Χάγης δεν είναι καινούργια. Η Ελλάδα την έχει προβάλει ήδη από το 1975. Στην πραγματικότητα, είναι ακόμα πιο παλιά, καθώς η δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου είχε αναγνωρισθεί από την Ελλάδα και την Τουρκία μέσω του διμερούς Συμφώνου Φιλίας που υπέγραψαν το 1930. Θα μπορούσε αυτό το προηγούμενο να αποτελέσει τη βάση μιας νέας προσφυγής; Υπάρχουν εκατέρωθεν πολιτικές σκοπιμότητες, αλλά και ευνοϊκές διεθνείς συγκυρίες, που να διευκολύνουν την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο; Ποια θα είναι τα ζητήματα που ενδεχομένως να ανακύψουν εάν τελικά οι δύο πλευρές συμφωνήσουν να προσφύγουν στη

Χάγη; Ποια από τις δύο χώρες έχει πιο ισχυρά νομικά επιχειρήματα; Η όποια απόφαση θα γίνει αμοιβαία σεβαστή και θα μπορέσει να ανοίξει ένα νέο κεφάλαιο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις;

ΕΚΑΒΗ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

*Επίκουρη Καθηγήτρια, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ekaviath@yahoo.gr*

Η σημασία της εσωτερικής συναίνεσης στην πολιτική και στρατηγική της Ελλάδας προς την Τουρκία

Η παραπαίουσα πολιτική και στρατηγική της Ελλάδας προς την Τουρκία κατά την τελευταία εικοσαετία σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην έλλειψη συναίνεσης στους κόλπους του πολιτικού κόσμου και εντός της κοινής γνώμης ως προς το ποια είναι η βέλτιστη στρατηγική προς τη γείτονα χώρα. Πρώτος στόχος της προτεινόμενης εισήγησης είναι να παρουσιάσει τη σημασία της πολιτικής συναίνεσης ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία κάθε μακρόπνοης εξωτερικής πολιτικής και να αναδείξει ότι προσαπαιτούμενα για την οικοδόμηση συναίνεσης είναι η ύπαρξη τόσο 'κανονιστικής' όσο και 'γνωστικής' νομιμοποίησής των στόχων της εξωτερικής πολιτικής, ιδιαιτέρως όταν αυτοί είναι καινοτόμοι ή αμφισβητούμενοι. Δεύτερος στόχος της εισήγησης είναι η ανάδειξη της σχέσης μεταξύ των ισχυρών εθνικών νομιμοποιητικών 'εικόνων' και της αρνητικής κυρίαρχης 'εκόνας' για την Τουρκία, με την έλλειψη 'κανονιστικής' νομιμοποίησης και εν τέλει συναίνεσης στην Ελλάδα, όσον αφορά τα στρατηγικά βήματα βελτίωσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ε.2:

Συνταγματικά ζητήματα της ελεύθερης δράσης των πολιτικών κομμάτων

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

*Καθηγητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ioannis.a.tassopoulos@gmail.com*

Ζητήματα συνταγματικής θεωρίας από την πρόσφατη ερμηνεία του άρθρ. 29 παρ. 1 Σ.

Η απόφαση του ΑΠ 8/2023 θέτει ενδιαφέροντα ζητήματα συνταγματικής θεωρίας, όπως είναι η σχέση του Συντάγματος με την ιστορία, η μεταβολή της ερμηνείας των διατάξεων στον χρόνο με την εξέλιξη των συνθηκών κλπ. Η απόφαση είναι σημαντική επειδή αφενός θέτει το ζήτημα της ιστορικής συγκυρίας που οδήγησε στην ιστορική ερμηνεία του άρθρ. 29 και της αλλαγής της μετά από την εμφάνιση της Χρυσής Αυγής, συνεπεία της οικονομικής κρίσης, αφετέρου δε προσφέρει την αφορμή στην επιστήμη να τοποθετηθεί πάνω στις θεωρητικές αναφορές και αναγωγές του δικαστή.

Η αναθεώρηση της πάγιας ερμηνείας του Συντάγματος με βάση τον κοινωνιολογισμό και τη νομικοπολιτική ερμηνεία της συγκυριακής ιστορικής πραγματικότητας κατά τρόπο που εκφράζει τις κατά καιρούς κυμαινόμενες πολιτικές απόψεις του ενός ή του άλλου ερμηνευτή, στο όνομα της ιστορίας, οδηγεί σε πλήρη υποβάθμιση της αυστηρότητας του Συντάγματος και σε ανασφάλεια δικαίου, ανοίγει δε τον δρόμο για ακραίο συνταγματικό υποκειμενισμό. Κάθε ερμηνευτής αντλεί μέσα από την πολιτική ερμηνεία της ιστορίας τα κανονιστικά συμπεράσματα που προτιμά σε σχέση με το Σύνταγμα, μερικές φορές αναλόγως και των κομματικών καταβολών του.

Η εισήγηση προσφέρει μια διαφορετική πρόταση στην θεωρητικά λανθασμένη ως άνω κοινωνιολογίζουσα και "ιστορικιστική" νομικοπολιτική προσέγγιση της ερμηνείας του Συντάγματος σε σχέση με το άρθρο 29 παρ. 1.

ΞΕΝΟΦΩΝ ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ

*Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο
xcontiadides@hotmail.com*

Συνταγματικά ζητήματα σχετικά με τον εκλογικό αποκλεισμό πολιτικών κομμάτων

Το Σύνταγμά μας, για τους γνωστούς ιστορικούς λόγους, δεν προβλέπει τη δυνατότητα δικαστικής απαγόρευσης πολιτικών κομμάτων. Ωστόσο η εμπειρία της εγκληματικής δράσης της Χρυσής Αυγής υπό τον μανδύα πολιτικού κόμματος, που παρά την ποινική δίωξη της ηγεσίας της αναδείχθηκε το 2015 τρίτο σε κοινοβουλευτική δύναμη, οδήγησε τα κόμματα του «δημοκρατικού τόξου» να επιβάλουν σειρά περιορισμών στη λειτουργία κομμάτων που υποθάλλουν ή υποκρύπτουν εγκληματικές οργανώσεις.

Αφετηρία αυτών των περιορισμών υπήρξε ο νόμος 4304/2014, που προβλέπει την αναστολή της κρατικής χρηματοδότησης σε κόμματα των οποίων η ηγεσία ή τμήμα της κοινοβουλευτικής ομάδας διώκεται ποινικά. Το πιο πρόσφατο βήμα της μετάβασης στη μαχόμενη δημοκρατία ήταν οι τροπολογίες στις αρχές του 2023 για τον εκλογικό αποκλεισμό κομμάτων των οποίων η δεδουλευμένη ή πραγματική ηγεσία έχει καταδικαστεί για συγκεκριμένα εγκλήματα.

Αποδείχθηκαν αυτοί οι περιορισμοί λυσιτελείς ή το πείραμα απέτυχε; Η είσοδος των Σπαρτιατών στη Βουλή και όσα ακολούθησαν υποδεικνύουν το δεύτερο. Μπορεί ο Η. Κασσιδιάρης να μην εκλέχθηκε βουλευτής, όμως φαίνεται ότι τα έντεκα από τα δώδεκα μέλη της κοινοβουλευτικής ομάδας των Σπαρτιατών καθοδηγούνται από αυτόν. Μάλιστα, αν δεν υπήρχε το δέλεαρ της κρατικής χρηματοδότησης, με ποσό που μπορεί να υπερβεί τα 7 εκ. ευρώ σε βάθος τετραετίας, πιθανόν να είχαν αποχωρήσει από τους Σπαρτιάτες και να είχαν συστήσει νέα κοινοβουλευτική ομάδα.

Είναι εφικτή η αναστολή της χρηματοδότησης των Σπαρτιατών; Με τα μέχρι στιγμής δεδομένα, η υπαγωγή του κόμματος στις προβλέψεις του σχετικού νόμου του 2014 δεν πληρούνται. Άρα θα χρειαζόταν μια νέα διάταξη που θα θέτει ειδικότερες προϋποθέσεις που περιορίζουν την κρατική χρηματοδότηση.

Το κρίσιμο ερώτημα σήμερα είναι αν το κώλυμα της εκλογικής συμμετοχής, στο οποίο ο Άρειος Πάγος έκρινε πριν από τις εκλογές ότι δεν εμπίπτουν οι Σπαρτιάτες, μπορεί να επαναξιολογηθεί σήμερα από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα για τον ηγετικό ρόλο του Η. Κασσιδιάρη στο κόμμα, επιφέροντας την έκπτωση των βουλευτών του

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΤΣΙΛΙΩΤΗΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
htsil@uop.gr*

Η διάβαση του Ρουβίκωνα: Από την ανεκτική στην μάχιμη Δημοκρατία; Σκέψεις με αφορμή το νέο άρθρο 32 παρ. 1 του Εκλογικού Νόμου και την 8/2023 απόφαση του Α1 Τμήματος του Αρείου Πάγου

Ένα από τα θέματα που σημάδεψαν σίγουρα την μεταβατική περίοδο της μεταπολίτευσης από την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και μέχρι την ψήφιση του Συντάγ-

ματος του 1975 ήταν σίγουρα η νομιμοποίηση του ΚΚΕ και η άρση όλων των περιοριστικών μέτρων που αφορούσαν την απαγόρευση κομμάτων και την δίωξη πολιτικών αντιφρονούντων. Το κεκτημένο αυτό της πρώτης φάσης της Μεταπολίτευσης κατοχυρώθηκε στο άρθρο 29 παρ. 1 Σ 1975 με την απόρριψη σχετικής ρήτρας στο Κυβερνητικό Σχέδιο Αναθεώρησης του Συντάγματος ότι θα μπορούσε με απόφαση του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου να απαγορευτεί ένα κόμμα υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις κατά τα πρότυπα του άρθρου 21 παρ. 2 του Θεμελιώδους Νόμου, του μεταπολεμικού Συντάγματος της Γερμανίας.

Από τότε και μέχρι πρόσφατα η χώρα μας λειτούργησε και με την «βούλα» της νομολογίας και των δύο Ανωτάτων Δικαστηρίων, ΣτΕ και ΑΠ, ως πρότυπο ανεκτικής Δημοκρατίας, ενώ η ρήτρα που περιέχεται στο άρθρο 29 παρ. 1 Σ, ότι η οργάνωση και η δράση των κομμάτων πρέπει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, ερμηνεύτηκε ως *lex imperfecta*, ως διάταξη δηλ. με επιτακτικό χαρακτήρα μεν αλλά χωρίς την επιβολή κυρώσεων για τους παραβάτες της.

Το μοντέλο αυτό της ανεκτικής Δημοκρατίας φαίνεται ότι σχετικοποιεί η νέα διάταξη του άρθρου 32 του Εκλογικού Νόμου που προβλέπει υπό προϋποθέσεις την απαγόρευση συμμετοχής κόμματος στις εκλογές όταν ηγεσία του, φαινομένη ή πραγματική, και ιθύνοντα στελέχη του έχουν καταδικασθεί ακόμα και πρωτοδικώς μεταξύ άλλων για το κακούργημα της εγκληματικής οργάνωσης. Την διάταξη αυτή έκρινε σύμφωνη με το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ το Α1 Τμήμα του Αρείου Πάγου που έκρινε μη νόμιμη την συμμετοχή του κόμματος «ΕΛΛΗΝΕΣ» στις εκλογές της 25-5-2023.

Πέραν από την συνταγματικότητα και την συμβατότητα με την ΕΣΔΑ αυτής της ρύθμισης, πόσο σκόπιμη κρίνεται μία τέτοια απαγόρευση για την καταπολέμηση του νεοναζιστικού εξτρεμισμού στην χώρα μας; Σε αυτό το ερώτημα θα προσπαθήσει να δώσει απάντηση η σχετική εισήγηση.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΙΜΑΡΑΣ

*Καθηγητής, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου
K.Tsimaras@euc.ac.cy*

Η απαγόρευση κομμάτων σε συγκριτικοδικαική επισκόπηση

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ε.3:

Δημόσια Διοίκηση και Κοινωνική Καινοτομία: Προκλήσεις και Προοπτικές

ΚΥΡΙΑΚΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Διδάκτορας, Γενική Γραμματέας Δήμου Ρόδου

Συνεισηγητής:

ΙΩΣΗΦ ΠΛΥΜΑΚΗΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
s.plimakis@gmail.com*

Καινοτομία στη διακυβέρνηση και διαχείριση κρίσεων: η αντιμετώπιση της πυρκαγιάς στο νησί της Ρόδου

Τον Ιούλιο του 2023, το νησί της Ρόδου βίωσε τη μεγαλύτερη και πιο επικίνδυνη πυρκαγιά των τελευταίων δεκαετιών, εν μέσω αιχμής της τουριστικής περιόδου. Στην εγγενή Μελέτη περίπτωσης

που παρουσιάζουμε, καταγράφουμε τα δεδομένα εξέλιξης της πυρκαγιάς και πώς αυτά καθόρισαν και επηρέασαν την ανταπόκριση του Δήμου και όλων των εμπλεκομένων στη διαχείριση των επιπτώσεων της Μέγα πυρκαγιάς.

Πέραν της δημοφιλίας του προορισμού, η σφοδρότητα του φαινομένου της Μέγα πυρκαγιάς και η συμπεριφορά της, ως μίας ύρινης καταστροφής που δεν δαμαζόταν, παρά την υπεροπλία των επιχειρησιακών δυνάμεων, προσέδωσε στην κρίση τον υπέρτατο χαρακτήρα έκτακτης ανάγκης για το νησί και ενεργοποίησε όλες τις δυνάμεις, θεσμοθετημένες και μη, προκειμένου να αντιμετωπιστεί.

Όπως σε κάθε ραγδαία κλιμακούμενη κρίση που απειλεί ανθρώπινες ζωές, περιοσίες και περιβάλλον, αλλά επιπλέον για τη Ρόδο απειλούσε την ίδια την βιωσιμότητα του νησιού λόγω του ισχυρού της τουριστικού brand, ο χρόνος αποτέλεσε μία εκ των κορυφαίων διαστάσεων έκβασης της κρίσης. Ο σύντομος χρόνος τής εξάπλωσης τής πυρκαγιάς απαιτούσε άμεσες επιχειρήσεις και ενέργειες απόκρισης, ωστόσο σε κλίμακα που δεν μπορούσε να προβλέψει κανένας σχεδιασμός.

Μέσα σε λίγες ώρες έπρεπε να εκκενωθούν παραθαλάσσιες τουριστικές περιοχές και να μετακινηθεί ο πληθυσμός σε ασφαλείς χώρους, εύκολα προσβάσιμους, για την παροχή κάθε είδους φροντίδας και βοήθειας. Περισσότεροι από 20.000 τουρίστες φιλοξενήθηκαν στα προσωρινά κέντρα φιλοξενίας, σιτίστηκαν και έλαβαν κάθε απαραίτητη φροντίδα, με την αμέριστη υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού που προσφέρθηκε να βοηθήσει. Ο Δήμος ως αρμόδιος φορέας για τις εκκενώσεις, τις μετακινήσεις και την φροντίδα του πυρόπληκτου πληθυσμού, για να ανταποκριθεί στο μέγεθος και την ένταση της κρίσης, συγκρότησε έναν υπερκείμενο πολύκεντρο μηχανισμό με τα στελέχη του.

Εκλαμβάνοντας μία κρίση του μεγέθους, της έντασης και των κινδύνων της Ρόδου, ως ένα σύνθετο σύστημα που είχε δυναμικότητα και όχι στατικότητα, που είχε διασπορά και όχι συγκέντρωση και ήταν απρόβλεπτο αντί για προβλέψιμο, η παραδοσιακή και θεσμοθετημένη οργανική δομή του Δήμου, ως νόρμα που επιβάλλεται από τη νομοθεσία των ΟΤΑ, δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί. Ούτε καμία οργανωσιακή θεωρία που στηρίζεται στην εξουσία ή στα συμφέροντα των δρώντων θα μπορούσε να προσφέρει το υπόβαθρο για την λειτουργική και επιχειρησιακή απόκριση του Δήμου κατά το διάστημα της αιφνίδιας κλιμάκωσης της κρίσης. Επιλέγοντας ο Δήμος να αναπτύξει ένα πολύκεντρο σχήμα, κατά την αποκορύφωση της κρίσης που βίωνε το νησί και μόνον, αντιμετωπίζοντας έτσι τους βραχίονες του έκτακτου υπερκείμενου εσωτερικού μηχανισμού ως stakeholders και όχι ως ιεραρχικά υποκείμενες μονάδες (όπως συμβαίνει με την θεσμικά καθορισμένη οργανική του λειτουργία), δεν ήταν προϊόν πειράματος, αλλά συνειδητή απόφαση που αξιολόγησε τις πιεστικές συνθήκες, τους κινδύνους και την αβεβαιότητα έκβασης.

Πρωταρχικός στόχος της Μελέτης Περίπτωσης του Δήμου και της επιλογής οργάνωσης σε επίπεδο πολύκεντρου μηχανισμού είναι να παράσχει μία απόδειξη αρχής (proof of principle) παρά μία επαλήθευση της αξίας της και να επιβεβαιώσει ότι ο πυρήνας του πολυκεντρισμού (polycentrism) αποτελεί μία εφικτή πρόταση που μεγιστοποιεί την αποτελεσματικότητα στη διαχείριση κρίσεων και ελαχιστοποιεί τον απαιτούμενο χρόνο απόκρισης.

ΝΙΚΟΣ ΖΕΡΒΑΣ

*ΣΕΠ, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
nick.zervas90@gmail.com*

Η Επαναφορά της Ενισχυμένης Αναλογικής στις Αυτοδιοικητικές Εκλογές του 2023: Προς Αναζήτηση της Αποτελεσματικότητας και της Κυβερνησιμότητας των Αυτοδιοικητικών Οργανισμών της Ελλάδας

Εκλογικό σύστημα είναι ο τρόπος, μέσω του οποίου διενεργείται η εκάστοτε εκλογική αναμέτρηση σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο. Παράλληλα, αποτελεί τη μέθοδο, δια της οποίας οι ψήφοι των εκλογέων

μετατρέπονται και κατανέμονται ως έδρες των αντιπροσωπευτικών σωμάτων στους συνδυασμούς που συμμετέχουν στις εκλογές. Για τον λόγο αυτό, μάλιστα, ο θεσμός του εκλογικού συστήματος διέπεται από καταστατικές αρχές των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών, όπως είναι εκείνες της ισοτιμίας της ψήφου, της αναλογικής αντιπροσώπευσης, καθώς και η αρχή της διοικητικής αποτελεσματικότητας. Το σύνολο των εν λόγω αρχών, πάντως, δεν είναι σε θέση να αποτυπώνεται σε καθέναν από τους βασικούς τύπους εκλογικών συστημάτων – αναλογικό, πλειοψηφικό και μεικτό.

Ο μεν αναλογικός σαφώς και ταυτίζεται με τις αρχές της ισοτιμίας της ψήφου και της αναλογίας, ωστόσο δεν εξασφαλίζει πάντοτε την 'κυβερνησιμότητα' και κατ' επέκταση τη διοικητική αποτελεσματικότητα λόγω του πολλαπλασιασμού των υποψηφίων συνδυασμών που ενθαρρύνει, της διασποράς των ψήφων των πολιτών σε διαφορετικές πολιτικές δυνάμεις και, κυρίως, της αδυναμίας σχηματισμού σταθερών και ισχυρών πλειοψηφιών στις εθνικές αντιπροσωπευτικές ή στα συλλογικά όργανα των ΟΤΑ. Από την άλλη, ο πλειοψηφικός, όπως και ο μεικτός με αμιγώς πλειοψηφικά χαρακτηριστικά, μπορεί μεν να συμβάλλουν στην επίτευξη της αποτελεσματικής οργάνωσης και λειτουργίας της κεντρικής διοίκησης και των ΟΤΑ εξαιτίας των σταθερών πλειοψηφιών που αναδεικνύονται μέσω αυτών, συνθήκως όμως αντιπαράσσονται στις έτερες καταστατικές προϋποθέσεις κάθε σύγχρονου δημοκρατικού πολιτεύματος, τη γνήσια αντιπροσωπευτικότητα και την ισοτιμία της ψήφου.

Όλα τα ανωτέρω θέτονται στο επίκεντρο της παρούσας εισήγησης, στην οποία, με βάση τις πρόσφατες αυτοδιοικητικές εκλογές, θα εξεταστεί κατά πόσο η επαναφορά του συστήματος της ενισχυμένης αναλογικής δύναται να συμβάλει στη βελτίωση της αποτελεσματικής λειτουργίας των δήμων και των περιφερειών της Ελλάδας. Ταυτόχρονα, θα διενεργηθεί συγκριτική επισκόπηση του συνολικού αριθμού των υποψηφιοτήτων και των τελικών αποτελεσμάτων των αυτοδιοικητικών εκλογών του 2010, του 2014, του 2019 και του 2023, που διεξήχθησαν με διαφορετικά εκλογικά συστήματα, προκειμένου να διαπιστωθούν τα πλεονεκτήματα, όσο όμως και οι ατέλειες καθενός εξ' αυτών σε σχέση με την κυβερνησιμότητα των ΟΤΑ. Κυβερνησιμότητα και διοικητική αποτελεσματικότητα, άλλωστε, αποτελούν διαχρονικώς μείζονα ζητούμενα για τους αυτοδιοικητικούς οργανισμούς της ελληνικής πολιτείας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΡΑΒΑΚΟΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
constantinos.saravakos@kefim.org*

Συνεισηγητές:

ΙΩΣΗΦ ΠΛΥΜΑΚΗΣ

*Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
s.plimakis@gmail.com*

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΝΤΑΣ

Λέκτορας, Μητροπολιτικό Κολλέγιο

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΝΤΖΑΚΗΣ

Εμπειρογνώμονας υπηρεσιών υγείας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΧΟΝΤΑΣ

Διδάκτορας Πάντειο Πανεπιστήμιο

Δείκτης Αποτελεσματικότητας Δήμων

Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί να παρουσιάσει την δημιουργία ενός σύνθετου δείκτη μέτρησης της αποτελεσματικότητας των δημοτικών αρχών της Ελλάδας. Σκοπός του Δείκτη είναι να εντοπίσει τις βέλτιστες πρακτικές και να αναδείξει τα θετικά παραδείγματα των δημοτικών αρχών που

έχουν καταφέρει να αξιοποιούν αποτελεσματικά τους διαθέσιμους σ' αυτές πόρους. Ο Δείκτης έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να περιλαμβάνει όλα τα βασικά στοιχεία αξιολόγησης των Δήμων της χώρας με βασικό στόχο να λειτουργήσει ως αφορμή άμιλλας μεταξύ των δήμων, αποτελώντας ένα χρήσιμο εργαλείο αξιολόγησης των δημοτικών αρχών για τους πολίτες.

Ο Δείκτης Αποτελεσματικότητας των Δήμων επιχειρεί να απαντήσει στο ερώτημα κατά πόσο αποτελεσματικοί είναι οι δήμοι στο έργο τους, προσεγγίζοντας την αποτελεσματικότητα (effectiveness) στο πλαίσιο της αποδοτικότητας (efficiency) των πόρων τους και της συμμόρφωσής τους (compliance) ως προς το κανονιστικό πλαίσιο που τους δεσμεύει. Ο Δείκτης αποτελείται από 5 βασικές κατηγορίες και 109 ενδείκτες που αξιολογούν:

- A. Την οργάνωση και τη διακυβέρνηση: το κατά πόσο ο δήμος δρα βάσει ενός συγκεκριμένου επιχειρησιακού πλάνου, με στοχοθεσία, διαφάνεια και λογοδοσία (αποτελείται από 25 ενδείκτες).
- B. Την οικονομική διαχείριση: την αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων, στοχεύοντας στις επενδύσεις για βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, με τη μικρότερη δυνατή επιβάρυνση του πολίτη (αποτελείται από 15 ενδείκτες).
- Γ. Τις υπηρεσίες: το εύρος υπηρεσιών που προσφέρει ο δήμος σε νέους, παιδιά, ηλικιωμένους, ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, τις υπηρεσίες πολιτισμού, άθλησης και εκπαίδευσης (αποτελείται από 33 ενδείκτες).
- Δ. Τη βιωσιμότητα: το κατά πόσο ο δήμος ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις για απορρίμματα, ανακύκλωση και πράσινη ανάπτυξη (αποτελείται από 24 ενδείκτες).
- E. Την πολιτική προστασία: τον βαθμό ετοιμότητας του δήμου για επέμβαση σε περιπτώσεις ανάγκης (αποτελείται από 12 ενδείκτες).

Η παρουσίαση του στο πλαίσιο του συνεδρίου αποσκοπεί στο να συζητήσει την εννοιολογική σαφήνεια και την μεθοδολογική εγκυρότητα του δείκτη, προς την βελτίωση της ερευνητικής αυτής προσπάθειας.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

*PhDc, Αναλυτής Δεδομένων Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης
jimpanop81@gmail.com*

Η Κοινωνική Καινοτομία ως προσέγγιση επίλυσης προβλημάτων στις σύγχρονες κοινωνίες από την Δημόσια Διοίκηση

Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι αντιμέτωπες με ένα φάσμα μόνιμων κρίσεων και διαρκών, αλληλεπιδρούμενων αλλαγών, που εγείρουν όχι μόνο διεθνή ζητήματα μακροπεπιπέδου, αλλά κυρίως και περισσότερο, αυξανόμενα θέματα κοινωνικού χαρακτήρα. Θέματα που αναδεικνύουν τις κοινωνικές διαστάσεις και επιπτώσεις της ψηφιακής και κλιματικής αλλαγής, τον ευέλικτο μετασχηματισμό του κράτους δικαίου, πολυπαραγοντικές προκλήσεις που συνήθως υπερβαίνουν εθνικά όρια. Αυτά απαιτούν όχι μόνο βαθιά γνώση από πλευράς των Δημόσιων Διοικήσεων των κρατών, αλλά αλλαγή μοντέλου οργάνωσης της απόκρισης της πολιτείας. Απαιτείται αναδιάρθρωση της κάθετης δόμησης των χαρτοφυλακίων, αλλαγή του τρόπου λήψης αποφάσεων, ισχυρή και αποφασιστική εμπλοκή και συνδρομή των κοινοτήτων, των πολιτών, των ανθρώπων και των ομάδων, τους οποίους αφορούν οι εν λόγω σχεδιαζόμενες πολιτικές για την αγορά εργασίας, την πρόσβαση σε αυτή, την ενσωμάτωση των κλιματικών παραμέτρων στο επίπεδο διαβίωσης των πολιτών, την σχέση τους με την εργασία, τις λύσεις που μπορεί να έρθουν από τα ίδια τα μέλη μιας πολιτείας.

Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται έντονα η ανάγκη για ένα ακόμη συνειδητό μετασχηματισμό. Αυτόν που σχετίζεται με την Κοινωνική Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα, την Κοινωνική Οικονομία

και τον τρίτο πυλώνα. Τον συστηματικό σχεδιασμό δημόσιων πολιτικών που μετρούν και υπολογίζουν τον κοινωνικό αντίκτυπο με την ίδια βαρύτητα, όπως υπολογίζουν την οικονομική διάσταση.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ε.4: Απειλές και προκλήσεις για τη σύγχρονη δημοκρατία

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΝΙΟΡΔΟΣ

*Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
koniords@uop.gr*

Εμπιστοσύνη στις Ευρωπαϊκές Δημοκρατίες: Παρουσίαση ερευνητικού προγράμματος TRUEDEM (HORIZON)

ΚΩΣΤΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
cdikeos@polsci.duth.gr*

Επαναληπτικές εκλογές στην Βρετανία: τάσεις, εντάσεις, αντικαταστάσεις και μακρόχρονες διαστάσεις

Οι επαναληπτικές εκλογές στο βρετανικό μονοεδρικό σύστημα είναι θεσμός και έθος. Είναι επίσης εξαιρετικά σύννηθες στις εκλογές αυτές (που ουσιαστικά αποτελούν εκλογές δευτέρας τάξεως, μια και δεν επηρεάζουν την κυβερνητική πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο) να πτάται το κυβερνών κόμμα, ή έστω να αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις (challenges). Κάτι τέτοιο έδειξαν και οι εκλογές Ιουλίου 2023 (παρά την μικρή έκκληση στην περιφέρεια Uxbridge and Ruislip) ενώ επίσης διαφαίνεται και μια στροφή προς 'τακτική' ψήφο. Από την άλλη είναι σύννηθες οι περιφέρειες να επιστρέφουν στο κόμμα που τις κατείχε, όταν ξαναγίνουν γενικές εκλογές.

Τι δείχνουν οι πρόσφατες επαναληπτικές εκλογές μετά τις γενικές 2019; Ποιες είναι οι μετατοπίσεις και ποιες οι σχέσεις των μετατοπίσεων αυτών με τα ποσοστά δημοσκοπήσεων; Τι έχει συμβεί στο παρελθόν;

Περισσότερη προσοχή για τις επόμενες (οψέποτε) εκλογές καθότι αναμένεται και επανασχεδιασμός των ορίων των περιφερειών.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΒΑΓΙΑΝΟΣ

*Διδάκτορας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
vagianosd@gmail.com*

Η (νέο)Φιλελεύθερη (μετα)Δημοκρατία(;)

Μελετώντας τόσο το παγκόσμιο όσο και το εγχώριο (σημ.: Ελλάδα) μετανεωτερικό περιβάλλον, είναι εμφανής η πολιτική, οικονομική και κοινωνική ύφεση, με την εμφάνιση του φαινομένου του λαϊκισμού και της ανόδου της ακροδεξιάς, του εθνικισμού και γενικά της διασποράς της μισαλλόδοξης ρητορικής στον δημόσιο λόγο, των δομικών αλλαγών στην οργάνωση και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων, καθώς και το δημοκρατικό έλλειμμα στους υπερεθνικούς θεσμούς στο

πολιτικό, τις συνεχείς μετακαπιταλιστικές κρίσεις στο πεδίο της οικονομίας και της συνεπακόλουθης ένδειας, υλικά και πνευματικά σε ένα πλείστο κοινωνικό μέρος, με την τελολογική υπόθεση της προόδου να διακυβεύεται και τις αντίστοιχες νεωτερικές επαγγελίες να διαψεύδονται (ή να μη τηρούνται), παρά την αντίθετη, φιλελεύθερη άποψη.

Εκτιμώντας ακροθιγώς τα ως άνω και τη δυνητική σύνδεσή τους, στην παρούσα εισήγηση, καλούμαστε να διακρίνουμε την «πραγμάτωση» ή μη, του ίδιου του λειτουργικού συστήματος της δημοκρατίας. Επανα-διαπραγματευόμαστε δηλαδή τη δημοκρατική ταλάντωση είτε ως μία περατωμένη «υπόθεση» καθώς ολοκλήρωσε τον στόχο της με την τελική της επικράτηση έναντι άλλων «συστημάτων» (βλ. Fr. Fukuyama και το «Τέλος της Ιστορίας...») ή εν τέλει συρρικνώθηκε/απαξιώθηκε (ως κρατική θεσμική οντότητα) και δύναται να αντικατασταθεί είτε ως ένα «σύστημα» που παρά τις συνέχειες και ασυνέχειες, τις υπερβάσεις και τις οπισθοδρομήσεις, τις προόδους και τους αναχρονισμούς, συνεχίζει να είναι απαραίτητο για την οργάνωση της κοινωνικής ζωής.

ΜΑΡΙΝΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ

*Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος
m.elf@cemmis.edu.gr*

Τα «συγκοινωνούντα δοχεία» της ακροδεξιάς και ισλαμιστικής πολιτικής βίας

Η άνοδος της σύγχρονης διεθνοποιημένης ακροδεξιάς πολιτικής βίας εγείρει ερωτήματα σχετικά με τα χαρακτηριστικά της και τις συνθήκες που ευνοούν την εμφάνισή της. Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι πρόκειται για επανεμφάνιση παλαιότερων μορφών ακροδεξιού εξτρεμισμού, που κινητοποιείται ως αντίδραση στην κοινωνικο-οικονομική και ταυτοτική κρίση των δυτικών κρατών, με επίκεντρο την οικονομική απορρύθμιση και τη μετανάστευση. Στο πλαίσιο αυτό, φέρεται να έχει τον χαρακτήρα αντι-κινήματος που συγκροτείται απέναντι αφενός στην φιλελεύθερη δημοκρατία ή/και στις αριστερές προοδευτικές ιδέες και κινήματα και αφετέρου στον «ισλαμιστικό κίνδυνο».

Η εισήγηση προτείνει μια διαφορετική θεώρηση της σύγχρονης ακροδεξιάς πολιτικής βίας, με άξονα την αντίληψη ότι πρόκειται ουσιαστικά για μια νέα μορφή πολιτικής βίας που έχει διεθνικά χαρακτηριστικά και παρουσιάζει περισσότερα κοινά στοιχεία με την ισλαμιστική πολιτική βία παρά με την ακροδεξιά του παρελθόντος. Η αλληλεπίδραση μεταξύ του ακροδεξιού και ισλαμιστικού εξτρεμισμού δεν περιορίζεται μονάχα στη δυναμική της «αμοιβαίας ριζοσπαστικοποίησης» (reciprocal radicalization), αλλά διαρθρώνεται κατά μήκος συγκεκριμένων τομέων σύγκλισης. Αντίστοιχα, ο ακροδεξιός βίαιος εξτρεμισμός δεν προσεγγίζει τον εξτρεμιστικό ισλαμισμό αποκλειστικά ως αντίπαλο αλλά και ως πρότυπο επιτυχημένης πολιτικής βίας και μοντέλο προς μίμηση.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΙΟΥΚΙΑΣ

*Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Birmingham M. Βρετανίας
kioukias@hotmail.com*

Λαϊκισμός: "Ό,τι ο λαός επιθυμεί ισχύν νόμου έχει"

Με τη ρήση του Πολύβιου που εμφανίζεται στον υπότιτλο του ανωτέρω τίτλου εισαγόμαστε στις σχέσεις δημοκρατίας και λαϊκισμού. Ο όρος «λαϊκισμός» ωστόσο οφείλει καλύτερη αποσαφήνιση απ'ότι χρησιμοποιείται στη βιβλιογραφία και στην πολιτική ρητορική. Προς το σκοπό αυτό ανατρέχουμε στην ιστορία των λαϊκιστικών κινήματων και καθεστώτων, αρχίζοντας από την αρχαιότητα και καταλήγοντας στον 20ό αιώνα.

Είναι άραγε η «σκιά της δημοκρατίας», όπως διαμηνύουν ορισμένοι μελετητές διεθνώς (Canovan, Arditi) και συνεπώς συνοδεύει τη δημοκρατία και την εξέλιξή της; Αν και αναδύεται μέσα στους κόλπους της δημοκρατίας, φαίνεται ότι αποτελεί φαινόμενο με ιδιάζοντα χαρακτηριστικά, όπως π.χ. ηγεμονική-χαρισματική ηγεσία, ο «κανόνας της απλούστευσης» και διχοτομικής αντίληψης των ζητημάτων και της κοινής γνώμης, «θυματοποίηση» και κολακεία. Η απλή «σκιά της δημοκρατίας» διακινδυνεύει την εξουδετέρωση του όρου, τη σχετικοποίησή του και ενίοτε την ταύτισή του με ευκαιριακές δημαγωγικές πρακτικές και πολιτική δυσαρέσκεια.

Στη συνέχεια παραλληλίζονται-συγκρίνονται τα λαϊκιστικά συστήματα με τα επαναστατικά και τα ολοκληρωτικά, καθώς και με τον μεταμοντερνισμό (π.χ. το χαρακτηριστικό της ισοπέδωσης σχέσεων και κοινωνικών μορφών, ή κατάργηση της διάκρισης σημαντικού-ασήμαντου, η απλουστευτικότητα στη γλώσσα, κ.α.).

Το κείμενο καταλήγει με παραδείγματα λαϊκιστικής εκπαίδευσης και λαϊκιστικών μέσων ενημέρωσης.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΣΤ.1:

Πόλεμος, Ασφάλεια και Ισχύς: Παραδοσιακές και Σύγχρονες Μορφές

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΕΓΚΟΣ

*Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
pegosthanos90@gmail.com*

Ο πόλεμος στην εποχή της πληροφοριακής υπεροχής

Ο τρόπος με τον οποίο διεξάγεται ο πόλεμος σε κάθε εποχή υφίσταται σημαντικές αλλαγές οι οποίες είναι εναρμονισμένες κάθε φορά με τις ευρύτερες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αλλαγές. Η τεχνολογική πρόοδος αποτελεί αναμφισβήτητη την κύρια κινητήρια δύναμη της μετεξέλιξης του πολεμικού προτύπου σε κάθε ιστορική περίοδο. Ιστορικά, σημαντικές τεχνολογικές προόδους εισήχθησαν στα πεδία των μαχών αναμορφώνοντας άρδην τη μορφή του πολέμου. Η μηχανή εσωτερικής καύσης, ο τηλεγράφος, το ραντάρ και το αεροθούμενο αεροσκάφος αποτελούν λίγες μόνο από τις τεχνολογικές καινοτομίες που άλλαξαν αφενός τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου και αφετέρου την οργάνωση και δομή των στρατιωτικών οργανισμών. Η ένταξη μίας νέας τεχνολογίας στους στρατούς των χωρών δεν είναι μια στείρα διαδικασία αλλά, αντίθετα, είναι μια διαδικασία πολυδιάστατη που επιφέρει αναδιατάξεις στην δομή και οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων άλλες φορές ήπιες ενώ, άλλες πάλι, περισσότερο ουσιαστικές.

Στον 21ο αιώνα, η έκρηξη της ανάπτυξης και χρήσης των τεχνολογιών της πληροφορικής έχει δημιουργήσει νέα δεδομένα σε κάθε τομέα. Η λεγόμενη «επανάσταση της πληροφορίας» αναμορφώνει τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας κάθε κοινωνικής δραστηριότητας. Η εκτεταμένη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών (Η/Υ) και, περισσότερο, η δικτυακή λειτουργία αυτών αναμορφώνει μία σειρά δραστηριοτήτων που εκτείνονται από το προσωπικό – καθημερινό επίπεδο του κάθε χρήστη έως, σε ευρύτερο επίπεδο, τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των κρατών. Ο τρόπος διεξαγωγής του πολέμου αλλάζει για ακόμα μία φορά λόγω της χρήσης της τεχνολογίας της δικτύωσης των Η/Υ, οι οποίοι αποτελούν πλέον το πιο νευραλγικό μέρος κάθε οπλικού συστήματος. Ο στόχος του λεγόμενου Δικτυοκεντρικού πολέμου είναι τα διαφορετικά οπλικά συστήματα που αναπτύσσονται σε αέρα, θάλασσα και ξηρά να ανταλλάσουν αυτοματοποιημένα δεδομένα με την όσο το δυνατό πιο περιορισμένη εμπλοκή των χρηστών τους. Με αυτό τον

τρόπο, όλοι οι μαχητές έχουν κοινή αντίληψη για την κατάσταση στο θέατρο των επιχειρήσεων ανά πάσα στιγμή και επιτυγχάνουν να μεγιστοποιήσουν την μαχητική τους ισχύ.

Το Δικτυοκεντρικό πολεμικό πρότυπο δίνει έμφαση στα ποιοτικά χαρακτηριστικά ενός στρατού ο οποίος απαιτείται, πλέον, να αναπτύσσει τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες ώστε να αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες της πληροφορικής με στόχο την κάλλιστη αξιοποίηση της Πληροφορίας. Η Πληροφορία ανάγεται, στη σύγχρονη πραγματικότητα, ως κεντρικής σημασίας παράμετρο παρά το γεγονός ότι ιστορικά είχε καθοριστικό ρόλο στη διεξαγωγή του πολέμου. Σήμερα, όμως, αποκτά νέα διάσταση χάρις στα συστήματα συλλογής και επεξεργασίας των πληροφοριών. Η Πληροφορία μετατρέπεται με τη βοήθεια τους σε πακέτο ψηφιακών δεδομένων το οποίο μέσω των δικτύων των Η/Υ διαχέεται σε όλα τα οπλικά συστήματα αυτοματοποιημένα, άμεσα και σε αληθή χρόνο. Για το λόγο αυτό, η σύγχρονη εποχή έχει χαρακτηριστεί, όχι άδικα, η εποχή της Πληροφορίας (Information Age) η οποία έρχεται ως συνέχεια της Βιομηχανικής εποχής (Industrial Age). Ο Δικτυοκεντρικός πόλεμος εντάσσεται, ουσιαστικά, ως μέρος του λεγόμενου Πληροφοριακού πολέμου ο οποίος αποτελείται από μία σειρά στρατιωτικών επιχειρήσεων με στόχο την κάλλιστη αξιοποίηση των πληροφοριών σε διαφορετικά επίπεδα (π.χ. Επιχειρήσεις Ηλεκτρονικού Πολέμου, Ψυχολογικές Επιχειρήσεις, Κυβερνοπόλεμος).

ΓΕΩΡΓΙΑ ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ

*Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
gmanolopoulou@gmail.com*

Η Τέχνη της Πολιτιστικής διπλωματίας. Η Πολιτισμός ως ήπια μορφή ισχύος. Προσεγγίσεις σε ΕΕ και Ελλάδα

Η παρούσα ανακοίνωση έχει ως στόχο να εμβαθύνει στον εξελισσόμενο ρόλο της δύναμης του πολιτισμού ως μοχλός πνευματικής, κοινωνικής και αναπτυξιακής ανάτασης σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό πλαίσιο καθώς και στην εξελισσόμενη δυναμική του ως ήπια μορφή ισχύος στο πεδίο των διεθνών σχέσεων και επιρροής.

Ενώ οι παραδοσιακές μορφές ισχύος, στρατιωτική και οικονομική υπεροχή, παραμένουν στη σημερινή ευρωπαϊκή και διεθνή σκηνή και εξακολουθούν σε μεγάλο βαθμό να διαμορφώνουν την παγκόσμια πολιτική, μια σύγχρονη μορφή, με όρους πολιτιστικής διπλωματίας αναδύεται. Η τέχνη της ήπιας δύναμης έχει την δυνατότητα να υπερβεί σύνορα, ιδεολογίες και γλωσσικά κενά. Αυτό δεν αφορά μόνο τις τέχνες και την πολιτιστική κληρονομιά, αλλά κυρίως τη χρήση του πολιτισμού εν γένει για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, του διαπολιτισμικού διαλόγου, της ειρήνης και της ασφάλειας, της εκπαίδευσης του πολίτη του Κόσμου, της κοινωνικής ένταξης και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.

Ποια η ολιστική εξελισσόμενη προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πολιτιστική διπλωματία και το ρόλο της στις διεθνείς σχέσεις; Ποια είναι η έκταση και το εύρος της πολιτιστικής διπλωματίας στην Ελλάδα και πώς την αντιλαμβάνονται οι κυβερνητικοί θεσμοί, η κοινωνία των πολιτών, η ακαδημαϊκή κοινότητα και οι μεμονωμένοι καλλιτέχνες ως προς το ρόλο και τη σημασία της;

Καθώς ο κόσμος αλλάζει, οι κοινωνίες μεταρρυθμίζονται έπειτα από την πανδημική κρίση, το συνεχιζόμενο ρωσικό πόλεμο κατά της Ουκρανίας, την κλιματική κρίση και το μεταβαλλόμενο πολιτικό τοπίο, η πρακτική της διπλωματίας έχει αλλάξει. Η παρούσα εισήγηση εξετάζει και παρουσιάζει κρίσιμες έννοιες και πολιτικές της πολιτιστικής διπλωματίας, μέσω μιας ολοκληρωμένης επισκόπησης της σχετικής ακαδημαϊκής και πολιτικής βιβλιογραφίας καθώς και τη συλλογή ποιοτικών και εμπειρικών δεδομένων στο πεδίο.

Λέξεις κλειδιά: πολιτιστική διπλωματία, ήπια ισχύς, διεθνείς σχέσεις, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ελλάδα

ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ - ANNA ΠΑΠΠΑ

*Lecturer, Romford College, Newham College London
spyridoula.pappa@newham.ac.uk*

Η "πολιτισμική Ηγεμονία" του Gramsci και το στοίχημα της ενωμένης Ευρώπης: Case study στα ζητήματα ασφάλειας και ετοιμότητας του Μηχανισμού Πολιτικής Προστασίας: Το ελληνικό παράδειγμα αντιμετώπισης πυρκαγιών και της κλιματικής αλλαγής

Οι θεωρίες του Γκράμσι σχετικά με την έννοια της εξουσίας, που όπως πίστευε ο ίδιος ο τύπος αυτής της ηγεμονίας είναι το προϊόν γλώσσας και σκέψης που «μεταφράζεται» σε πράξη, υπό το εύρος της εφαρμογής για συλλογική κυριαρχία μεγάλου όγκου αντικειμένων (είτε πρόκειται για κράτη είτε για μια ομάδα πολιτών), συγκρίνεται σε αυτή την εργασία με την «επιτάχυνση» μηχανισμών και εργαλείων πολιτικής προστασίας και τη μεθοδολογία του, σε όλο το ιστορικό τους υπόβαθρο, και χρησιμοποιείται ως εργαλείο εξέτασης της πολυπλοκότητας των αναγκών και της αντιμετώπισης κρίσεων μιας ένωσης κρατών.

Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ο Μηχανισμός Πολιτικής Προστασίας δημιουργήθηκε από (1) την αναδυόμενη ανάγκη για ασφάλεια μετά από καταστροφικά συμβάντα (2) την αντίληψη ή συνειδητοποίηση ότι ό,τι συμβαίνει σε ένα κράτος μέλος επηρεάζει τα γειτονικά κράτη (το οποίο είναι επίσης παρόμοιο με το σχέδιο που αναφέρεται στους Περιορισμούς: η ασφάλεια και η ετοιμότητα των πολιτών ξεκινά από το άτομο και αυξάνεται και επεκτείνεται στη μάζα / από τον έναν στους πολλούς / bottom-up, top-down approach, regional-national-international risk prevention and citizen's preparedness (S. Anna Pappa : ESG Policy framework and Regional Risk Prevention : The greek paradigm and wildfires prevention, pg.12, NEXTEUK Lecture, British Council, Paris, 2022)).

Όπως αναφέρεται σε όλη αυτή τη διατριβή, εάν η διεθνής πρόληψη κινδύνου πρέπει να λαμβάνει υπόψη πρώτα το άτομο, κι αν η ετοιμότητα του ατόμου εξαρτάται από την πρόσβασή του σε πληροφορίες, ενημερώσεις και σχετικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, πόσο αρνητική μπορεί να είναι κοινή πεποίθηση που εφαρμόζεται από ένα διεθνές εργαλείο ασφάλειας και πρόληψης για τους πολλούς; Ποιες είναι οι αλλαγές που μπορεί να φέρει αυτός ο μηχανισμός πρόληψης σε έναν δήμο ή μια μικρή κοινότητα – καθώς προσπαθώ να αποδείξω ότι ο Μηχανισμός ξεκινά και πρέπει να ξεκινά από το άτομο, τη μικρή πόλη ή το χωριό και στη συνέχεια επεκτείνεται σε ένα ευρύτερο πεδίο;

Είναι ο Μηχανισμός Πολιτικής Προστασίας και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα η λύση του εξευρωπαϊσμού και της αποτελεσματικής συνεργασίας; Επιπλέον, είναι σημαντικό να εξεταστεί και να εντοπιστεί εάν αυτή η «ηγεμονική» δομή πετυχαίνει επειδή δημιουργήθηκε και εφαρμόστηκε ακολουθώντας διαφορετικά κριτήρια και πολλά επίπεδα «ευρωπαϊκής διατομής», για το λόγο αυτό, μέρος της εργασίας αυτής είναι και η σύγκριση του ESG και των SDG's, καθώς στην Ελλάδα έχουμε δει να αλληλοεπιδρούν ταυτόχρονα η ΕΕ και τα ΗΕ, συμπληρωματικά με τον Μηχανισμό Πολιτικής Προστασίας, κυρίως σε περιπτώσεις προσφυγικών ροών και κρίσεων, κλιματικών κρίσεων, κ.α.

Επίσης, η δημιουργία τέτοιων μηχανισμών, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο αρνητικής χειραγώγησης, αλλά δεν έχουμε δει κάτι τέτοιο να συμβαίνει. Είναι πράγματι δυνατός ο «χειρισμός» των πόρων, της προσβασιμότητας και της ικανότητας ενός διεθνούς μηχανισμού πρόληψης κινδύνων για σκοπούς αντίθετους με τον κύριο στόχο του, που είναι να ξεπεραστούν τα σύνορα, οι αντιδικίες και τα πολυμορφικά, διαφορετικά κράτη προκειμένου να παρέχεται κοινή προσβασιμότητα στον Μηχ. Πολιτικής Προστασίας από τον κάθε ευρωπαίο πολίτη και να διασφαλιστεί το δικαίωμα στην πρόληψη κινδύνων. Θα ήταν κατάλληλο ερώτημα αυτή τη στιγμή, εάν θα έπρεπε να διερευνήσουμε περαιτέρω τις δυνατότητες τέτοιων μηχανισμών, προκειμένου να αποκτήσουμε

γνώση σχετικά με τον τρόπο πρόληψης της κακής χρήσης τέτοιων μηχανισμών, ειδικά όταν αυτοί έχουν την ευχέρεια ακόμα και κατάχρησης εθνικών πόρων όταν πρόκειται για ζητήματα απειλής της ευρωπαϊκής ασφάλειας και της πρόληψης κινδύνου.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΣΤ.2:

Ευρωπαϊκή Ασφάλεια, Ενέργεια και ο ρόλος της Ρωσίας

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

*Κάτοχος Μεταπτυχιακού, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
g.konstantopoulou21@gmail.com*

Η Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία

Σκοπός της εν λόγω εισήγησης είναι να καταδείξει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση στο κομμάτι της ενέργειας με κέντρο βάρους την ενεργειακή πολιτική της Ένωσης. Ο πόλεμος στην Ουκρανία άλλαξε τα δεδομένα, καθώς η Ρωσία συνιστούσε τον βασικό προμηθευτή ενέργειας της Ένωσης και η ένοπλη σύρραξη είχε συνέπειες στις διαστάσεις της οικονομίας της γεωστρατηγικής και της ενέργειας.

Η Ένωση, μετά τις κυρώσεις προς την Ρωσία και την αντίδραση της τελευταίας κάνει γρήγορα και σταθερά βήματα με την βοήθεια της τεχνολογίας και των ΑΠΕ προς μια πράσινη ενεργειακή ανάπτυξη με λιγότερους ρύπους. Σε αυτό συμβάλει και η ασφάλεια της ΕΕ δεδομένου ότι οι ΗΠΑ δύνανται να προσφέρουν φυσικό αέριο σε υγροποιημένη μορφή (το γνωστό LNG), η μεταφορά του οποίου γίνεται με φορτηγά πλοία με μεγάλο ωστόσο κόστος και λειτουργικές αντιξοότητες.

Τούτων δοθέντων η εισήγηση θα κινηθεί στη βάση των σχεδίων δράσης της Ένωσης που εστιάζουν σε συμφωνίες με αξιόπιστους προμηθευτές, αλλά και στις κινήσεις που τα κράτη μέλη της Ένωσης μεμονωμένα προχωρούν.

Ερευνητικό ερώτημα της εργασίας είναι η προοπτική της λειτουργίας του East Med και η σημασία του για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις γεωπολιτικές παραμέτρους και τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων κρατών, τον ρόλο των ΗΠΑ σε συμφωνίες που είτε έγιναν (Ισραήλ-Λίβανος) ή πρόκειται να γίνουν.

Η εργασία κινείται στα πεδία της διεθνούς πολιτικής και των στρατηγικών σπουδών με έμφαση στα ζητήματα γεωστρατηγικής και ενέργειας, ενώ η μεθοδολογία της βασίζεται σε πρωτογενείς πηγές και δευτερογενή βιβλιογραφία.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ

*Κάτοχος Μεταπτυχιακού
th_kalantzis@yahoo.com*

Ευρωπαϊκή Ασφάλεια: Γνωστικές ασυμφωνίες και Γνωστικός Πόλεμος

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η νίκη των αστικών δημοκρατιών επί των αντιπάλων τους στο Ανατολικό Μπλοκ, επέτρεψε στην Ευρώπη να εισέλθει σε μια μακρά περίοδο στην οποία η έννοια της ασφάλειας έπαψε να λαμβάνει τόσο υπόψη την πιθανότητα ενός γενικευμένου πολέμου με

έναν αποφασισμένο και near-peer σε τεχνολογία και οργάνωση δρώντα, μετατοπιζόμενη περισσότερο σε ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας και αντιμετώπισης απειλών όπως η τρομοκρατία.

Η έναρξη της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία στις 20 Φεβρουαρίου του 2021, στα πλαίσια της "Ειδικής Στρατιωτικής Επιχείρησης", έφερε στην επιφάνεια μια σειρά από δομικές αδυναμίες σε αυτή τη νέα αρχιτεκτονική ασφαλείας της Ευρώπης. Το δόγμα εξάρτησης της ασφαλείας της Γηραιάς Ηπείρου από τις ΗΠΑ και οι επακόλουθες επιπτώσεις στην αποτρεπτική ισχύ των Ενόπλων Δυνάμεων των κρατών της, κατέστησαν φανερό τοίς πάσι πως η Ευρώπη δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει μια απειλή συμβατικού τύπου, όπως αυτή της Ρωσίας, αλλά ούτε και να διαδραματίσει έναν καίριο ρόλο στην επίλυση της σύγκρουσης.

Ταυτόχρονα, η αδυναμία χάραξης μιας στρατηγικής η οποία αφενός θα εξυπηρετούσε τα ευρωπαϊκά συμφέροντα και αφετέρου θα λάμβανε υπόψη και τις συνέπειες των κινήσεων της στον γενικό πληθυσμό, σε συνδυασμό με μια γενικευμένη δυσανεξία απέναντι στις πολιτικές της Ε.Ε., φαίνεται να έχει τροφοδοτήσει μια σειρά από φυγόκεντρες δυνάμεις που απειλούν να διασπάσουν την ενότητα της.

Η αδυναμία αυτή της επικοινωνίας των στρατηγικών επιδιώξεων της Ε.Ε. στους πολίτες της, τροφοδοτεί μια ισχυρή γνωστική ασυμφωνία ανάμεσα στους δηλωμένους σκοπούς και τα μέσα που επιλέγονται για την επίτευξη τους. Ταυτόχρονα, η ύπαρξη αυτής της γνωστικής ασυμφωνίας επιτρέπει την ανάδυση νέων απειλών ασφαλείας. Μια από τις πιο σημαντικές απειλές που έχουν αναδειχθεί, αφορά το πεδίο του "γνωστικού πολέμου", την χρήση δηλαδή σύνθετων εργαλείων για την παρέμβαση και δυνάμει αλλαγή των γνωστικών διεργασιών που λαμβάνουν χώρα και διαμορφώνουν το πλαίσιο με το οποίο ερμηνεύεται η πραγματικότητα των γεγονότων από τους πολίτες, τόσο της οικείας χώρας όσο και των ανταγωνιστών της.

Η ανάπτυξη μιας διεπιστημονικής προσέγγισης πάνω στις τεχνικές γνωστικού πολέμου και η ανάπτυξη μιας ενιαίας στρατηγικής αντιμετώπισης των απειλών που προκύπτουν από ανταγωνιστές καθώς και η δημιουργία αντιστοίχων εργαλείων προβολής ισχύος σε αυτό το πεδίο αποτελούν ίσως μια από τις πιο σύνθετες προκλήσεις ασφαλείας που η Ευρώπη καλείται να αντιμετωπίσει στο άμεσο μέλλον.

Λέξεις κλειδιά: γνωστικός πόλεμος, γνωστική ασυμφωνία, ευρωπαϊκή ασφάλεια.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΗΣ

*Επισκέπτης Ερευνητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
j.koutroumpis@gmail.com*

Οι ενεργειακές σχέσεις της Ρωσίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Από τον Φεβρουάριο του 2022, όταν και ξεκίνησε η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, μία από τις προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει η διεθνής κοινότητα και κυρίως η Ευρωπαϊκή Ένωση, ήταν η εξάρτηση της από το ρωσικό φυσικό αέριο και πετρέλαιο. Αν και η Δύση έδειξε στην αρχή ενωμένη απέναντι στην Μόσχα επιβάλλοντας κυρώσεις που δεν είχαν μεγάλο αντίκτυπο, τελικά έφτασε η στιγμή που η ΕΕ επέβαλλε πλαφόν στο φυσικό αέριο. Την ίδια στιγμή, η Ένωση έχει ανακοινώσει πως μέσα στο 2030 θα έχει απεξαρτηθεί από το ρωσικό φυσικό αέριο, πράγμα που δεν μοιάζει υλοποιήσιμο. Στην εισήγηση αυτή πρόκειται να αναλυθούν οι ενεργειακές σχέσεις της Ρωσίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, πώς η Ρωσία καταφέρνει να παραβαίνει τις κυρώσεις και γιατί ο ευρωπαϊκός στόχος της απεξάρτησης από το ρωσικό αέριο μέχρι το 2030 δεν είναι υλοποιήσιμος.

 προπομπός

